

Return to paradigm: de gemedieerde reacties van wetenschappelijke actoren op de wetenschapsfraude

www.theguardian.co.uk.com

Student: Esther Audier
Studentnummer: 323264
Emailadres: estheraudier@gmail.com
Masterthesis Media & Journalistiek
Erasmus School of History, Culture and Communication
Erasmus Universiteit Rotterdam
Begeleider: Dr. J.M. Engelbert
Tweede lezer: Dr. M. Verboord
Inleverdatum: 24-06-2013

Samenvatting

Dit onderzoek gaat over de gemedieerde uitspraken van wetenschappelijke actoren over de wetenschapsfraude van Diederik Stapel. Aan de hand van de sociologische begrippen *boundary work* en *paradigm repair* is onderzocht van welke strategieën wetenschappers gebruik maken, om het beschadigde wetenschappelijke paradigma op de websites van kranten te repareren. Het onderzoek toont aan dat de mate van media-interventie van invloed is op de manier waarop wetenschappers over de fraude spreken. Wanneer wetenschappers op eigen initiatief naar de krant schrijven, zijn ze vooral kritisch op het wetenschappelijke systeem waarin de publicatiedruk te ver wordt opgevoerd. Wanneer er sprake is van directe mediatie door journalisten, leggen ze de schuld voor de fraude ook vaak bij individuele wetenschappers, waaronder Diederik Stapel en zijn co-auteurs, om hun vakgebied te beschermen. In beide contexten plaatsen ze het vakgebied de sociale psychologie buiten de kaders van de wetenschap om zich te distantiëren van de fraude en hun eigen gedrag te legitimeren. Wetenschappers roepen op tot een terugkeer naar het oude paradigma gebaseerd op normen als ‘gemeenschappelijkheid’, ‘universalisme’, ‘belangeloosheid’ en ‘georganiseerde kritiek’, in een poging het vertrouwen in de wetenschap te herstellen.

Sleutelwoorden: Diederik Stapel, wetenschapsfraude, paradigm repair, boundary work, interpretatief repertoire

Voorwoord

Deze scriptie vormt de afsluiting van mijn opleiding Media & Journalistiek aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam.

Toen in september 2011 het nieuws over de wetenschapsfraude bekend werd gemaakt, werd de fraude van Diederik Stapel al snel getypeerd als ‘één van de grootste fraudezaken aller tijden’. Het nieuws over de fraude maakte emotionele reacties los in het publieke debat en in mijn eigen wetenschappelijke omgeving. Diederik Stapel werd door velen gezien als ‘de Lance Armstrong van de wetenschap’, waardoor zijn fraude al gauw symbolisch werd voor misstanden in de gehele wetenschap. Als mediawetenschapper in de dop, was ik vooral geïnteresseerd in het mediaspektakel dat rondom dit wetenschapsschandaal ontstond. Vanaf de bekendmaking van de fraude tot nu, is deze zaak ruim anderhalf jaar in het nieuws geweest. Op 26 mei 2013 verscheen het verhaal van Diederik Stapel nog op de voorpagina van de *New York Times*, onder de titel ‘The Mind of a Con Man’ (de gedachten van een bedrieger). De fraude van Stapel is dus nog steeds wereldnieuws. Vanwege de enorme media-aandacht die er aan dit onderwerp besteed werd, besloot ik al snel dat ik onderzoek wilde doen naar de manier waarop wetenschappers in de media omgingen met dit grote schandaal uit eigen kring. Met deze thesis hoop ik een kritische bijdrage te hebben geleverd aan het onderzoek naar de relatie tussen wetenschap en media.

Mijn dank gaat uit naar een aantal mensen in het bijzonder. Allereerst wil ik Dr. Jiska Engelbert bedanken voor haar goede begeleiding en voor de prettige gesprekken die we gevoerd hebben tijdens het schrijven van mijn scriptie. Haar enthousiasme en expertise waren voor mij een grote inspiratiebron en telkens weer een stimulans om door te gaan. Verder wil ik mijn vriendin en studiegenootje Caterine Baeten bedanken voor de vele uren die we al pratend, lezend en schrijvend samen in de bibliotheek hebben doorgebracht. Tot slot wil ik mijn ouders, familie en vrienden bedanken voor hun liefdevolle steun en betrokkenheid tijdens het proces van afstuderen.

Esther Audier

Rotterdam, juni 2013

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1. Inleiding	1-6
Hoofdstuk 2. Theoretisch kader	
2.1. Boundary work	7-11
2.2. Paradigm repair	11-15
2.3. De rol van de media in schandalen	15-16
2.4. Conclusie	16
Hoofdstuk 3. Methoden	
3.1. Werkdefinities van de kernbegrippen	17-18
3.2. Discoursanalyse en interpretatief repertoire	18-21
3.3. Het analytisch meetinstrument	21-22
3.4. Dataverzameling en afbakening	22-24
3.5. Stappenplan voor de discoursanalyse	24-26
Hoofdstuk 4. Resultaten niet-gemedieerde stukken	
4.1. De (sociale) psychologie	27-33
4.2. De publicatiedruk	33-37
4.3. De significantiejacht	37-40
4.4. De mediacultuur	40-42
4.5. Conclusie	42-43
Hoofdstuk 5. Resultaten gemedieerde stukken	
5.1. Diederik Stapel	44-50
5.2. De co-auteurs	50-53
5.3. De (sociale) psychologie	53-57
5.4. De publicatiedruk	57-61
5.5. De mediacultuur	61-64
5.6. Conclusie	64-66
Hoofdstuk 6. Conclusie en aanbevelingen	67-71
Literatuurlijst	72-74
Bijlagen (verwijzingen)	75-81

Hoofdstuk 1. Inleiding

‘Vleeseters zijn egoïstischer en minder sociaal’, zo luidde de kop van het persbericht dat door de wetenschappers Diederik Stapel, Marcel Zeelenberg en Roos Vonk van de Radboud Universiteit Nijmegen op 25 augustus 2011 naar buiten werd gebracht. De strekking van dit controversiële onderzoek was dat vlees eten mensen ‘asociaal’ en ‘hufteriger’ zou maken. Enkele uren nadat het persbericht naar buiten werd gebracht, stonden de uitkomsten van het nog ongepubliceerde onderzoek niet alleen als ‘nieuws’ op populaire nieuwssites als *nu.nl* en *Joop.nl*, maar ook op websites van reguliere kranten zoals *de Telegraaf*, *de Gelderlander* en het *Algemeen Dagblad* en op de website van het *NOS-journaal*. Hoewel de wetenschapsredactie van *de Volkskrant* achteraf zei het persbericht niet geheel te vertrouwen, plaatste de internetredactie diezelfde dag nog een artikel op hun website met de kop ‘Vleeseters egoïstischer en minder sociaal dan vegetariërs’ (Hupkens, 2011).

De journalistieke happigheid op dit opmerkelijke persbericht werd volgens wetenschapsredacteur Arno van ’t Hoog (2011) mede verklaard doordat het persbericht ‘alle ingrediënten voor een compleet journalistiek verhaal’ in zich had. Het zorgde voor een smeugige titel, een pakkend verhaal en had naast een informatief karakter ook een hoog entertainmentgehalte. Als gevolg van deze ‘medialogica’ werd het persbericht door de Nederlandse media razendsnel opgepikt, zonder dat er een wetenschappelijke publicatie van was verschenen.

Twee weken later werd op woensdag 7 september 2011 bekend dat Diederik Stapel, die de data voor het veelbesproken vleesonderzoek had geleverd, de gegevens van dit onderzoek en van veel van zijn eerdere onderzoeken had verzonnen. De affaire veroorzaakte veel commotie bij het grote publiek, maar leidde ook tot geschokte reacties in de wetenschappelijke wereld. De commissie Levelt, die de betrouwbaarheid van al Stapels eerdere publicaties moest onderzoeken, noemde de fraude ‘aanzienlijk’ en ‘verbijsterend’ (Bakker, 2011). Stapel zou in ten minste 30 artikelen die in gerenommeerde wetenschappelijke tijdschriften zijn verschenen, de data hebben verzonnen. Daarnaast moesten van nog tientallen andere publicaties serieuze verdenkingen nader worden onderzocht. Co-auteur Roos Vonk reageerde geschokt en noemde de fraude met betrekking tot het onderzoek naar vleeseters in een verklaring op haar eigen website ‘een afgang van megaformaat’ (zie: <http://www.roosvonk.nl/fraude>, laatst bekeken: 01-12-2012). Ook Robbert Dijkgraaf, toenmalig president van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en zelf een veel geziene gast op televisie, reageerde verbijsterd op

de uitkomsten van het deelrapport: ‘Door Stapel zijn intimiderende houding en het feit dat hij werd gezien als ‘ster-onderzoeker’ was het erg lastig om publiekelijk aan hem te twijfelen’ (ANP, 2011).

Stapel genoot een uitmuntende reputatie binnen en buiten de wetenschap als toonbeeld van een ‘goede wetenschapper’. Hij begon zijn glansrijke carrière binnen de wetenschap toen hij in 1991 *cum laude* afstudeerde in psychologie en communicatiewetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam (UvA). Na zijn studie was hij onder meer verbonden aan de Universiteit van Chicago en de Universiteit van Michigan. In 1997 promoveerde hij aan de UvA *cum laude* in de sociale psychologie. De KNAW stelde Stapel in 1998 voor vijf jaar aan als Akademieonderzoeker, een prijs die wordt gegeven aan onderzoekers die een unieke bijdrage hebben geleverd aan hun eigen vakgebied. In datzelfde jaar ontving hij de *Jos Jaspars Early Career Award* waarmee hem ook internationale roem werd toebedeeld. In 2000 werd Stapel benoemd tot hoogleraar Cognitieve Sociale Psychologie aan de Rijksuniversiteit Groningen, waar hij diverse promovendi begeleidde bij hun onderzoek. Twee jaar later ontving hij een Pionier-subsidie van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). In 2006 vertrok Stapel naar Tilburg, waar hij tot en met augustus 2011 werkzaam was als onderzoeker. Hij publiceerde in totaal 130 artikelen in wetenschappelijke tijdschriften en 24 hoofdstukken in diverse boeken. In 2007 verwierf hij de *Early Career Award* en in 2009 de *Career Trajectory Award* voor zijn wetenschappelijke prestaties. In 2010 werd hij in Tilburg aangesteld als decaan van de Faculteit Sociale Wetenschappen (FSW), waar hij ook actief bleef als onderzoeker, totdat zijn fraude werd ontdekt. In totaal ontving Stapel 2,2 miljoen euro subsidiegeld voor zijn onderzoeken van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO).

Ook buiten de wetenschap was Stapel bekend als onderzoeker. Hij nam regelmatig deel aan het publieke debat en wist zijn vakgebied sociale wetenschap toegankelijk te maken voor het grote publiek. Zijn laagdrempelige onderzoeken met titels als ‘Sinterklaas bevordert eerlijker delen’ en ‘Hoe een rommelige omgeving discriminatie opwekt’ sierden in populaire tijdschriften, in kwaliteitskranten, in televisieprogramma’s en op het internet.

Vanwege de status van Stapel als topwetenschapper, zette de grootschalige fraude die hij gepleegd had niet alleen vraagtekens bij de drijfveren van Stapel als individu, maar ook bij de betrouwbaarheid van de sociale psychologie en zelfs bij de aard en werking van het gehele wetenschappelijke systeem. Volgens een woordvoerder van de Universiteit van Tilburg was het daarom ook noodzakelijk dat het rapport over zijn fraude openbaar werd gemaakt: ‘Zijn fraude heeft het vertrouwen van het publiek in de wetenschap aangetast, en dan moet je die in

alle openheid ook weer willen herstellen' (Exterkate, 2011). Op 7 september 2011 besloot de Universiteit van Tilburg daarom het nieuws naar buiten te brengen in de vorm van een persbericht.

Op 9 september 2011, twee dagen nadat het persbericht over de fraude naar buiten was gebracht, stelde rector magnificus Philip Eijlander van de Universiteit van Tilburg de commissie Levelt in, om de aard en omvang van de fraude te onderzoeken. In samenwerking met de commissie Drenth (UvA) en de commissie Noort (RUG), die Stapels eerdere werken moesten doorlichten, werd al op 31 oktober 2011 een interim-rapport gepubliceerd met hun eerste bevindingen en aanbevelingen. Het rapport werd op de websites van alle drie de universiteiten geplaatst en was binnen korte tijd overal in de media verspreid. Diezelfde dag nog publiceerde *de Volkskrant* een open brief van Diederik Stapel waarin hij voor het eerst een publieke verklaring gaf. Stapel haalde in zijn brief alles uit de kast om zichzelf, zijn collega's en promovendi en zijn vakgebied te beschermen. Hij betuigde schuld, schaamte en spijt en benadrukte dat hij alleen maar vanuit goede bedoelingen handelde. Door zich in zijn kritiek vooral op het systeem te richten en zichzelf als (tijdelijk) ontoerekeningsvatbaar af te schilderen, probeerde hij zijn daden te legitimeren en zijn vakgebied de sociale psychologie te beschermen: "In de moderne wetenschap ligt het ambitieniveau hoog en is de competitie voor schaarse middelen enorm. (...) Ik heb de druk te scoren, te publiceren, de druk om steeds beter te moeten zijn, niet het hoofd geboden" (Diederik Stapel, 2011).

In de maanden die volgden was de fraude van Stapel vrijwel wekelijks in het nieuws. Hoewel zijn fraude, motieven en publieke verklaring in eerste instantie het centrum van de aandacht waren, breidde de publieke discussie zich al gauw uit tot een veel breder debat over de aard en werking van het wetenschappelijk systeem. Er werden vragen over gesteld in de Tweede Kamer en mede in reactie op de grootschalige media-aandacht kwam de KNAW op 21 september 2012 met een nieuwe richtlijn voor het omgaan met wetenschappelijke onderzoeksgegevens. Al gauw werd duidelijk dat het een strijd om geloofwaardigheid werd die in de media zou worden uitgevochten en waarin er veel te winnen en te verliezen zou zijn voor iedereen die bij deze zaak betrokken was.

Op woensdag 28 november 2012 presenteerden de onderzoekscommissies hun eindrapport tijdens een persconferentie die *live* werd uitgezonden op de publieke omroep. Een paar uur later zond de NOS een verklaring uit van Diederik Stapel, waarin hij reageerde op het rapport en de bevindingen van de commissies en zijn excuses aanbood aan collega's en aan

het grote publiek. Daarnaast maakte hij reclame voor zijn nieuwe boek *Ontsporing*, waarin hij zou uitleggen wat hem tot deze wetenschappelijke waanzin gedreven had. Op het eindrapport van de commissies, Stapels publieke verklaring en zijn boek kwam een voorlopig laatste golf van discussie in de media op gang.

De affaire Stapel leidde niet alleen tot wantrouwen ten aanzien van de wetenschap, maar leidde ook tot twijfels over de aard en werking van de journalistiek. De klokkenluiders waren in dit geval namelijk geen journalisten, maar wetenschappers zelf. Terwijl wetenschappers lang gefaald bleken te hebben in hun onderlinge controle, bleken journalisten gefaald te hebben in hun functie als waakhond en in hun taak om nieuws uit de ivoren toren van de wetenschap toegankelijk te maken voor het grote publiek. Hierdoor was de wetenschapsfraude van Diederik Stapel niet alleen een schandaal waarover in de media werd bericht maar ook een schandaal waarbij journalistieke en wetenschappelijke actoren een naam te zuiveren hadden. Beide partijen moesten strijden voor hun geloofwaardigheid, om het vertrouwen van het publiek en dat van de leden van hun eigen gemeenschap terug te winnen. Om dit tweeledige doel te bereiken was het onder andere van belang dat dit reparatiewerk in de media plaatsvond, zodat de boodschap snel en effectief aan een groot publiek kon worden overgebracht.

Dit onderzoek richt zich specifiek op de vraag hoe wetenschappelijke actoren zich publiekelijk over de fraude hebben uitgesproken. De media spelen hierin een belangrijke rol in het bieden van een platform, maar ook in de manier waarop het verhaal over de fraude aan het grote publiek werd verteld. Vanwege de grote hoeveelheid data die er over dit onderwerp beschikbaar is, is ervoor gekozen om het onderzoek te beperken tot de berichtgeving over de fraude op de websites van twee kwaliteitskranten (*de Volkskrant* en het *NRC Handelsblad*) in een afgebakende periode van een ruim jaar. Deze kwaliteitskranten zijn vanwege hun uitgebreide aandacht voor opinie en hun hoogopgeleide lezerspubliek bij uitstek plaatsen waar de publieke discussie over de wetenschapsfraude gevoerd wordt.

De vraag die in dit onderzoek centraal staat, is op welke manier door wetenschappelijke actoren op de websites *de Volkskrant* en het *NRC Handelsblad* werd gesproken over de wetenschapsfraudezaak van Diederik Stapel, in de periode september 2011 tot en met december 2012. Met wetenschappelijke actoren worden alle betrokken wetenschappelijke partijen bedoeld die zich in de media over de wetenschapsfraude hebben uitgesproken. Dit zijn onder andere Diederik Stapel, zijn collega's, vakgenoten en promovendi, wetenschappers uit andere vakgebieden en woordvoerders van overkoepelende

wetenschapsorganen zoals de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW).

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de theoretische concepten *boundary work* en *paradigm repair* uit de sociologie van wetenschap om te onderzoeken op welke manier wetenschappelijke actoren in crisistijd op publieke platforms spreken over een schandaal van binnen de poorten van de wetenschap. Deze concepten zullen in het theoretisch kader verder worden uitgelegd. In de media- en communicatiewetenschap wordt het begrip *paradigm repair* vooral veel gebruikt in onderzoeken naar reparatiewerk binnen de journalistiek (Bishop, 1999; Berkowitz, 2000; Coddington, 2012). Dit onderzoek laat zien dat het ook een bruikbaar concept is om het reparatiewerk van wetenschappelijke actoren op mediaplatforms te onderzoeken. Binnen de sociologie van wetenschap heeft men zich lange tijd vooral gericht op *upstream sites* (het laboratorium, het wetenschappelijke veld, de professionele tijdschriften) in onderzoeken naar wetenschapsfraude (zie o.a. Merton, 1973). Dit onderzoek richt zich vooral op *downstream sites*, in dit geval mediaplatforms, omdat dit bij uitstek de plekken zijn waar verschillende representaties van de wetenschap worden geconstrueerd en geconsumeerd (Gieryn, 1983; 1999).

Dit onderzoek is van belang omdat de status van ‘de wetenschap’ als betrouwbaar kennisinstituut in gevaar is gebracht. Sinds de Verlichting heeft de wetenschap jarenlang een bepaalde sociale autoriteit genoten. Een belangrijke voorwaarde daarvoor was het vertrouwen van het grote publiek in de superieure status van het wetenschappelijke kennisproduct. In een recente studie van Liesbeth van Zoonen (2012) constateert zij dat het vertrouwen van het grote publiek in gevestigde autoriteiten en instituten (zoals de media, de overheid en de wetenschap) aan afbrokkeling onderhevig is. In deze tijd van groeiend wantrouwen is de fraude van Diederik Stapel daarom te zien als een grote bedreiging voor de geloofwaardigheid van de wetenschap en de media, en de daaraan gekoppelde sociale autoriteit van deze instituten.

Deze casus gaat over de manier waarop wetenschappelijke actoren de sociale autoriteit van de wetenschap (en daarmee de legitieme macht om te definiëren, te beschrijven en te verklaren wat ‘waar’ is) proberen te bewaren. Hierin is het onderzoek te zien als een aanvulling op het werk van Thomas Gieryn (1983; 1999). Hij onderzocht hoe representaties van de wetenschap *downstream* gecreëerd worden in een poging van wetenschappers om de ‘epistemologische autoriteit’ van de wetenschap te bewaren. Hoewel het thema wetenschapsfraude centraal staat in dit onderzoek, is het doel nadrukkelijk *niet* om de verborgen beweegredenen van wetenschappelijke actoren te achterhalen maar juist om de

publieke uitspraken die zij doen te analyseren. Het gaat in dit onderzoek dus om de vraag welk beeld de wetenschappelijke actoren zelf naar buiten willen brengen. Het doel van dit onderzoek is om door middel van een discoursanalyse verschillende ‘interpretatieve repertoires’ (Gilbert & Mulkay, 1984) aan te wijzen waarmee wetenschappelijke actoren over deze fraude spreken. De specifieke onderzoekaankpak zal later in het hoofdstuk van de methoden verder worden uitgelegd.

De theoretische concepten boundary work en paradigm repair die in dit onderzoek centraal staan beschrijven een vergelijkbaar proces van hoe een groep in crisistijd op een bedreiging reageert die de geloofwaardigheid en sociale autoriteit van de groep in twijfel trekt. Hoewel ze in veel opzichten op elkaar lijken zijn deze twee concepten ontstaan uit verschillende theoretische stromingen en kunnen ze op verschillende manieren worden toegepast. Om de hoofdvraag op een juiste manier te kunnen beantwoorden, zullen ze daarom in het theoretisch kader eerst los van elkaar worden uitgelegd en pas daarna aan elkaar gekoppeld worden. In het volgende hoofdstuk wordt eerst antwoord gegeven op de vraag wat boundary work en paradigm repair work precies is, hoe en door wie het gebruikt wordt, waar en met welk doel. Hierbij zal in het bijzonder aandacht besteed worden aan de rol die de media spelen als ‘verslaggever’ en als ‘vormgever’ van het publieke debat. Ten slotte wordt uitgelegd hoe de twee concepten boundary work en paradigm repair in samenspel werken en hoe ze kunnen worden toegepast om deze casus te onderzoeken.

Hoofdstuk 2. Theoretisch kader

Inleiding

Sinds de onthulling van de wetenschapsfraude is het onderwerp ruim een jaar lang vrijwel wekelijks in het nieuws geweest. Stapel, die door velen gezien werd als een voorbeeldwetenschapper, bracht met zijn val niet alleen zichzelf maar ook zijn collega's, de sociale psychologie en het hele wetenschapsinstituut in diskrediet. In reactie op het nieuws van de fraude spraken heel veel wetenschappers zich uit in de media. Dit duidt erop dat zij alles in het werk stelden om de schade voor henzelf en voor hun vakgebied te beperken en het vertrouwen in de wetenschap te herstellen. Om te onderzoeken hoe wetenschappelijke actoren dat probeerden te doen, wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van de begrippen 'boundary work' en 'paradigm repair' uit de sociologie van wetenschap.

2.1 Boundary work

De theorie van boundary work is gebaseerd op de studie naar hoe wetenschappers hun kennisgebied afbakenen om de sociale autoriteit van hun vakgebied te bewaren (Gieryn, 1983). Binnen de wetenschappelijke stroming van de sociologie van wetenschap definieerde de socioloog Robert Merton (1973) vier sociale normen waarmee 'de wetenschap' zich kon onderscheiden van andersoortige kennisinstellingen. Deze normen (waaronder: gemeenschappelijkheid, universalisme, belangeloosheid en georganiseerde kritiek [vertaling]) zouden volgens hem uniek zijn voor de wetenschap en bepalend voor de superieure status van wetenschappelijke kennis.

Lange tijd is deze normatieve benadering dominant geweest in de sociologie van wetenschap totdat er in de jaren '70 van de vorige eeuw steeds meer kritiek op kwam. De voornaamste kritiek was dat de professionele normen die Merton beschreef niet uniek waren voor de wetenschap, omdat ze ook aan andere intellectuele activiteiten konden worden toebedeeld (zie: Broad & Wade, 1982, pp. 8-9). Bovendien bleek er een verschil te zijn tussen de beschreven normen en de dagelijkse praktijk. Eind jaren zeventig verschoof de aandacht van de sociologie van wetenschap daarom naar de sociologie van wetenschappelijke kennis, waarbij de nadruk kwam te liggen op de veranderlijkheid van opvattingen over de wetenschap.

Een van de belangrijkste studies uit deze nieuwe stroming is *Opening pandora's box* van de sociologen Gilbert en Mulkay (1984). Hierin pasten zij voor het eerst een discoursanalyse toe op een groot aantal wetenschappelijke werken waarin er onenigheid was tussen wetenschappers over een scheikundig probleem. Om de verschillende manieren van spreken door wetenschappers over eenzelfde onderwerp in kaart te brengen introduceerden zij het concept 'interpretatieve repertoires'. Gilbert en Mulkay ontdekten dat wetenschappers van verschillende interpretatieve repertoires gebruik maken wanneer zij een beeld van wetenschap construeren. Het belangrijkste inzicht dat vanuit deze studie ontstond, was dat opvattingen over wetenschap niet statisch zijn maar dat ze vooral gebruikt worden wanneer mensen iets uit te leggen hebben. Het concept interpretatieve repertoires is voor dit onderzoek van belang omdat het een kader biedt van waaruit de uitspraken van wetenschappers over de wetenschapsfraude geïnterpreteerd kunnen worden.

Een belangrijke socioloog die zich ook bezighield met die talige constructie van wetenschap is Thomas Gieryn (1983; 1999), een voormalig leerling van Robert Merton. In zijn onderzoeken staat de vraag centraal hoe de wetenschap zijn 'epistemologische autoriteit' [*sic.*] bewaart, ofwel de legitieme macht om te bepalen wat 'waar' is in de maatschappij (1999, p. 1). Gieryn kwam erachter dat wetenschappers in verschillende situaties andere eigenschappen aan wetenschap toeschrijven om onderscheid te maken tussen wetenschap en non-wetenschap. Om dit retorische afbakeningsproces beter te kunnen onderzoeken, introduceerde hij de term 'boundary work', dat hij definieerde als:

the discursive attribution of selected qualities to scientists, scientific method, and scientific claims for the purpose of drawing a rhetorical boundary between science and some less authoritative, residual non-science... demarcating, defending, expanding, contesting the limits of legitimate science, the real scientist from the pseudo-scientist' (1999, pp. 4-5).

Kort samengevat is boundary work de manier waarop wetenschappers hun vakgebied retorisch construeren ten overstaan van vakgenoten, het publiek en politieke autoriteiten om daarmee materiële of symbolisch winst te behalen en de professionele autonomie van het vakgebied te bewaren (Gieryn, 1999, p. 23). Het concept boundary work is voor dit onderzoek van belang omdat het in staat stelt om te onderzoeken hoe en waarom wetenschappelijke actoren in hun reacties op mediaplatforms verschillende representaties maken van wetenschap.

Volgens Gieryn is de wetenschap net als ieder ander vakgebied een *cultural space* zonder essentiële of universele eigenschappen. Daarom is het van belang plaatselijke en tijdelijke constructies van wetenschap te onderzoeken. Welk beeld er van wetenschap gemaakt wordt hangt volgens Gieryn in hoge mate af van vragen als: “who is struggling for credibility, what stakes are at risk, in front of which audiences, at what institutional arena?” (1999, pp. xi-xii).

Voor dit onderzoek is het van belang dat het hier om wetenschappers gaat die strijden voor de geloofwaardigheid van hun vakgebied. Diederik Stapel vormt als fraudeur een bedreiging uit eigen kring voor de sociale autoriteit van de wetenschap. De institutionele arena's waarop de strijd om geloofwaardigheid gevoerd wordt door wetenschappers zijn in deze casus de websites van kranten. De discussies die hierop gevoerd worden, hebben als doel om het vertrouwen van vakgenoten, politieke autoriteiten en het grote publiek in de wetenschap te herstellen.

Een belangrijk kenmerk van boundary work is dat het definiëren van grenzen gebruikt wordt om ongelijkheid tussen groepen te creëren op basis waarvan een groep sociale macht en professionele autoriteit naar zich toetrekt (Gieryn, 1999, pp. 16-7). Boundary work maakt onderdeel uit van de ‘professionalisering’ van een bepaald vakgebied en kan door verschillende actoren worden gebruikt in situaties waarin er iets te winnen of te verliezen valt (Sarfatti Larson, 1977).

Volgens Abbott (1988) is de strijd om professionalisering eigenlijk een strijd over ‘jurisdictie’. Wanneer een beroepsgroep strijdt voor jurisdictie vraagt het aan de maatschappij om zijn cognitieve structuur te erkennen door er exclusieve rechten (zoals zeggenschap over bepaalde kennisvelden) en politieke of financiële privileges aan te verbinden. Dit inzicht is voor dit onderzoek van belang omdat de status van de wetenschap als professioneel kennisinstituut onder druk is komen te staan door de fraude. Door middel van boundary work proberen wetenschappers het vertrouwen van het publiek en de eigen gemeenschap in de wetenschap te herstellen. Alleen op basis van dit vertrouwen kan de wetenschap als belangrijkste kennisinstituut functioneren.

Boundary work kan worden gebruikt voor drie verschillende doeleinden (Gieryn, 1999, pp. 16-7). De eerste doelstelling is ‘verdrijving van een rivaliserende autoriteit’. Wanneer het twee autoriteiten beiden claimen wetenschappelijk te zijn, dan wordt boundary work gebruikt om onderscheid te maken tussen professionele wetenschap en een vorm van non-wetenschap. De tweede doelstelling is ‘uitbreiding van de autoriteit’. Wanneer twee of meer soorten kennisbronnen (zoals wetenschap, religie, politiek, ethiek) strijden om de

autoriteit over een bepaald kennisveld, dan kan boundary work gebruikt worden om het contrast tussen wetenschap en het verwante vakgebied te vergroten. De derde doelstelling is ‘bescherming van de autonomie’. Wanneer een macht van buiten (zoals de politiek of het bedrijfsleven) gebruik wilt maken van de autoriteit van wetenschap om zijn eigen doelstellingen te bereiken, dan kan boundary work worden gebruikt om zich te distantiëren van de uitvoerende macht.

Voor dit onderzoek zijn vooral de eerste doelstelling, verdrijving (van de fraudeur Diederik Stapel), en de derde doelstelling, bescherming van de autonomie (van de wetenschap), van belang. Wanneer boundary work gelijktijdig door verschillende wetenschappelijke actoren voor verschillende doeleinden wordt gebruikt, kan er een ambigu beeld ontstaan van wat wetenschap is of wat wetenschappers horen te doen.

Het concept boundary work kan worden toegepast op allerlei vakgebieden om onderscheid te maken tussen professionals en amateurs en om een onderscheid te maken tussen verschillende disciplines of specialismen binnen een vakgebied (Lamont & Molnár, 2002). Binnen de journalistiek onderzocht Bishop (1999) bijvoorbeeld hoe reguliere media gebruik maakten van boundary work om onderscheid te maken tussen professionele media en de roddelpers, zodat ze de paparazzi de schuld konden geven voor de dood van Princes Diana. Fakazis (2006) gebruikte boundary work om te onderzoeken op welke manier journalistieke actoren een grens trokken tussen ‘subjectieve’ en ‘objectieve’ journalistieke methoden in de Janet Malcolm zaak, om de oude grenzen van de journalistiek te verdedigen. Recentelijk gebruikte Coddington (2012) het concept om te onderzoeken hoe journalisten van de *New York Times* en *The Guardian* de journalistieke klokkenluidersgroep *Wikileaks* buiten de grenzen van de professionele journalistiek probeerden te plaatsen om de autoriteit van de krant als traditioneel medium te bevestigen.

In dit onderzoek wordt het concept boundary work gebruikt om te onderzoeken hoe wetenschappers in hun publieke reacties op de wetenschapsfraude van Diederik Stapel de grenzen van ‘de wetenschap’ construeren om de sociale autoriteit van hun eigen vakgebied en van de wetenschap als geheel te beschermen.

Onderzoeken naar de sociale structuur van de wetenschap hebben zich in eerste instantie vooral gericht op de *upstream sites*, ofwel de plaatsen waar wetenschap geproduceerd wordt. Robert Merton (1973) onderzocht bijvoorbeeld hoe de wetenschap aan zijn sociale structuur kwam door bijvoorbeeld te kijken naar het laboratorium, het wetenschappelijke veld en de professionele tijdschriften. Thomas Gieryn (1999) pleitte ervoor om de aandacht te verschuiven naar de *downstream sites* (zoals bestuurskamers, rechtbanken,

nieuwsredacties), omdat dit bij uitstek de plaatsen zijn waar representaties van wetenschap geproduceerd én geconsumeerd worden. Deze benadering is voor dit onderzoek van belang omdat het hier gaat om constructies van wetenschap die gemaakt worden door wetenschappers op mediaplatforms.

Boundary work kan gezien worden als een belangrijk onderdeel van een groter proces waarin wetenschappelijke actoren de beroepsideologie van hun vakgebied publiekelijk proberen te repareren, wanneer die door een bedreiging is ondermijnd en aangetast. Dit reparatiewerk wordt in de literatuur paradigm repair genoemd en zal in het volgende deel verder worden uitgelegd.

2.2. Paradigm repair

Zoals blijkt uit de theorie van boundary work worden in tijden van crisis verschillende representaties van wetenschap gemaakt in de strijd om wie er aanspraak kan maken op het kennisveld van de wetenschap. In het geval van Diederik Stapel vormde hij als frauderende wetenschapper ook een directe bedreiging voor de geloofwaardigheid van de beroepsideologie van de wetenschap. Om te onderzoeken op welke manier wetenschappelijke actoren het beschadigde paradigma van hun vakgebied proberen te repareren wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van het begrip paradigm repair uit de sociologie van wetenschappelijke kennis.

Onderzoek naar paradigm repair is gebaseerd op het idee van paradigma's van de natuurkundige en wetenschapsfilosoof Thomas Kuhn (1970). In zijn studie naar de structuur van wetenschappelijke revoluties, beargumenteerde Kuhn dat absolute, wetenschappelijke kennis niet bestaat omdat er aan de productie van wetenschappelijke kennis altijd een conceptueel kader voorafgaat van waaruit bevindingen geïnterpreteerd worden. Op basis van die gedachte introduceerde hij het concept 'paradigma', dat hij definieerde als: "the entire constellation of beliefs, values, techniques, and so on shared by the members of a given community" (Kuhn, 1970, p. 175). Kort samengevat zijn paradigma's een set gemeenschappelijke waarden, technieken en ideeën die bepalend zijn voor de manier waarop mensen zich in een groep horen te gedragen. Hoewel ze soms tot uitdrukking worden gebracht in professionele richtlijnen, zijn ze meestal juist de onuitgesproken regels van een vakgebied (Kuhn 1970, p. 49). Ze worden gebruikt om kennis te genereren en te organiseren, en om de sociale autoriteit van de groep te bewaren (Coddington, 2012, p. 379).

Paradigma's kunnen samengevat worden als een cultureel gedeelde mening van dat wat 'normaal' is (Hindman, 2003). Ze zijn efficiënt omdat ze wetenschappers van de last ontdoen om telkens de fundamenteën van hun vakgebied te bevragen. Bovendien zijn ze een machtig middel omdat ze het kennisgebied van een vakgebied afbakenen en daarmee bepalen welke onderzoeksonderwerpen en onderzoeksmethoden binnen of buiten de kaders van het vakgebied vallen (Kuhn, 1970, p. 23). Paradigma's zijn van nut, zolang er een constante bevestiging is dat de leden van de groep de basisassumpties ervan onderschrijven en zolang ze een werkbaar denkkader bieden voor de productie van kennis (Berger, 2010, p. 226).

Soms wordt een groep geconfronteerd met een zaak die niet of niet geheel verklaard kan worden vanuit het bestaande paradigma. In deze casus gebeurde dat toen bleek dat de vermeende topwetenschapper Diederik Stapel jarenlang gefraudeerd had zonder dat iemand het heeft opgemerkt. Zulke gevallen zijn een bedreiging voor het vakgebied, omdat ze de beperkingen van het bestaande paradigma zichtbaar maken en vraagtekens plaatsen bij de betrouwbaarheid en functionaliteit ervan.

In het meest extreme geval zijn de bedreigingen zo fundamenteel en vasthoudend dat ervoor gekozen kan worden om de hele set basisassumpties van het bestaande paradigma te vervangen door een set nieuwe aannames. Wanneer dat gebeurt, vindt er een *paradigm shift* plaats die leidt tot een wetenschappelijke revolutie (Kuhn, 1970). Zulke revoluties zijn zeldzaam en gaan gepaard met fundamentele veranderingen in het denken over de wereld. In de meeste gevallen waarin de bedreiging reëel is, maar wel gedeeltelijk door het bestaande paradigma verklaard kan worden, reageert de gemeenschap verdedigend in een poging het bestaande paradigma te repareren.

Voortbouwend op Kuhns concept van paradigma's, introduceerden de sociologen Bennett, Gressett en Haltom (1985) voor het eerst het begrip 'paradigm repair'. In hun studie naar het nieuwsparadigma, ontdekten zij dat journalisten van verschillende strategieën gebruik maken om het bestaande paradigma te repareren wanneer die door een individuele journalist of nieuwsorganisatie is ondermijnd en aangetast.

Hoewel het begrip zijn wortels heeft in de sociologie van wetenschap wordt het concept *paradigm repair* in mediastudies vooral gebruikt in onderzoeken naar het nieuwsparadigma. Sommige wetenschappers hebben bijvoorbeeld onderzoek gedaan naar de manier waarop journalisten afstand nemen van een afwijkende actor in een poging 'het objectiviteitsprincipe' binnen de journalistiek te verdedigen en te versterken (zie: Bicket en Wall, 2007; Cecil, 2002; Reese, 1990). Andere wetenschappers hebben onderzocht hoe journalisten door middel van *paradigm repair* hun autoriteit als *gatekeeper* probeerden te

bewaren (Bennett et al., 1985). Weer andere wetenschappers hebben onderzocht hoe paradigm repair wordt gebruikt om het onderscheid tussen nieuws en entertainment te bewaren, in een poging de professionele status van *mainstream* journalisten te beschermen en te verstevigen (Berkowitz, 2000; Hindman, 2003). Paradigm repair wordt door veel onderzoekers gezien als een ‘rituele activiteit’ dat twee doeleinden dient in tijden van crisis. Het wordt enerzijds gebruikt om het publiek ervan te overtuigen dat het bestaande paradigma rechtsgeldig is en anderzijds om het paradigma opnieuw te definiëren en te bevestigen voor de leden van de gemeenschap (Zelizer, 1993; Berkowitz, 2000; Cecil, 2002).

Volgens Reese (1990) zijn er drie verschillende strategieën van paradigm repair te onderscheiden. De eerste strategie is afstand doen van de bedreiging, waarbij er een grens wordt getrokken tussen de groep en degene die de bedreiging vormt (zie: Hindman, 2003; Reese, 1990). De tweede strategie is het herhalen van de bestaande regels en bevestigen dat die regels in staat zijn om te voorkomen dat de bedreiging nog een keer kan plaatsvinden. In de journalistiek komt dit type reparatiewerk bijvoorbeeld vaak voor in de vorm van een achterafverklaring in een redactioneel commentaar (zie: Berkowitz, 2000; Bennett et al., 1985). Aan de hand van een voorbeeld van ‘slechte journalistiek’ wordt dan benadrukt dat als men zich aan de juiste journalistieke regels had gehouden, het nooit zo was misgelopen. Een derde strategie is het marginaliseren van de bedreiging om de discussie die naar aanleiding van de bedreigende situatie is ontstaan, af te doen als een non-discussie (zie: Hindman, 2003; Reese, 1990).

Voor dit onderzoek is het van belang dat er verschillende strategieën zijn waarmee een paradigma gerepareerd kan worden. Uit de analyse van dit onderzoek zal moeten blijken welke strategieën van paradigm repair door wetenschappelijke actoren worden gebruikt in reactie op de zaak Diederik Stapel.

De manier waarop een groep het beschadigde paradigma publiekelijk probeert te repareren biedt inzicht in de aard en werking van het paradigma (Tuchman, 1978). Het laat zien welke gemeenschappelijke waarden van een groep belangrijk zijn en hoe zij deze waarden proberen te reguleren. Hoewel één gebeurtenis nooit zicht kan geven op het hele paradigma, worden de contouren van een paradigma steeds beter zichtbaar wanneer verschillende gebeurtenissen naast elkaar bekeken worden (Bennett et al., 1985, p. 57).

Onderzoek naar paradigm repair gaat meestal over individuele zaken waarin het afwijkende gedrag van één individu of organisatie publiekelijk wordt verworpen zonder dat het leidt tot vragen over de fundamenten van het vakgebied (Carlson, 2012; Meyers, 2011). In sommige gevallen staat de bedreiging niet op zichzelf maar maakt het onderdeel uit van een

meer algemene bedreiging voor het vakgebied. Volgens Carlson (2012, p. 268) reageren journalisten in zulke situaties met *second-order paradigm repair*. Hiermee doelt hij op reparatiewerk dat niet alleen gericht is op het isoleren en marginaliseren van de bedreiging, maar ook op het repareren van de fundamenteën van het vakgebied. In die gevallen vertoont *paradigm repair* grote overlap met *boundary work* zoals dat in de vorige paragraaf is beschreven. Uit de analyse van dit onderzoek zal moeten blijken of het *paradigm repair work* dat plaatsvindt naar aanleiding van de zaak Diederik Stapel, vooral gericht is op het individu Diederik Stapel of meer op de algemene bedreigingen voor de fundamenteën van het wetenschappelijke vakgebied.

Het *paradigm repair work* van journalisten vindt vaak plaats in opinienieuws (Bicket & Wall, 2007; Cecil, 2002) maar ook in correcties, columns, redactionele commentaren (Frank, 2003) en soms zelfs in het gewone nieuws (Handley, 2008). Dit komt omdat dit de plaatsen zijn waar representaties van journalistiek geconstrueerd én geconsumeerd worden. In dit onderzoek ligt de nadruk vooral op opinienieuws, ingezonden brieven en interviews, omdat dit de plekken zijn waar wetenschappelijke actoren zich uitspreken over de fraude en met elkaar in discussie gaan.

Journalisten doen regelmatig aan ‘zelfkritiek’ in de media, waarmee ze het nieuwsparadigma repareren en de touwtjes in handen te houden in de beoordeling van hun vakgebied (Bishop, 1999). Wetenschappers doen in deze casus ook aan een vorm van zelfkritiek door het nieuws over de fraude zelf naar buiten te brengen en daarover publiekelijk in discussie te gaan. Hiermee profileren zij zich als ‘zelfreinigend’ en proberen ze de beoordeling van hun vakgebied zoveel mogelijk in eigen hand houden.

In de afgelopen jaren zijn massacommunicatie-wetenschappers zich steeds meer bezig gaan houden met de rol van nieuws in de maatschappij, waarbij ze uitgaan van het concept van de ‘publieke sfeer’ van Habermas (1989). De publieke sfeer wordt gezien als de plek waar de symbolische ‘strijd over betekenis’ wordt gevoerd door individuen die hun eigen visie op de werkelijkheid proberen dominant te maken (Gamson, Croteau, Hoynes, & Sasson, 1992, p. 382). Voor allerlei groepen en sectoren (het bedrijfsleven, de overheid, de media, maar ook de wetenschap) is het uiteindelijke doel van discussies in de publieke sfeer om hun sociale positie te beschermen en te versterken. De manier waarop ze dat proberen te bereiken is door het grote publiek te overtuigen van hun visie op de werkelijkheid.

Kort samengevat kan gesteld worden dat *boundary work* en *paradigm repair* strategieën vooral gebruikt worden, wanneer mensen in tijden van crisis zich uitspreken op publieke platforms in een poging de sociale autoriteit van hun vakgebied te beschermen. Om

te kunnen onderzoeken hoe wetenschappelijke actoren dat in deze zaak doen, is het van belang om de rol die de media spelen in publieke discussies eerst kort toe te lichten.

2.3. De rol van de media in schandalen

Er is in de voorgaande paragrafen al vaak gesteld dat er met de wetenschapsfraude van Stapel sprake is van een groot schandaal in de wetenschap. Het woord ‘schandaal’ verwijst in een nieuwscontext zowel naar een overtreding die iemand begaat als naar de maatschappelijke ophef die daarover ontstaat (zie: Thompson, 2000; Esser & Hartung, 2004). De media zijn in dit proces van belang omdat zij een platform bieden waarop misstappen openbaar gemaakt worden en waarop er gestreden kan worden om het vertrouwen van het grote publiek terug te winnen (Lull & Hinerman, 1997; Vasterman, 2010).

Naast het bieden van een publiek platform spelen de media een belangrijke rol als verslaggever en als vormgever van het publieke debat (Scholten, Vasterman & Ruigrok, 2007, pp. 30-4). Als verslaggever hebben ze een taak in het informeren van het grote publiek. Dit houdt in dat ze na de eerste onthulling steeds op zoek gaan naar meer informatie en nieuwe onthullingen. Als vormgever van het publieke debat bieden ze naast feitelijke informatie ook vaak context bij het nieuws, waarmee ze een morele dimensie geven aan het nieuwsverhaal (Scholten, Vasterman & Ruigrok, 2007, pp. 30-4). Deze context is van belang voor het publiek om een verhaal als ‘schandaal’ te interpreteren.

Omdat schandalen vaak gaan over publieke personen en machtige instituten hebben ze een grote ‘nieuws waarde’ (Thompson, 2000, p. 82). Vanwege hun informatieve en entertainende karakter stellen ze de media in staat om de aandacht van het grote publiek te trekken en omzet te genereren. Schandalen zijn aantrekkelijk als nieuwsverhaal, omdat ze de twee functies van de journalistiek als professionele waakhond en als commerciële kennisbron goed laten combineren.

De meeste mediaschandalen zijn ‘institutionele schandalen’. Dit zijn schandalen waarbij personen die verbonden zijn aan maatschappelijke instituten (zoals de politiek, het bedrijfsleven, de media of de wetenschap) een overtreding hebben begaan. Andere typen schandalen zijn ‘sterrenschandalen’ die zich afspelen rond populaire beroemdheden en ‘het menselijk drama’ waarin gewone mensen door uitzonderlijke (mis)daden uitgroeien tot bekende mediafiguren (Lull en Hinerman, 1997, p. 22). In deze casus gaat het om een institutioneel schandaal, waarin Diederik Stapel als wetenschapper met zijn fraude de morele

codes van de wetenschap heeft overtreden en daarmee zichzelf en het wetenschappelijk instituut in diskrediet heeft gebracht.

Hoewel de ontdekking van de fraude in deze zaak niet door journalisten werd gedaan, zijn de media van groot belang geweest in het bieden van een publiek platform waarop wetenschappelijke actoren aan boundary work en paradigm repair konden doen. Daarnaast hebben ze een vormende rol gespeeld in de publieke discussie door de manier waarop zij over de fraude en het debat dat daarop volgde verslag hebben gedaan.

Uit de analyse van de data zal moeten blijken hoe en in welke mate de manier waarop wetenschappelijke actoren over de wetenschapsfraude van Stapel spreken door de media beïnvloedt wordt.

2.4. Conclusie

Samenvattend kan gesteld worden dat boundary work en paradigm repair publieke strategieën zijn waarvan mensen gebruik maken wanneer zij iets uit te leggen hebben.

Hoewel ze in sommige mediastudies afzonderlijk van elkaar gebruikt worden, kunnen ze elkaar complementeren in de analyse van de zaak Diederik Stapel. Het concept boundary work is vooral bruikbaar om te onderzoeken hoe wetenschappelijke actoren omgaan met de indirecte, systematische kritiek op hun vakgebied. Het concept paradigm repair is vooral bruikbaar om te onderzoeken hoe wetenschappelijke actoren omgaan met de directe bedreiging van Diederik Stapel als wetenschapsfraudeur voor de beroepsideologie.

In het volgende hoofdstuk van de methoden zal worden uitgelegd hoe de concepten van boundary work en paradigm repair als analytisch meetinstrument kunnen dienen om het gemedieerde wetenschappelijke discours rondom de wetenschapsfraude te onderzoeken.

Hoofdstuk 3. Methoden van onderzoek

Inleiding

Dit onderzoek is gericht op het identificeren en het blootleggen van interpretatieve repertoires en om te laten zien hoe deze interpretatieve repertoires een bepaalde functie vervullen binnen boundary work en paradigm repair. Het gaat dus over de context en het sociale gebruik van taal. De vraag die in dit onderzoek centraal staat, is hoe paradigm repair en boundary work door wetenschappelijke actoren in de media gebruikt worden in de manier waarop zij over de zaak Diederik Stapel spreken. In dit hoofdstuk zal uiteengezet worden welke methoden er mogelijk zijn voor dit type onderzoek en welke methode voor dit onderzoek gebruikt zal worden.

3.1. Werkdefinities van de kernbegrippen

In de literatuur worden verschillende definities van boundary work en paradigm repair gegeven. Op basis van die verschillende beschrijvingen zijn voor dit onderzoek twee werkdefinities van de begrippen gecreëerd. Voor dit onderzoek wordt boundary work gedefinieerd als het toeschrijven van bepaalde kenmerken en eigenschappen aan wetenschappers, wetenschappelijke kennis en wetenschappelijke methoden om een retorische grens te trekken tussen wetenschap en non-wetenschap. Het wordt gebruikt om het vakgebied af te bakenen en te verdedigen en om de grenzen van wat legitieme wetenschap is te bevechten. Paradigm repair wordt voor dit onderzoek gedefinieerd als de strategieën die wetenschappelijke actoren gebruiken om het bestaande wetenschappelijke paradigma in crisistijd opnieuw te definiëren op publieke platforms. Deze strategieën worden gebruikt om het publiek ervan te overtuigen dat het bestaande paradigma rechtsgeldig is en om aan de leden van de wetenschappelijke gemeenschap opnieuw uit te leggen wat het bestaande paradigma precies is. Om te onderzoeken waar het boundary work en paradigm repair work van wetenschappelijke actoren in deze zaak plaatsvindt, zal in dit onderzoek gebruik gemaakt worden van het begrip interpretatieve repertoire (Gilbert & Mulkay, 1984; Potter & Wetherell, 1987).

Interpretatieve repertoires zijn min of meer samenhangende manieren van spreken over objecten en gebeurtenissen om ons heen (Gilbert & Mulkay, 1984; Edley, 2001, p. 198). Ze maken onderdeel uit van dat wat ‘normaal’ is voor een groep of gemeenschap en dienen

daarom als basis voor een gedeelde visie op de sociale werkelijkheid (Willig, 2001). Mensen putten uit beschikbare repertoires wanneer zij over dingen praten, hun gedrag evalueren of wanneer ze verantwoording afleggen (Gilbert & Mulkay, 1984). Hiermee kunnen ze zichzelf in een bepaalde positie plaatsen, van waaruit zij stelling kunnen innemen, zichzelf kunnen vrijpleiten of anderen kunnen beschuldigen (Wetherell, 1998). Wanneer mensen een verhaal vertellen, maken ze, bewust of onbewust en al naar gelang het moment of het type interactie, gebruik van verschillende en soms tegenstrijdige repertoires die ze tot hun beschikking hebben (Potter & Wetherell, 1987). Tegelijkertijd kan hetzelfde repertoire ook door verschillende mensen gebruikt worden voor diverse doeleinden.

Voor dit onderzoek worden interpretatieve repertoires geoperationaliseerd als de 'bouwstenen' van een gesprek gebruikt worden in sociale interactie (Potter & Wetherell, 1987, p. 138; Edley, 2001, p. 198). Ze zijn voor dit onderzoek van belang omdat ze in staat stellen om het boundary work en paradigm repair van wetenschappelijke actoren te ontleden en om tegenstrijdigheden in het discours te verklaren. De manier waarop die interpretatieve repertoires getraceerd kunnen worden, is door naar taal en tekst te kijken. Daarom wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van een discoursanalyse.

3.2. Discoursanalyse

Discoursanalyse is een onderzoeksmethode die een snelle opmars heeft gemaakt binnen de sociale wetenschappen sinds de *linguistic turn* in de jaren tachtig (van den Berg, 2004, pp. 29-30). Terwijl het enkele decennia geleden nog het exclusieve onderzoeksterrein was van de taalwetenschap wordt het de laatste jaren steeds meer gebruikt in allerlei sociaalwetenschappelijke disciplines zoals antropologie, politicologie, psychologie en sociologie. Een belangrijke reden hiervoor is de verschuiving in het denken over taal. Terwijl taal voorheen opgevat werd als een reflectie van de werkelijkheid, gaan wetenschappers er nu vanuit dat taal een eigen werkelijkheid vormt.

Discoursanalyse is een kwalitatieve inhoudsanalyse die veel gebruikt wordt in onderzoeken naar paradigm repair en boundary work omdat het in dit soort onderzoeken gaat om talige handelingen waarmee een sociale werkelijkheid gecreëerd wordt. Coddington (2012) gebruikte het bijvoorbeeld om te onderzoeken hoe de twee traditionele nieuwsorganisaties *The New York Times* en *The Guardian* spraken over de nieuwe journalistieke nieuwsorganisatie *WikiLeaks*, die een bedreiging vormde voor het bestaande nieuwsparadigma. Hiervoor paste hij een discoursanalyse toe op verschillende artikelen,

columns en *blogposts* van journalisten van deze twee kranten. Fakazis (2006) gebruikte het om de reacties van journalisten te onderzoeken op de Janet Malcolm- zaak in de jaren tachtig, waarin er sprake was van een journalist die beschuldigd werd van laster. Zij probeerde door middel van een discoursanalyse van de verschillende rechtbanktranscripten te onderzoeken, welke representaties journalisten van hun eigen vakgebied maakten in reactie op deze bedreiging uit eigen kring. Carlson (2011) gebruikte het om de reacties van journalisten te onderzoeken op de teloorgang van de twee gedrukte kranten *Rocky Mountain News* en de *Seattle Post-Intelligencer*. Door een discoursanalyse toe te passen op nieuwsteksten, onderzocht hij hoe journalisten het gedrukte medium verdedigden ten opzichte van online nieuwsvormen.

Omdat discoursanalyse een veelgebruikte methode is om paradigm repair en boundary work te onderzoeken, wordt er ook in dit onderzoek gebruik van gemaakt. Het doel van dit onderzoek is om door middel van discoursanalyse te onderzoeken hoe wetenschappelijke actoren door middel van paradigm repair en boundary work het wetenschappelijke paradigma proberen te repareren nadat die door de fraude is aangetast.

Discoursanalyse is een breed verzamelbegrip voor allerlei typen onderzoek naar taal in de ruime zin van het woord. Meestal gaat het in dit type onderzoek over de vraag op welke manier sociale verhoudingen en identiteiten door middel van taal geconstrueerd worden (van den Berg, 2004, pp. 32-3). Volgens sommige wetenschappers is deze opvatting van discours te beperkt en zou het eigenlijk moeten gaan over het geheel van sociale regels en praktijken in een specifiek betekenissysteem (zie: Foucault, 1971; Laclau & Mouffe, 1985). Dit onderzoek gaat uit van het veelvoorkomende, smalle begrip van discours, omdat het hier gaat om het beeld van wetenschap dat wetenschappelijke actoren bewust naar buiten willen brengen en niet over de onbewuste sociale processen die daaromheen spelen.

Discours kan op verschillende niveaus gebruikt worden voor verschillende doeleinden. Volgens van den Berg (2004, p. 33) zijn de drie niveaus (micro-, meso- en macroniveau) waarop discours kan worden onderzocht, van invloed op het empirische materiaal dat geschikt is voor onderzoek. Zo wordt er in de conversatieanalyse en de discursieve psychologie vooral veel onderzoek gedaan op microniveau. In dit type onderzoek staat het taalgebruik van sociale actoren in alledaagse gesprekken of institutionele interviews centraal (zie: Potter & Wetherell, 1987). In andere benaderingen, zoals in de Kritische Discoursanalyse, gaat het om discours op mesoniveau. Dit type onderzoek is vooral gericht op de vraag hoe bepaalde sociale verhoudingen en machtsstructuren worden gevormd in het media- of organisatiediscours (zie: Fairclough, 1995, 2003). In weer andere benaderingen gaat het om discours op macroniveau.

Hierin staat de vraag centraal hoe een bepaald (politiek) discours dominant wordt in de maatschappij (zie: Laclau & Mouffe, 1985).

In dit onderzoek gaat het om uitspraken van wetenschappelijke actoren in de media. Het gaat hier dus om discours op microniveau. Het doel is om te onderzoeken op welke manier wetenschappelijke actoren door middel van discours een bepaalde sociale werkelijkheid construeren op mediaplatforms ten behoeve van de wetenschap.

Discoursanalyses kunnen toegepast worden op heel veel typen data, zoals krantenartikelen, andersoortige mediateksten, transcripties van gesprekken, rechtbankverslagen en interviews (van den Berg, 2004, p. 35). Dit heeft onder meer te maken met de verschillende theoretische invalshoeken die mogelijk zijn voor discoursonderzoek. In sommige benaderingen ligt de nadruk vooral op het actorperspectief waarin de taalgebruiker als ‘producent’ of maker van een discours gezien wordt (zie: Potter & Wetherell, 1987). In andere benaderingen ligt de nadruk juist meer op het structuurperspectief, waarin de taalgebruiker meer gezien wordt als de gevangene of ‘reproducent’ van een discours (zie: Laclou & Mouffe, 1985).

In het onderzoek naar interpretatieve repertoires (zie: Gilbert & Mulkay, 1984; Potter & Wetherell, 1987) wordt geprobeerd het actorperspectief met het structuurperspectief te verbinden. De gedachte daarachter is dat sociale actoren wanneer ze spreken enerzijds afhankelijk zijn van repertoires die ze tot hun beschikking hebben, maar dat ze tegelijkertijd door hun eigen selectie in staat zijn om nieuwe referentiekaders te creëren. Deze benadering is voor dit onderzoek van belang, omdat het in staat stelt te onderzoeken welke repertoires wetenschappers tot hun beschikking hebben wanneer ze over de fraude spreken en hoe zij daarmee ook nieuwe repertoires kunnen construeren om verandering teweeg te brengen.

Binnen discoursonderzoek zijn de meningen verdeeld over de vraag, in hoeverre er in de analyse rekening moet worden gehouden met de context waarin de data verkregen is (van den Berg, 2004, pp. 35-6). Conversatieanalisten vinden bijvoorbeeld dat de context alleen van belang is wanneer iemand daar in een gesprek actief naar verwijst. Zij zijn van mening dat een onderzoeker anders door zijn eigen, subjectieve selectie de onderzoeksresultaten beïnvloedt. Kritische discoursanalisten daarentegen zijn van mening dat de context altijd moet worden meegenomen in de analyse, omdat tekst in hoge mate betekenis krijgt door de context waarin het verschijnt.

In dit onderzoek is de context waarin wetenschappelijke actoren uitspraken doen over de fraude van belang. Het feit dat uitspraken op mediaplatforms worden gedaan, zegt namelijk veel over de intentie van de actoren die aan het woord worden gelaten. Het gaat in

dit onderzoek om de publieke uitspraken die wetenschappers doen in een gemedieerde context met als doel de wetenschappelijke gemeenschap én het grote publiek te bereiken. Daarin kan er in sommige gevallen (zoals journalistieke interviews) sprake zijn van een sturende context, door een specifieke vraagstelling van de journalist.

Om te kunnen onderzoeken in hoeverre de media van invloed zijn op de manier waarop wetenschappelijke actoren over de wetenschapsfraude spreken, is er in dit onderzoek voor gekozen om onderscheid te maken tussen twee typen data. Het eerste type data is ‘indirect gemedieerd’. Dit zijn brieven, opiniestukken en artikelen die door wetenschappers op eigen initiatief zijn geschreven aan de krant. In deze stukken schrijven wetenschappers hun stuk volgens de journalistieke conventies, maar is er geen sprake van directe inmenging van de media in de tekst. Het tweede type data is ‘direct gemedieerd’. Dit zijn interviews, opiniestukken en artikelen waarin wetenschappelijke actoren worden geciteerd, geparafraseerd of geïnterviewd door journalisten. In deze stukken is er dus wel sprake van directe inmenging van de media.

Een aparte stem in deze data is die van de wetenschapsredacteurs omdat zij vanwege hun functie eigenlijk tussen wetenschappers en journalisten in staan. In dit onderzoek is ervoor gekozen om de stukken die door hen geschreven zijn bij de direct gemedieerde stukken op te nemen, omdat wetenschapsredacteurs in loondienst zijn bij de krant.

Om de interpretatieve repertoires waarmee wetenschappelijke actoren aan boundary work en paradigm repair doen te lokaliseren, wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van een open onderzoeksaanpak geïnspireerd op de gefundeerde theoriebenadering van Glaser en Strauss (1967), die aan het einde van dit hoofdstuk stap voor stap zal worden beschreven.

3.3. Het analytisch meetinstrument

Een belangrijke vraag die bij discoursanalyse centraal staat, is waar je als onderzoeker moet beginnen met je onderzoek (van Staa en Evers, 2010, pp. 8-10). Veel kwantitatief onderzoek begint bij de theorie van waaruit hypothesen gevormd worden, die vervolgens getoetst worden aan de hand van de data. Dit wordt in de literatuur de ‘deductieve benadering’ genoemd. Bij kwalitatief onderzoek gaat het vaak precies andersom en vormt de data juist het startpunt van het onderzoek. Dit wordt in de literatuur de ‘inductieve benadering’ genoemd. De meest gehanteerde aanpak van inductieve analyse is de gefundeerde theorie benadering van Strauss en Corbin (1998), die omwille van de bruikbaarheid voor dit onderzoek kort zal worden uitgelegd.

In zijn meest pure vorm houdt de inductieve analyse binnen de gefundeerde theorie benadering in dat de onderzoeker zijn theorie volledig opbouwt vanuit de data (van Staa en Evers, 2010, pp. 8-9). Deze vorm van analyse wordt in de literatuur ‘open coderen’ genoemd en begint altijd met een open onderzoeksvraag en zonder vooraf gedefinieerde begrippen. De gedachte hierachter is dat de onderzoeker zonder vooringenomenheid, op basis van een methode van ‘constante vergelijking’ zijn eigen theorie ontwikkelt (Boeije, 2005). De belangrijkste activiteit binnen de gefundeerde theorie benadering is het coderen van de data. Hiervoor worden meestal vier fasen onderscheiden: exploratie (open coderen), specificatie (axiaal coderen), reductie (selectief coderen) en integratie (het ontwikkelen van theorie op basis van de data) (Strauss & Corbin, 1998; Boeije, 2005). Kort samengevat houdt dit stappenplan in dat het onderzoek begint bij een puur inductieve verkenningsfase, gevolgd door een steeds verdere conceptualisering en categorisering van de data, met als uiteindelijke doel de vorming van een theorie.

Sommige auteurs merken op dat een zuiver onderscheid tussen een deductieve en inductieve onderzoeksmethode eigenlijk niet bestaat (zie: Lecomte & Schensul, 1999; Bryman, 2004). Bij elk inductief onderzoek vindt er op een moment deductie plaats (als de ontwikkelde theorie getoetst moet worden) en in een aantal deductieve onderzoeken is er ruimte voor nieuwe thema’s die uit de data naar voren komen (van Staa en Evers, 2010, p. 10).

In dit onderzoek is de data-analyse ook niet puur inductief of deductief georganiseerd. Het onderzoeksprotocol van dit onderzoek is geïnspireerd op de gefundeerde theoriebenadering in die zin dat het niet puur toetsend is, maar ruimte vrij laat voor nieuwe thema’s om uit de tekst naar voren te komen. Het uitgangspunt van dit onderzoek is de data, maar het onderzoek wordt gedeeltelijk gestuurd door de literatuur die er al over boundary work en paradigm repair is verschenen. Na het verzamelen en afbakenen van de bruikbare data, zal aan de hand van een zelfontwikkeld stappenplan gebaseerd op de gefundeerde theoriebenadering de data worden geanalyseerd.

3.4. Dataverzameling en afbakening

Om te kunnen onderzoeken op welke manieren wetenschappelijke actoren publiekelijk over de wetenschapsfraude spreken moet in eerste instantie bepaald worden *waar* (dus op welke mediaplatforms) wetenschappelijke actoren zich uitspreken over deze kwestie. In dit

onderzoek is gekozen voor online mediaplatforms vanwege het toenemende belang van het internet in de nieuwsvoorziening.

Na een eerste verkenning op het internet via de Google zoekmachine met de zoektermen “Diederik Stapel” en “wetenschapsfraude”, bleek dat verreweg de meeste interactie tussen wetenschappelijke actoren plaatsvond op de websites van kwaliteitskranten. Na een uitgebreide verzameling van data van diverse websites waarop er over Diederik Stapel werd gesproken (variërend van populaire nieuwssites tot diverse *social media*), zijn uiteindelijk de websites van *de Volkskrant* en het *NRC* als uitgangspunt gekozen voor dit onderzoek. Allereerst omdat deze websites in vergelijking met veel populaire nieuwssites veel aandacht besteden aan opinienieuws en met veel ‘eigen’ nieuws komen. Ten tweede omdat ze een hoog opgeleid lezerspubliek hebben en daarom bij uitstek een geschikt platform zijn voor wetenschappelijke actoren om een belangrijk deel van hun achterban te bereiken. Ten derde omdat na een eerste inventarisatie bleek dat de wetenschappelijke actoren die betrokken waren bij de affaire, zich vaak richten tot deze kranten om hun persoonlijke verhaal uit de doeken te doen.

De onderzoeksperiode voor dit onderzoek loopt van 7 september 2011, toen het nieuws over de fraude voor het eerst door de universiteiten in een persbericht naar buiten werd gebracht, tot en met 31 december 2012. Er is voor dit eindpunt gekozen omdat het eindrapport van de onderzoekscommissies op 28 november 2012 verscheen. Kort daarna gaf Diederik Stapel zijn reactie op het rapport en bracht hij zijn boek uit. Door eind december als eindpunt te nemen was het mogelijk om de reacties die kwamen op het eindrapport en op Stapels boek en publieke verklaring nog mee te nemen in dit onderzoek. Op die manier is het mogelijk om het ‘eindoordeel’ van de wetenschappelijke gemeenschap over deze fraudezaak in kaart te brengen.

Voor de selectie van bruikbare artikelen voor dit onderzoek zijn in eerste instantie alle artikelen en berichten over de wetenschapsfraude over Diederik Stapel verzameld die op de websites van *de Volkskrant* en *het NRC* zijn verschenen. Hiervoor is gebruik gemaakt van het digitale krantenarchief op beide websites, waarmee gezocht is op artikelen met de zoekterm “Diederik Stapel” en “wetenschapsfraude” in de periode 07-09-2011 tot en met 31-12-2012. Van alle gevonden zoekresultaten is vervolgens een selectie gemaakt van artikelen, op basis van het criterium dat het artikelen moesten zijn waarin wetenschappelijke actoren aan het woord werden gelaten. Hiermee viel een groot deel van de algemene persberichten en een aantal algemene achtergrondartikelen af als onderzoeksmateriaal. Columns en opiniestukken

die door niet-wetenschappelijke actoren (schrijvers, journalisten, columnisten) zijn geschreven, zijn daarom ook niet in dit onderzoek meegenomen.

Omdat er tijdens deze onderzoeksperiode nog twee andere fraudezaken in de media zijn gekomen, namelijk die van internist Don Poldermans en van gedragseconoom Dirk Smeesters, is ervoor gekozen om alleen artikelen in dit onderzoek op te nemen waarin de wetenschapsfraude van Diederik Stapel centraal staat. Voor dit onderzoek zijn artikelen geselecteerd die door wetenschappelijke actoren zijn geschreven of waarin wetenschappelijke actoren aan het woord worden gelaten. Het totaal aantal verzamelde bruikbare artikelen van de websites van beide kranten was 137 (68 van vk.nl en 69 van nrc.nl). Vanwege de grote omvang van het datamateriaal is ervoor gekozen om steekproefsgewijs verspreid over de hele onderzoeksperiode 35 artikelen per krant (dus 70 in totaal) voor dit onderzoek te analyseren.

Het doel van een kwalitatieve data-analyse (zoals discoursanalyse) is om in een ‘voortschrijdend proces’ de data te reduceren en te interpreteren (van Staa en Evers, 2010, pp. 5-7). Hierbij gaat het onderzoek van vrij abstracte naar steeds specifiekere observaties. Het ingewikkelde van dit type onderzoek is, dat er meestal geen eenduidige manier van onderzoeken is. Dit vereist creativiteit en nauwkeurigheid van de onderzoeker in het ontwikkelen van een eigen onderzoeksmethode. Het voordeel van deze benadering is dat het veel ruimte laat voor nieuwe ontdekkingen die vanuit de data naar voren kunnen komen. Het nadeel is dat het een bedreiging kan vormen voor de repliceerbaarheid van het onderzoek (van Staa en Evers, 2010, p. 8).

Om goed zicht te krijgen op hoe de resultaten van dit onderzoek tot stand zijn gekomen is het daarom van belang om een nauwkeurige beschrijving van de afbakening van de data en het stappenplan dat is toegepast voor de analyse van data in dit onderzoek te geven.

3.5. Stappenplan voor de discoursanalyse

Het doel van dit onderzoek is om een brede discoursanalyse toe te passen op de uitspraken die wetenschappelijke actoren over de wetenschapsfraude hebben gedaan op de websites van kranten. Door een vorm van open coderen toe te passen, geïnspireerd op de gefundeerde theoriebenadering is het mogelijk de interpretatieve repertoires aan te wijzen waarmee wetenschappers over de wetenschapsfraude van Diederik Stapel spreken. Daarmee kan het boundary work en paradigm repair work van wetenschappelijke actoren dat in de media plaatsvindt in kaart worden gebracht. Na het verzamelen en afbakenen van de dataset zal het

datamateriaal stap voor stap geanalyseerd worden om de belangrijkste thema's en interpretatieve repertoires voor dit onderzoek op te sporen en vast te stellen.

Stap 1. Coderen van de belangrijkste thema's

De analyse begint met het globaal doornemen van alle krantenartikelen waarin wetenschappelijke actoren zich uitspreken over de wetenschapsfraude van Stapel. Tijdens deze eerste verkenningsfase moeten de belangrijkste thema's in de data worden geselecteerd. In eerste instantie moeten alle thema's waarover gesproken wordt onderstreept worden. Naar mate er meer materiaal is doorgenomen, zal blijken welke thema's vaker terugkomen en dus de belangrijkste zijn voor dit onderzoek.

Stap 2. Uitspraken onderverdelen bij kernthema's

De tweede stap is het onderstrepen en uitlichten van uitspraken en teksten die enige relatie hebben tot de belangrijkste thema's voor dit onderzoek. Dit is een cyclisch proces waarin het begrip van een bepaald thema kan veranderen tijdens het onderzoek of waarbij thema's kunnen samensmelten onder een noemer. Soms is er zelfs een mogelijkheid dat een thema dat in eerste instantie belangrijk wordt geacht, uiteindelijk alsnog geschrapt wordt of wordt genoteerd als relevant voor later onderzoek.

Stap 3. Uitspraken clusteren in verschillende interpretatieve repertoires

Een derde stap en tegelijkertijd een cruciaal onderdeel van het identificeren van interpretatieve repertoires is het zoeken naar variabiliteit in de data (Potter en Wetherell, 1987). Wanneer de belangrijke thema's zijn gedefinieerd is het van belang om te kijken naar de verschillende manieren waarop er over één thema gesproken wordt. Het doel van deze stap is om patronen van variatie en samenhang te vinden om te kunnen duiden hoe en waarom wetenschappers op een bepaalde manier over de fraude spreken (Wetherell en Potter, 1992, p. 102).

Het stappenplan zoals hierboven beschreven is heel duidelijk en overzichtelijk, maar het is van belang te benadrukken dat het identificeren van interpretatieve repertoires in de literatuur getypeerd wordt als een ambachtelijke bezigheid (Wetherell en Potter, 1992, p. 101; Edley,

2001, p. 198). Dit houdt in dat er geen strikte analytische procedure is voor hoe een specifieke discoursanalyse zou moeten worden uitgevoerd. Vaak betreft het een heen en weer gaan van de data naar de theorie, dat gepaard gaat met constante herziening van de gekozen uitspraken en clusters. Een algemene regel in dit type onderzoek is dat het voor de onderzoeker essentieel is om bekend te raken met de data en zo al doende, en door middel van herhaling, een gevoel te ontwikkelen voor de belangrijkste thema's en manieren van spreken die er uit de teksten naar voren komen (Edley, 2001).

Tijdens dit onderzoek is gekeken naar de uitspraken van wetenschappelijke actoren waarin zij evalueren, verklaren of verbanden leggen tussen een of meer zaken in de tekst. Die uitspraken zijn geclusterd in thema's en geanalyseerd op interpretatieve repertoires ofwel de relatief coherente manieren van spreken over de fraude. Van die interpretatieve repertoires is vervolgens onderzocht of er bij het gebruik van een bepaald repertoire sprake is van boundary work en paradigm repair. Dit stappenplan is afzonderlijk toegepast op de twee typen data (indirect gemedieerd en direct gemedieerd). Om voor de lezer duidelijk te maken waar het boundary work en paradigm repair plaatsvindt, zijn in sommige kernwoorden in de citaten vetgedrukt. De analyse van de data en de deelconclusies van dit onderzoek zullen in het volgende hoofdstuk in het overzicht van de resultaten uiteengezet worden.

Hoofdstuk 4. Resultaten van de indirect gemedieerde stukken

Inleiding

Dit onderzoek gaat over de vraag hoe wetenschappelijke actoren op mediaplatforms spreken over de wetenschapsfraude van Diederik Stapel. Dit eerste hoofdstuk laat zien over welke thema's het vaakst gesproken wordt in indirect gemedieerde stukken. Het gaat hier dus om stukken die op eigen initiatief door wetenschappelijke actoren (volgens journalistieke conventies) zijn ingestuurd en in de krant zijn gepubliceerd. Van de vier belangrijkste thema's waarover wetenschappers het meest spraken (de sociale psychologie, de publicatiedruk, de significantiejacht en de mediacultuur) is onderzocht van welke repertoires wetenschappers het meest gebruik van maken wanneer zij aan boundary work en paradigm repair doen. De functie van dit hoofdstuk is om in de uiteindelijke beantwoording van de hoofdvraag een vergelijking te kunnen maken tussen de uitspraken van wetenschappers in indirect gemedieerde stukken en in direct gemedieerde stukken.

4.1. De (sociale) psychologie

Gedurende de hele onderzoeksperiode was de status van de sociale psychologie als wetenschap een terugkerend punt van discussie onder wetenschappelijke actoren. Wetenschappers deden aan boundary work wanneer ze onderscheid maakten tussen de sociale psychologie en de rest van de wetenschap, zodat ze het probleem van de fraude buiten de kaders van de wetenschap konden plaatsen en daarmee het bestaande paradigma konden repareren. Door gebruik te maken van het interpretatieve repertoire van 'de (sociale) psychologie als pseudowetenschap' distantieerden ze zich van de fraude van Stapel en marginaliseerden ze het probleem van de fraude voor de wetenschap. Boundary work en paradigm repair strategieën stelden hen in staat om hun eigen gedrag te legitimeren en de professionele autonomie van hun vakgebied en dat van de wetenschap als geheel te verdedigen, te bevestigen en te beschermen.

De manier waarop wetenschappers boundary work toepasten, was door een onderscheid te maken tussen 'de wetenschap' en 'de sociale psychologie'. In de meeste gevallen deden ze dat door de onderzoeksmethoden die vaak in de sociale psychologie

gebruikt worden af te doen als ‘onwetenschappelijk’ of ‘fraudegevoelig’. Dit blijkt bijvoorbeeld ook uit de uitspraken van socioloog Ilya Jongeneel in *de Volkskrant*:

De commissie die de fraude van hoogleraar Diederik Stapel onderzocht, concludeert dat de omvang van de fraude verbijsterend is. Het is echter niet de omvang van de fraude, maar de verbazing en ophef rondom de fraude die verbijsterend is. Al jaren zou bekend moeten zijn **dat de onderzoeksmethode die veelal gebruikt wordt in sociaal-psychologische onderzoeken, namelijk de schriftelijke enquête, geen betrouwbare resultaten oplevert**. In de meeste takken van wetenschap worden de resultaten van een onderzoek, voordat de conclusies tot feiten verheven worden, geverifieerd door andere onderzoekers. In de sociaal-psychologie is het sinds vele jaren gebruikelijk dat er volstaan wordt met één set vragen aan een bepaalde doelgroep. (*Bijlage 52, VK*)

Jongeneel doet de onderzoeksmethoden die in de sociale psychologie gebruikt worden af als ‘onbetrouwbaar’ en daarmee ‘onwetenschappelijk’, waarmee hij het vakgebied buiten de kaders van de wetenschap plaatst. Vervolgens repareert hij het bestaande wetenschappelijke paradigma van verificatie en wetenschappelijke toetsing door te benadrukken dat wetenschappers uit andere vakgebieden wel gebruik maken van wetenschappelijke onderzoeksmethoden.

Dr. Jacques Dane, historicus en directeur en onderzoeker van het aan de Rijksuniversiteit Groningen verbonden Archief & Documentatiecentrum Nederlandse Psychologie, is ook van mening dat psychologen (hij maakt hierin geen onderscheid tussen sociaalpsychologen en sub-disciplines) er andere regels op na houden dan hun wetenschappelijke collega’s uit andere vakgebieden:

Dat veel psychologen lichtzinnig en tegelijkertijd egoïstisch met hun onderzoeksdata omgaan, werd onlangs bevestigd door het rapport *Data-Voer voor psychologen?* (2010) van Data Archiving and Networked Services (DANS, een aan de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek en de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen gelieerd instituut). **Data worden nauwelijks gearchiveerd of gedeeld met vakgenoten**. (*Bijlage 6, NRC*)

Dane past hier boundary work en paradigm repair strategieën toe, wanneer hij onderscheid maakt tussen psychologen en wetenschappers uit andere disciplines op basis van de ‘onwetenschappelijke’ manier waarop psychologen met hun data omgaan. In zijn betoog maakt hij gebruik van een rapport, dat in samenwerking met NWO en KNAW (twee overkoepelende wetenschapsorganen) is ontstaan om zijn argument kracht bij te zetten dat *alleen* psychologen zo slordig met hun data omgaan. Door de grens te trekken tussen

psychologen en wetenschappers uit andere vakgebieden, legt hij de schuld voor de problemen bij de psychologie en marginaliseert hij het probleem voor de rest van de wetenschap. Dane, zelf historicus, vervolgt zijn betoog door te benadrukken dat de problemen binnen de psychologie vooral komen door de a-historische houding van psychologen:

Ik heb wel vaker betoogd **dat hedendaagse psychologen wellicht lijden aan een stoornis** die door de Amerikaanse psycholoog Dan Kiley het Peter Pan Syndrome is gedoopt – de droom eeuwig jong te blijven. De kracht van het vak, luidt de hedendaagse opvatting, ligt in het heden en in de toekomst. (...) Maar als je je verleden niet koestert, vergeet je ook wat je oorspronkelijke opdracht was – tot een fundamenteel begrip van de mens te geraken. (...) De Archiefwet 1995 is een opgelegde regel. Wegens een **ahistorische attitude** leven psychologen deze nauwelijks na. *(Bijlage 6, NRC)*

Dane doet hier aan boundary work wanneer hij onderscheid maakt tussen ‘wetenschappers’ en psychologen als ‘non-wetenschappers’, op basis van het wetenschappelijk criterium van historisch besef. Hiermee distantieert hij zich van de problemen binnen de psychologie (het vakgebied waar hij als historicus onderzoek naar doet) en bevestigt hij het belang van zijn eigen vakgebied geschiedenis als wetenschap. Door te wijzen op de Archiefwet 1995 benadrukt hij dat psychologen in hun slordige omgang met data niet alleen de wetenschappelijke regels schenden, maar dat ze zelfs de wet overtreden. Hoewel hij geen rapporten of bewijsstukken noemt waaruit blijkt dat wetenschappers uit andere wetenschappen beter omgaan met hun data, is zijn betoog erop gericht dat alleen psychologen een probleemgroep vormen voor de wetenschap en dat universiteitsbestuurders hier wat aan moeten doen.

Aafke Komter, emeritus hoogleraar Sociale Wetenschappen aan de Universiteit Utrecht, heeft vergelijkbare kritiek op de manier waarop psychologen onderzoek doen. Zij maakt hiervoor gebruik van de uitkomsten van een onderzoek van de Britse wetenschapsonderzoeker Daniele Fanelli, die de relatie tussen academische disciplines en de neiging om hypothesen positief bevestigd te krijgen heeft onderzocht:

Fanelli onderzocht een steekproef van 2,434 gepubliceerde artikelen in een groot aantal wetenschapsgebieden en vond **significant meer positieve resultaten in artikelen op het gebied van de sociale wetenschappen – met name psychologie**, psychiatrie, economie en bedrijfskunde – en in sommige toegepaste wetenschappen in vergelijking met bijvoorbeeld ruimte- of aardwetenschappen. Op grond van deze resultaten is het, anders dan Tom Postmes beweert, **dus wel degelijk ‘erger’ in de psychologie dan elders**. *(Bijlage 32, NRC)*

Komter past hier een boundary work strategie toe door onderscheid te maken tussen ‘de psychologie’ en ‘de wetenschap’ op basis van de verwerking en de analyse van data. Volgens haar zou het onderzoek van Fanelli ‘bewijzen’ dat psychologen hun data masseren om meer positieve resultaten te krijgen. Komter, zelf werkzaam in de sociale wetenschappen, maakt hier selectief gebruik van uitkomsten van een toonaangevend onderzoek. Hoewel Fanelli kritiek levert op de manier van werken in de hele sociale wetenschap, trekt Komter de conclusie dat de problemen het ergst zijn in de psychologie. Door een grens te trekken tussen de psychologie en de rest van de wetenschap repareert ze het wetenschappelijke paradigma van verificatie én falsificatie.

Erik Jacobs, promovendus aan de faculteit voor Geesteswetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam, heeft ook kritiek op de sociale psychologie, maar plaatst die kritiek in een breder betoog over ontwikkelingen in de wetenschap:

Uiterekend de sociale psychologie is een schoolvoorbeeld van een vakgebied dat zich op de zeepheiling van het positivisme bevindt. Het wil eigenlijk liefst een natuurwetenschap zijn. Maar nog minder dan dat de geneeskunde dat is, geldt dit voor de psychologie. (...) Maar ja, het menselijk verstand kun je niet tellen en dus kun je niet zo gemakkelijk publiceren in tijdschriften die willen kunnen falsificeren en dus kom je in academia niet aan de bak. En dus ga je aan de gang met **experimentjes die met de werkelijkheid niets van doen hebben** om data te verzamelen voor **onzinnige statistische conclusies.** (*Bijlage 51, VK*)

Jacobs doet hier aan een genuanceerde vorm van boundary work. Volgens hem is de wetenschap in het algemeen steeds meer gericht op cijfers en statistieken. Dit heeft volgens hem ernstige gevolgen voor de van oudsher kwalitatieve wetenschapsgebieden, zoals de sociale psychologie. Deze wetenschappen *worden* volgens hem ‘onwetenschappelijk’ doordat ze kwantitatieve onderzoeksmethoden toe gaan passen op een vakgebied dat zich daar niet voor leent. Jacobs verdedigt het wetenschappelijke paradigma niet, maar pleit voor verandering in de manier waarop er tegen kwalitatief onderzoek wordt aangekeken door universiteitsbesturen en redacties van tijdschriften.

Dr. J.H.L. Han Oud, als wiskundige verbonden aan het Instituut voor Gedragwetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen, gaat nog een stap verder en gooit de sociale psychologie op één hoop met alle andere sociale wetenschappen die volgens hem onwetenschappelijke onderzoeksprocedures hebben:

Fraude blijft uiteraard niet beperkt tot de sociale wetenschappen. Maar **de kans op fraude door slordige en oppervlakkige omgang met de data is in de sociale wetenschap vele malen groter dan in de natuurwetenschap**. Waarom? Een belangrijke rem op fraude in de natuurwetenschap is de herhaalbaarheid. **Herhaalbaarheid** is in de sociale wetenschap verwaarloosbaar. (...) Een tweede reden waarom sociale wetenschappers bijna straffeloos de buitenwacht jaren om de tuin leiden **is de betrekkelijk kleine omvang van de meeste databestanden en het feit dat zij door de onderzoekers doorgaans als een soort privé eigendom worden beschouwd**. (*Bijlage 5, NRC*)

Oud, zelf wiskundige, maakt hier gebruik van het interpretatieve repertoire van ‘de sociale wetenschap als non-wetenschap’ om het probleem van de wetenschapsfraude buiten de wetenschap te plaatsen. Door terug te grijpen op het oude onderscheid tussen natuurwetenschappen als ‘harde wetenschap’ en de sociale wetenschappen als ‘zachte wetenschap’ beschermt hij zijn eigen vakgebied en repareert hij het wetenschappelijke paradigma gebaseerd op het wetenschappelijke criterium van repliceerbaarheid. Oud schetst een beeld waarin natuurwetenschappers (maar ook het publiek) ‘slachtoffer’ zijn geworden van het onwetenschappelijke en onverantwoorde gedrag van sociale wetenschappers.

Wetenschappers uit verschillende disciplines buiten de psychologie maken gebruik van het interpretatieve repertoire van ‘de sociale psychologie als pseudowetenschap’. Door zich te richten op eigenschappen die volgens hen alleen op het vakgebied van de sociale psychologie van toepassing zijn creëren ze een scheidslijn tussen ‘de sociale psychologie’ en ‘de wetenschap’. Hiermee distantiëren ze zich van de fraude, beschermen ze de autonomie van de wetenschap en plaatsen ze hun eigen vakgebied binnen de kaders van de wetenschap. Maar ook binnen de vakgroep psychologie wordt er door psychologen uit verschillende disciplines gebruik gemaakt van dit repertoire.

Psychotherapeut Lester Hoekstra pleit bijvoorbeeld voor een volledige uitsluiting van de sociale psychologie als wetenschap omdat deze discipline volgens haar niet aan relevante wetenschappelijke kennisvermeerdering bijdraagt:

We zullen geneigd zijn de waarde van sociaal-wetenschappelijk onderzoek te overschatten, enkel en alleen omdat het wetenschap is. **De uitkomsten van dit onderzoek zijn echter vaak weinig meer dan wat interessante weetjes waar je met gezond verstand zelf ook wel op had kunnen komen**. Grote ontdekkingen met belangrijke toepassingen, zoals bij natuurwetenschappen, zijn mij niet bekend. (*Bijlage 57, VK*)

Hoekstra distantieert zich hier van Diederik Stapel door te benadrukken dat hij afkomstig is uit een specifieke, ‘onwetenschappelijke’ tak binnen de psychologie. Door middel van

boundary work maakt ze onderscheid tussen ‘de sociale psychologie’ en ‘de wetenschap’ op basis van het wetenschappelijk criterium van bijdrage aan kennisvermeerdering. Door de uitkomsten van alle sociaalpsychologische onderzoeken af te doen als triviaal en vanzelfsprekend, marginaliseert ze de ernst van de fraude voor het vakgebied van de psychologie en repareert ze het wetenschappelijke paradigma dat gericht is op de ontwikkeling van waardevolle kennis.

Reinout Wiers, hoogleraar Ontwikkelingspsychopathologie, is van mening dat de neiging om naar een gewenst resultaat toe te werken in de sociale psychologie groter is dan in andere psychologische vakgebieden. Hij pleit weliswaar niet voor radicale uitsluiting van de sociale psychologie als wetenschap, maar vindt wel dat er maatregelen moeten genomen worden om deze gang van zaken in dit specifieke vakgebied aan banden te leggen:

Binnen de psychologie lijkt de neiging om alleen positieve nieuwe resultaten te publiceren het sterkst in de sociale psychologie. Het lijkt me goed wanneer (sub-) disciplines hierop onderzocht worden: als het niet mogelijk is om negatieve resultaten te publiceren, is de kans natuurlijk groter dat er gefraudeerd gaat worden. *(Bijlage 17, NRC)*

Wiers doet hier aan paradigm repair wanneer hij zegt dat de problemen met datamassage het grootst zijn in de sociale psychologie. Hij pleit voor extra controles die specifiek gericht zijn op sociaalpsychologen. Hiermee marginaliseert hij het probleem voor de psychologie in het algemeen en biedt hij een oplossing om er voor te zorgen dat dit in de toekomst niet meer mogelijk is in de wetenschap.

Wanneer wetenschappers spreken over het onderwerp de sociale psychologie doen de meesten van hen aan boundary work door een grens trekken tussen ‘de wetenschap’ en ‘de sociale psychologie’. De meerderheid van de wetenschappers maakt gebruik van het interpretatieve repertoire ‘de sociale psychologie als pseudowetenschap’, waarmee ze de fraude isoleren en de problemen voor de hele wetenschap marginaliseren. Door een verklaring te geven voor de fraude die uniek is voor het vakgebied van de sociale psychologie bevestigen en repareren ze het bestaande wetenschappelijk paradigma gebaseerd op onafhankelijk, kritisch onderzoek. Hiermee herstellen ze het vertrouwen in het bestaande paradigma, door aan te geven dat een fraudezaak als deze in de rest van de wetenschap nooit zou kunnen voorkomen. Sommige wetenschappers trekken de grens nog verder tussen ‘de wetenschap’ en het hele vakgebied ‘de psychologie’ en soms zelfs de hele sociale wetenschap. In die gevallen maken wetenschappers gebruik van deze fraudezaak uit de sociale psychologie om hun onvrede over andere vakgebieden uit te spreken en hun eigen vakgebied te beschermen.

Hoewel wetenschappers in deze reacties zich specifiek richten op de problemen van de sociale psychologie, zijn ze met betrekking tot andere onderwerpen, zoals het thema van de publicatiedruk, juist geneigd om de werking van het hele wetenschappelijke systeem te bekritisieren.

4.2. De publicatiedruk

Uit de reacties van wetenschappelijke actoren blijkt dat de meeste wetenschappers de zaak Diederik Stapel niet zien als een incident dat heeft plaatsgevonden in een gezonde maar feilbare wetenschappelijke omgeving, maar als een extreme casus die tekenend is voor een (op sommige punten) structureel disfunctionerend wetenschappelijk systeem.

Een van de belangrijkste en vaakst genoemde oorzaken die volgens wetenschappers fraude in de hand zou werken is de alsmaar toenemende publicatiedruk. Volgens veel wetenschappers heeft deze toenemende druk ervoor gezorgd dat de wetenschap zijn oorspronkelijke doelstelling van kennisvermeerdering op basis van teamwerk uit het oog heeft verloren. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de onderstaande reacties van wetenschappers:

We moeten niet vergeten dat de wetenschap sinds een jaar of vijftien volledig is ingericht naar een **competitief model**, waarin het aantal (**top-**) **publicaties** in wezen het succes van de onderzoeker bepaalt. (*D. Borsboom, E. Wagenmakers, R. Kievit, H. van den Berg, J. Wicherts van de vakgroep Psychologie aan de Universiteit van Amsterdam, Bijlage 39, VK*)

Hoewel de kwaliteit voorop zou moeten staan, is het nog steeds **het aantal publicaties dat telt; het hele wetenschapsbedrijf is gericht op persoonsgerichte prijzen en subsidies**. Het gevolg is dat veel wetenschappers hun vak als een **ratrace** ervaren, waarin het belangrijker lijkt om beter te zijn dan anderen dan om mooi onderzoek te doen. Iedereen is het erover eens dat het anders zou moeten, maar ik ken maar weinig onderzoekers die niet gevoelig zijn voor **reputatiestress**. (*Marcus Huibers, Hoogleraar Psychologie aan de Universiteit van Maastricht, Bijlage 40, VK*)

Zolang wetenschappers moeten overleven in continue onzekerheid over hun (vervolg) aanstelling en primair worden afgerekend op **individuele prestaties, meetbaar in het aantal publicaties**, zal de druk om te frauderen blijven bestaan. (*Dr. Ellen ter Gast, zelfstandig ethicus en filosoof, Bijlage 28, NRC*)

In de discussie over publicatiedruk wordt er vaak gesproken over de ‘publish or perish’ cultuur, waarin wetenschappers steeds meer moeten publiceren om niet te creperen. Veel wetenschappers voelen zich slachtoffer van ‘het systeem’ dat volgens hen de druk om te publiceren zo ver opvoert, dat de neiging van wetenschappers om te frauderen groot wordt.

Een aantal wetenschappers legt de schuld hiervoor bij de top van de universiteiten. Zij gebruiken het interpretatieve repertoire van de ‘universiteitsbestuurders als managers’ om onderscheid te maken tussen ‘wetenschappers’ en ‘universiteitsbestuurders’, waarbij die laatste volgens hen niets met de wetenschap te maken hebben.

Volgens Hans van Amersfoort, emeritus hoogleraar Culturele Geografie en Bevolkingsgeografie, zijn universiteitsbestuurders verantwoordelijk voor de teloorgang van de functie van de universiteit als kennisinstituut:

De huidige bedrijfscultuur van de universiteiten lokt ernstige en minder ernstige vormen van academisch gesjoemel eenvoudig uit. **De universiteiten zijn de laatste decennia in handen gevallen van managers.** Uiteraard hebben zij zich allereerst voorzien van onbetamelijke salarissen en emolumenten. Vervolgens zijn ze **een bedrijfscultuur** gaan ontwikkelen **die alles meetbaar moest maken.** De ‘output’ moet gemeten kunnen worden; dus hebben we het over kwantiteit en niet over kwaliteit. **Alleen artikelen gelden nog als ‘output’;** wie een boek schrijft verdoet zijn kostbare onderzoekstijd. Dit zijn natuurlijk idiote criteria en een keur van gerenommeerde wetenschappers heeft er dan ook al tegen geprotesteerd; bijvoorbeeld in de Academische Boekengids 23 (oktober, 2000), 25 (februari, 2001) en 26 (april, 2001). (*Bijlage 27, NRC*)

Van Amersfoort maakt hier onderscheid tussen ‘wetenschappers’ en ‘universiteitsbestuurders’, die volgens hem geen wetenschappers zijn maar managers. Door te benadrukken dat alles goed ging toen de universiteit nog door wetenschappers werd bestuurd, repareert hij het wetenschappelijke paradigma van belangeloosheid en kennisvermeerdering. Door aan te geven dat wetenschappers al vaker geprotesteerd hebben tegen deze ‘idiote criteria’ die vanwege commerciële redenen zijn opgelegd, maakt hij onderscheid tussen welwillende wetenschappers en winstgerichte universiteitsbestuurders.

Een andere veelgehoorde kritiek van wetenschappers op het systeem is dat de manier waarop de kwantitatieve *output* van wetenschappers gemeten wordt (door middel van de H-index of citatiescore) oneerlijk is en fraude in de hand werkt. Henk van den Belt, hoogleraar Toegepaste Filosofie aan de Universiteit van Wageningen legt hiervoor ook de schuld bij de universiteitsbestuurders die volgens hem nog nooit iets hebben gedaan om het fraudegevoelige meetinstrument van de H-index aan te pakken:

Het verbaast me dat een voor de hand liggende maatregel om paal en perk te stellen aan de **publicitaire verloedering** ongenoemd blijft. De belangrijkste perverse prikkel in het huidige systeem staat namelijk bij de **10 strategieën voor het verkrijgen van een hogere H-index.** Bedenk: een artikel helemaal alleen produceren levert evenveel punten op als datzelfde artikel met tien auteurs in elkaar draaien (tip

4). **Die regel vormt een openlijke uitnodiging om het titulaire auteurschap over een zo groot mogelijk aantal personen uit te spreiden.** Laten we daarom afspreken dat een artikel waarboven 10 auteurs vermeld staan voor elk van hen voortaan slechts als een tiende publicatie meetelt. Een logische correctiefactor die elke publicatie deelt door het aantal auteurs' zal heel wat opgeblazen winderigheid uit het systeem verdrijven. (*Bijlage 25, NRC*)

Van den Belt is kritisch op de werking van het wetenschappelijk systeem, maar legt hiervoor de verklaring bij de 'fraudegevoelige' H-index. Door een maatregel te opperen om het meetinstrument voor de publicatiescore aan te passen, repareert hij het paradigma van eerlijke en onbaatzuchtige wetenschap.

Hoewel bijna alle wetenschappers kritisch zijn op het systeem waarin de druk om te publiceren steeds meer wordt opgevoerd, leggen ze de hoofdverantwoordelijkheid voor de oplopende publicatiedruk vaak niet binnen de wetenschap maar daarbuiten. Veel wetenschappers gebruiken het interpretatieve repertoire van 'de politiek als corrumperende macht' om de schuld en verantwoordelijkheid voor de oplopende publicatiedruk (en daarmee indirect de fraude) buiten de wetenschap bij de politiek te leggen. Met deze vorm van boundary work verdedigen zij de autonomie van de wetenschap door de schuld op een zondebok van buiten te schuiven. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de reactie van promovendus Erik Jacobs:

En zij die dit niet willen, worden hiertoe min of meer gedwongen **door de structuren die van overheidswege aan de universitaire wereld zijn opgelegd.** Die structuren, bedoeld om de wetenschappelijke output te meten, hebben geleid tot allerlei bevreemdende excessen. **Publicaties afleveren is belangrijker geworden dan de inhoud of het nut van die publicaties an sich.** Hoe meer publicaties in hoe meer internationale *a-rated* tijdschriften, hoe waardevoller de wetenschapper voor een instituut. (*Bijlage 51, VK*)

Jacobs is kritisch op het wetenschappelijke systeem waarin de druk op wetenschappers steeds verder wordt opgevoerd, maar legt de eindverantwoordelijkheid daarvoor bij de overheid die universiteiten een bedrijfscultuur oplegt.

Volgens Henk Folmer, hoogleraar Economie aan de Rijksuniversiteit Groningen, is de universiteit door financiële druk "ontaard in een bedrijf met sterk verwaterde doelstellingen". Doordat de overheid steeds minder geld beschikbaar stelt voor gedegen onderzoek en universiteiten afrekenen op citatie- en publicatiescores, zijn universiteiten volgens hem steeds meer 'publicatiefabrieken' geworden in plaats van dat ze hun oorspronkelijke functie als kenniscentra vervullen:

Ook bij onderzoek spelen kwantitatieve productiedoelstellingen een hoofdrol. **Faculteiten, vakgroepen en individuele onderzoekers worden afgerekend op basis van aantallen citaties en publicaties in internationale tijdschriften met een hoge impactfactor**, dat wil zeggen tijdschriften waar vaak naar wordt verwezen. *(Bijlage 46, VK)*

Folmer maakt hier ook gebruik van het interpretatieve repertoire van ‘de politiek als corrumperende macht’ wanneer hij door middel van boundary work onderscheid maakt tussen ‘de wetenschap’ en ‘de politiek’. In het vervolg van zijn betoog pleit hij voor een terugkeer naar de oude wetenschappelijke normen en de traditionele rol van de universiteit om het wetenschappelijke paradigma te repareren:

Ten slotte zou er meer ruimte moeten komen voor **de traditionele rol van de universiteit als plaats van kritische reflectie en creativiteit**. Zonder deze basisfuncties van de universiteit is het speerpuntenbeleid van Verhagen onder het motto van kennis naar kunde naar kassa gedoemd op termijn te mislukken. *(Bijlage 46, VK)*

Folmer repareert hier het oude wetenschappelijke paradigma gebaseerd op kritische reflectie en creativiteit, door de schuld voor de marktwerking in de wetenschap bij de overheid te leggen. Dit doet hij onder andere door te verwijzen naar het speerpuntenbeleid van minister Verhagen van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, waarin werd opgeroepen tot meer samenwerking tussen het bedrijfsleven en de wetenschap om economische winsten te optimaliseren.

Hermann von der Dunk, emeritus hoogleraar Contemporaine Geschiedenis, is ook van mening dat de overheid in hoge mate verantwoordelijk is voor de huidige bedrijfscultuur op universiteiten. Volgens hem is de ‘wetenschappelijke ethos’ om commerciële redenen verdrongen door de overheid en het bedrijfsleven:

Een andere factor is **de zuigkracht van de markt**, die in de strategie van de universiteiten het wetenschappelijke ethos als hinderlijk obstakel heeft opgeruimd en, zoals in bedrijven, de bestuurders in directeuren met een bedrijfsmentaliteit heeft veranderd, die de wetenschappers met het ‘publish or perish’ tot concurrentie opjaagt. **Bestuurders en overheid hebben nu eenmaal geen andere maatstaf dan de hoeveelheid publicaties, liefst in *Science of Nature* als kwaliteitgarantie.** *(Bijlage 45, VK)*

Von der Dunk doet hier aan boundary work door gebruik te maken van het repertoire van ‘de overheid en het bedrijfsleven als corrumperende machten’ om onderscheid te maken tussen ‘de wetenschap’, ‘de politiek’ en ‘het bedrijfsleven’. Hiermee verdedigt hij het oude

wetenschappelijke paradigma waarin er wel sprake was van een gezonde wetenschappelijke ethos en legt hij de schuld voor de vercommercialisering van wetenschap bij de politiek en het bedrijfsleven. Door gebruik te maken van het interpretatieve repertoire van ‘de universiteitsbestuurders als managers’ bevestigt en herstelt hij het geloof in de integriteit van wetenschappers en legt hij de schuld en verantwoordelijkheid bij de universiteitsbestuurders die onder druk van buiten wetenschappers steeds verder ‘opjagen’.

Kort samengevat blijkt uit de reacties van wetenschappers dat zij vinden dat de wetenschap mede onder invloed van de overheid en het bedrijfsleven in de afgelopen decennia ingrijpend is veranderd. De meeste wetenschappers maken door middel van boundary work onderscheid tussen ‘de wetenschap’ en ‘de politiek’ en ‘de wetenschap en ‘het bedrijfsleven’, waarmee ze de schuld voor de oplopende publicatiedruk buiten de wetenschap plaatsen. Ze maken gebruik van de interpretatieve repertoires van ‘de universiteitsbestuurders als managers’ en ‘de politiek als corrumperende macht’ om aan te geven dat de schuld en verantwoordelijkheid voor de huidige gang van zaken niet bij henzelf ligt maar bij de managers van de universiteit en bij de overheid. Door op te roepen tot een terugkeer naar het paradigma van belangeloze en kwalitatief goede wetenschap te herhalen en te bevestigen proberen ze het vertrouwen in de integriteit van wetenschap te herstellen.

Terwijl wetenschappers in discussies over publicatiedruk de schuld vooral buiten de wetenschap leggen, hebben ze in discussies over aanverwante onderwerpen, zoals de ‘significantiejacht’, ook kritiek op partijen binnen de wetenschap.

4.3. De significantiejacht

Een dominant sub-thema in de discussie over publicatiedruk is het thema van de significantiejacht. Wetenschappers zijn van mening dat er sprake is van een trend waarin er steeds meer aandacht is voor ‘positieve studies’, ofwel studies waarin de hypothesen van wetenschappers bevestigd worden. De verklaring die zij daarvoor geven, is dat wetenschappelijke tijdschriften een voorkeur geven aan studies met positieve en significante resultaten omdat die beter ‘scoren’ en dus beter verkopen. Wetenschappers gebruiken het interpretatieve repertoire van ‘wetenschappelijke tijdschriften als commerciële uitgevers’ waarmee ze door middel van boundary work de redacties en uitgevers van de wetenschappelijke tijdschriften buiten de kaders van de wetenschap plaatsen. Dit blijkt bijvoorbeeld ook uit de reactie van Dr. J. H. L. Oud, statisticus aan de Radboud Universiteit Nijmegen:

Significantie-jacht wordt niet alleen in de hand gewerkt door de enorme druk op hoogleraren en promovendi om te produceren, maar ook **door de tendens bij wetenschappelijke tijdschriften om alleen significante resultaten te publiceren** en dus de niet-significante weg te laten. (*Bijlage 21, NRC*)

Oud past hier boundary work strategie toe, waarmee hij onderscheid maakt tussen ‘de wetenschap’ en ‘de wetenschappelijke tijdschriften’ op basis van het criterium van belangeloosheid. De wetenschappelijke tijdschriften zijn volgens hem alleen maar gericht op hun eigen winst en succes en hebben geen oog voor het wetenschappelijke belang van objectieve kennisvermeerdering. Door deze grens te trekken, beschermt en herstelt hij het wetenschappelijke paradigma van objectieve en belangeloze wetenschap.

Veel wetenschappers sluiten zich aan bij deze kritiek op de wetenschappelijke tijdschriften. Door de schuld te leggen bij de wetenschappelijke tijdschriften, legitimeren ze het ‘wetenschappelijk wangedrag’ van henzelf of van hun collega’s. Dit blijkt bijvoorbeeld ook uit de volgende reacties van wetenschappers:

En in de wetenschap zijn er wel degelijk prikkels om bepaalde resultaten te laten zien. **Positieve resultaten worden makkelijker gepubliceerd en bieden meer mogelijkheid voor vervolgonderzoek**, bijvoorbeeld implementatieonderzoek. (*Inge Varekamp, voormalig NWO-onderzoeker uit Amsterdam, Bijlage 20, NRC*)

En **nét** dat beetje betere resultaten kan een **toppublicatie** opleveren, en dus een subsidie, en dus een baan, en dus een hypotheek en dus een huis. (*Denny Borsboom e.a. van de vakgroep Psychologie aan de Universiteit van Amsterdam, Bijlage 39, VK*)

Naar mijn ervaring **hebben tijdschriften een sterke neiging om vooral positieve resultaten te publiceren**. Zo kreeg ik onlangs bij een psychologisch tijdschrift het verzoek om een positieve replicatiestudie toe te voegen. Waarop ik antwoordde dat ik best een replicatiestudie wilde uitvoeren, maar dat ik uiteraard geen positief resultaat kon garanderen. Toen de replicatie een gedeeltelijke bevestiging van de eerste bevinding gaf, was het tijdschrift niet meer geïnteresseerd. (*Reinout Wiers, hoogleraar Ontwikkelingspsychopathologie aan de Universiteit van Amsterdam, Bijlage 17, NRC*)

Hoewel een groot aantal wetenschappers het manipuleren of masseren van data legitimeert door de schuld bij de wetenschappelijke tijdschriften te leggen, is de meerderheid van de wetenschappers het er wel over eens dat dit gedrag eigenlijk niet wetenschappelijk verantwoord is. Volgens een aantal wetenschappers van de afdeling Psychologie aan de

Universiteit van Amsterdam is er in de praktijk sprake van een groot grijs gebied tussen integer en niet integer werken. Door middel van boundary work maken ze onderscheid tussen ‘wetenschappers’ en ‘wetenschappelijke tijdschriften’, waarmee ze tegelijkertijd het wetenschappelijke paradigma repareren:

Het dilemma is als volgt: **de wetenschap is gebaat bij waarheid** en wil dus deze 5 procent kans op een toevallig verschil niet verhogen. **De wetenschapper daarentegen is gebaad bij een verschil, want in vaktijdschriften zijn verschillen makkelijker publiceerbaar dan overeenkomsten.** Daarom gaat men de data herhaald bekijken, op zoek naar een verschil. (...) Deze praktijk is goed voor de carrière van de wetenschapper, want verschillen zijn makkelijker publiceerbaar dan overeenkomsten. Het is echter slecht voor de wetenschap, het zorgt voor een enorme vertraging in de zoektocht naar de waarheid. (*H. Huizenga, E. Wagenmakers, J. Wicherts, R. Wetzels, D. van Ravenzwaaij, M. Bakker, D. Borsboom, R. Kievit, H. van der Maas, Bijlage 23, NRC*)

Deze onderzoekers passen hier een paradigm repair strategie toe, door het wetenschappelijke paradigma gebaseerd op het zoeken naar ‘waarheid’ te herhalen, te bevestigen en te verdedigen. Tegelijkertijd leggen ze de schuld voor de dagelijkse praktijk waarin dit niet altijd gebeurt bij de vaktijdschriften, die wetenschappers om commerciële en niet-wetenschappelijke redenen dwingen om alleen positieve resultaten te genereren.

Veel wetenschappers legitimeren hun gedrag door de schuld en daarmee de verantwoordelijkheid voor verandering buiten zichzelf bij de wetenschappelijke tijdschriften te leggen:

Toch zijn **negatieve resultaten cruciaal voor vooruitgang in de wetenschap.** Immers, alleen wanneer ook negatieve resultaten in het beeld worden betrokken, is het mogelijk te beoordelen wat het werkelijke belang is van bevindingen en verschijnselen, en wordt voorkomen dat nodeloos doorgewerkt wordt op basis van irrelevante of triviale bevindingen. (*Aafke Komter, emeritus hoogleraar Sociale Wetenschappen aan de Universiteit Utrecht, Bijlage 32, NRC*)

Een **noodzaak** om de uitkomst van het onderzoek **te manipuleren zal vervallen in een cultuur waarin elk onderzoek naar effectgrootte interessant is voor publicatie.** (*Prof. Dr. Ir. Jan Dul, Dr. Tony Hak, Prof. Dr. Finn Wynstra, Rotterdam School of Management, Erasmus Universiteit, Rotterdam, Bijlage 33, NRC*)

In de discussie over de significantiejacht wordt er door wetenschappers onderscheid gemaakt tussen ‘de wetenschap’ en ‘wetenschappelijke tijdschriften’, op basis van het wetenschappelijke criterium van belangeloosheid. Door dit boundary work legitimeren en

verklaren ze het ‘onwetenschappelijke’ gedrag van wetenschappers en leggen ze de schuld en verantwoordelijkheid daarvoor bij de redacties en uitgevers van de tijdschriften. Door de significantiejacht ‘niet wetenschappelijk’ te noemen en op te roepen tot verandering, bevestigen en herstellen ze het wetenschappelijke paradigma van verificatie én falsificatie.

Eenzelfde soort paradigm repair strategie als die hier gebruikt wordt, waarbij wetenschappers gedeeltelijk schuld erkennen maar de verklaring daarvoor buiten de wetenschap leggen, wordt gebruikt in de discussie over de mediacultuur in de wetenschap.

4.4. De mediacultuur

Wetenschappelijke actoren spreken hun zorgen vaak uit over het imago van de wetenschap en zijn daarin kritisch op hun eigen vakgenoten. Ze beklagen zich erover dat wetenschappers te veel gericht zijn op ‘scoren’, zowel met publicaties als met hun optredens in de media, waardoor het aanzien van de wetenschap tanende is. Net als in de discussie over de publicatiedruk en de significantiejacht repareren ze het wetenschappelijke paradigma door de schuld hiervoor buiten de wetenschap te leggen. Volgens de meerderheid van de wetenschappers dragen ‘de media’ ertoe bij dat wetenschappers ‘verleid’ zouden worden tot wetenschappelijk wangedrag. De media zouden volgens hen teveel gericht zijn op pakkende oneliners en mediagenieke wetenschappers, in plaats van op kritische en inhoudelijke berichtgeving over wetenschappelijk onderzoek.

Volgens Dr. Gerben van Kleef, universitair hoofddocent Sociale Psychologie aan de Universiteit van Amsterdam, hebben de media minstens net zoveel schuld aan deze affaire als de wetenschappers die slechte wetenschap hebben bedreven:

Want de flutstudies waar nu (soms terecht) lacherig over wordt gedaan, werden eerst enthousiast breed uitgemeten in diverse media. **Slodderwetenschap en broddeljournalistiek gaan hand in hand en houden elkaar in stand.** Hier kan alleen weerstand aan worden geboden als zowel wetenschappers als journalisten de verleidingen van de ‘sexy’ effecten weten te weerstaan. (*Bijlage 68, VK*)

Van Kleef maakt hier gebruik van het interpretatieve repertoire van ‘de media als sensatiezoekers’ om zijn eigen vakgebied de sociale psychologie te verdedigen en te beschermen. Door middel van boundary work maakt hij onderscheid tussen ‘goede’ sociale psychologie en ‘slechte’ sociale psychologie, waarmee hij zich distantieert van de ‘flutstudies’ die nu toe steeds het nieuws hebben gehaald. Van Kleef repareert het imago van

de sociale psychologie als volwaardige wetenschap door de schuld voor slecht wetenschappelijk onderzoek bij de media te leggen:

Het zijn vooral de **'sexy' onderzoekjes met flitsende conclusies** die het nieuws halen. Over gedegen, theoriegestuurde onderzoeksprogramma's die vele jaren of zelfs decennia omspannen en vaak (te?) genuanceerde conclusies opleveren, wordt in de media veel minder bericht. Zodoende krijgen televisiekijkers en krantenlezers een **uiterst selectief en vertekend aanbod aan sociaal-psychologisch onderzoek** voorgeschoteld en ontstaat ten onrechte de indruk dat de sociale psychologie zich alleen bezighoudt met flutonderwerpen. *(Bijlage 68, VK)*

Ook Rense Corten, universitair docent Sociologie aan de Universiteit Utrecht maakt zich kwaad over de misleidende beeldvorming van wetenschap door kranten. Volgens haar staat de manier waarop journalisten over de wetenschap schrijven in geen enkele verhouding tot de realiteit:

Dat ook de wetenschap kritisch wordt gevolgd is natuurlijk goed, maar **de krant lijkt doelbewust het vertrouwen in de wetenschap te willen beschadigen**. (...) De overgrote meerderheid van **eerlijke wetenschappers**, die met relatief weinig salaris, weinig baanzekerheid en onder toenemende competitiedruk zich een slag in de rondte werken, wordt hier het **slachtoffer** van. *(Bijlage 18, NRC)*

Corten maakt hier gebruik van een boundary work strategie wanneer ze onderscheid maakt tussen een kleine groep 'fraudeurs' en de overgrote meerderheid van 'eerlijke wetenschappers' om het probleem van fraude te marginaliseren en het bestaande wetenschappelijke paradigma te repareren. Door de media te beschuldigen van kwade opzet en sensatiezucht, legt ze het probleem eigenlijk meer bij de beeldvorming door de media over de wetenschap dan bij de wetenschap zelf.

Ook wetenschappers uit andere disciplines doen in de discussie over de mediacultuur aan paradigm repair. Het dominante interpretatieve repertoire van 'de media als sensatiezoekers' stelt hen in staat de schuld voor fraude in de wetenschap gedeeltelijk buiten de wetenschap te leggen. In hun kritiek op de media richten wetenschappers zich op de taak van de media als 'waakhond' en leggen ze daarmee de verantwoordelijkheid voor verandering in de toekomst ook gedeeltelijk bij de media:

We zijn er langzaam aan gewend dat geruchtmakende wetenschappelijke conclusies over wat dan ook na publicatie worden aangevochten, herroepen, gecorrigeerd. Daarbij komt nog dat **op de weg van rapport naar krantenkop** de bekende **versimpeling** en **cosmetische inkleding** plaatsvindt. *(Hermann von der Dunk, emeritus hoogleraar Contemporaine Geschiedenis, Bijlage 42, VK)*

Bovendien is een **kritischer houding van de media** van belang. Natuurlijke scepsis is niet genoeg; journalisten zouden meer hoor en wederhoor moeten toepassen van meerdere partijen, vooral ook van wetenschappers en andere deskundigen die elkaars tegenpolen zijn. *(Henk Folmer, hoogleraar Economie aan de Rijksuniversiteit Groningen, Bijlage 46, VK)*

Evenmin als in de natuurwetenschap kan fraude in de sociale wetenschap worden uitgebannen. Dat is mede het gevolg van **de enorme behoefte bij de publiciteitsmedia aan onderzoeksresultaten van het kaliber ‘Vleeseters zijn hufteriger en egoïstischer dan vegetariërs’**. *(Dr. J.H.L. Han Oud, als wiskundige verbonden aan het Instituut voor Gedragwetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen, Bijlage 5, NRC)*

Een aantal wetenschappers is ook kritisch op hun eigen vakgenoten, die voor deze druk van de media en het publiek ‘bezwijken’:

Het aantal tegengesproken of weerlegde wetenschappelijke beweringen die de afgelopen decennia slagzinnen hebben gemaakt, is legio en neemt toe met zowel de **gretigheid van wetenschappers om zich publiekelijk te profileren** als met de **algemene sensatiebehoefte**. (...) Wie daar weet te schitteren, past zich aan de simplificatie aan. *(Hermann vond er Dunk, emeritus hoogleraar Contemporaine Geschiedenis, Bijlage 42, VK)*

Er wordt vanuit de media een groot beroep gedaan op hoogleraren. We zien veelvuldig hoogleraren optreden met sterke opinies. Het is belangrijk dat deze verbinding tussen wetenschap en maatschappij wordt gemaakt. (...) Maar ik heb de stellige indruk (...) **dat hoogleraren zich in de media met onderwerpen kunnen bemoeien die geen sterke link hebben met het eigen vakgebied**. *(Mirjam van Praag, verbonden aan de Universiteit van Amsterdam, Bijlage 2, NRC)*

Door te benadrukken dat de manier waarop wetenschappers zich profileren in de media ‘onwetenschappelijk’ is, definiëren en herstellen ze het wetenschappelijke paradigma gebaseerd op genuanceerd, onpartijdig en onafhankelijk onderzoek.

4.5. Conclusie

Uit de analyse van de niet gemedieerde stukken blijkt dat wetenschappelijke actoren van een aantal interpretatieve repertoires gebruik maken, wanneer zij aan boundary work en paradigm repair doen in reactie op de wetenschapsfraude van Diederik Stapel. Het eerste interpretatieve repertoire waarvan zij gebruik maken is ‘de sociale psychologie als pseudowetenschap’. Hiermee maken ze onderscheid tussen ‘de sociale psychologie’ en ‘de wetenschap’, waarmee

ze zich distantiëren van de fraude van Stapel en zo het wetenschappelijke paradigma te repareren.

Het tweede interpretatieve repertoire waarvan zij gebruik maken is ‘de universiteitsbestuurders als managers’. Hiermee maken ze onderscheid tussen ‘de universiteitsbestuurders’, die om commerciële redenen de publicatiedruk steeds verder opvoeren en ‘wetenschappers’ die onder die druk bezwijken. Zo leggen ze de schuld en de verantwoordelijkheid voor de problemen in de wetenschap bij de bestuurlijke toplaag en niet bij de wetenschappers zelf.

Het derde en vierde interpretatieve repertoire waarvan wetenschappelijke actoren gebruik maken is ‘de politiek als corrumperende macht’ en ‘het bedrijfsleven als corrumperende macht’. Hiermee repareren ze het wetenschappelijk paradigma van onafhankelijke wetenschap door de schuld en verantwoordelijkheid voor de oplopende publicatiedruk te leggen bij een zondebok van buiten. Het vierde interpretatieve repertoire waarvan ze gebruik maken is ‘de wetenschappelijke tijdschriften als commerciële uitgevers’. Hiermee maken ze onderscheid tussen ‘de wetenschappelijke tijdschriften’ en ‘de wetenschap’ om de schuld voor de publicatiedruk en significantiejacht buiten de wetenschap bij de redacties en uitgevers van wetenschappelijke tijdschriften te leggen.

Het vijfde interpretatieve repertoire waarvan wetenschappers gebruik maken, is ‘de media als sensatiezoekers’. Door te zeggen dat het vooral een kwestie is van negatieve beeldvorming in de media, marginaliseren sommige wetenschappers de problemen in de wetenschap en doen ze het af als een pseudoprobleem. Andere wetenschappers repareren het wetenschappelijke paradigma door de media gedeeltelijk de schuld te geven voor de oplopende druk op wetenschappers om met sensationele onderzoeksresultaten te ‘scoren’ bij het grote publiek.

Hoofdstuk 5. Resultaten van de direct gemedieerde stukken

Inleiding

Voor een volledige beantwoording van de hoofdvraag is het van belang om naast de uitspraken van wetenschappers in indirecte gemedieerde context, ook de uitspraken van wetenschappers in direct gemedieerde context over de fraude spreken. Dit tweede hoofdstuk laat zien over welke thema's wetenschappelijke actoren het vaakst spreken in stukken waarin er sprake is van expliciete interventie door journalisten. Van de vijf belangrijkste thema's (Diederik Stapel, de co-auteurs, de sociale psychologie, de publicatiedruk en de mediacultuur) is onderzocht wat de dominante repertoires zijn waar wetenschappers gebruik van maken wanneer zij aan boundary work en paradigm repair doen. De functie van dit hoofdstuk is om in de uiteindelijke beantwoording van de hoofdvraag te kunnen stellen, in hoeverre de mate van media-interventie van invloed is op de manier waarop wetenschappelijke actoren over de fraude spreken.

5.1. Diederik Stapel

Gedurende de hele onderzoeksperiode hielden wetenschappers en journalisten zich bezig met de vraag waarom Diederik Stapel gefraudeerd had en waarom de fraude nooit eerder is opgemerkt. In reactie op vragen van journalisten over Diederik Stapel maakten wetenschappers verschillende representaties van Stapel als mens en als wetenschapper. Ze maakten daarbij gebruik van de tegenstrijdige interpretatieve repertoires van 'Stapel als meesteroplichter' en van 'Stapel als topwetenschapper', om de fraude te verklaren en om hun eigen gedrag tijdens de affaire te legitimeren.

Sommige wetenschappers benadrukken de status van Diederik Stapel als topwetenschapper, waarmee ze proberen het bestaande wetenschappelijke paradigma gebaseerd op 'onderling vertrouwen' te repareren en hun eigen gedrag te legitimeren. Andere wetenschappers gebruiken boundary work wanneer ze een grens trekken tussen 'de wetenschap' en Diederik Stapel als oplichter. Hiermee repareren ze het wetenschappelijke paradigma door het probleem van de fraude buiten de kaders van de wetenschap te plaatsen. Dit blijkt bijvoorbeeld ook uit de reactie van Bram Buunk, hoogleraar evolutionaire sociale psychologie van de Rijksuniversiteit Groningen en ex-collega van Stapel:

Dit is **de grootste fraude ooit**, in de sociale psychologie maar misschien ook in de hele wetenschap.

Stapel is gewoon een **meesteroplichter**. *(geciteerd door journaliste Mirjam van Putten, Bijlage 66, VK)*

Buunk doet hier aan boundary work wanneer hij een grens trekt tussen ‘de sociale psychologie’ en Diederik Stapel als non-wetenschapper. Door Stapel af te doen als meesteroplichter van de grootste fraude ooit, isoleert hij het probleem van de fraude en marginaliseert hij daarmee de problemen voor zijn vakgebied de sociale psychologie en voor de wetenschap als geheel.

Sociaalpsycholoog Joris Lammers, een andere collega van Stapel, maakt gebruik van eenzelfde vergelijkbare strategie om zich van Stapel te distantiëren. Over zijn samenwerking met Stapel, die de data voor een van zijn onderzoeken had geleverd, zegt hij:

Stapel had rechters vragenlijsten laten invullen, zei hij. Als hoogleraar had hij rechters als vrienden, vertelde hij me toen ik vroeg hoe hij aan de data was gekomen. Maar hij **loog**. Hij heeft voor dit onderzoek geen rechter gesproken. *(geciteerd door journalist Bart Funnekotter, Bijlage 26, NRC)*

Lammers maakt hier gebruik van het interpretatieve repertoire van ‘Stapel als meesteroplichter’ om zich te distantiëren van zijn collega Diederik Stapel en om zijn vakgebied de sociale psychologie te verdedigen en te beschermen. Door te zeggen dat hij wel heeft gevraagd naar de herkomst van zijn data, maar dat Stapel daarover gelogen heeft, legitimeert hij zijn eigen rol in de affaire en repareert hij het wetenschappelijke paradigma gebaseerd op onderling vertrouwen.

In een interview met antropologe Annemarie Mol, vraagt journaliste Wilma de Rek in hoeverre de affaire Stapel representatief is voor de stand van zaken in de wetenschap. In reactie hierop antwoordde de Mol het volgende:

Diederik Stapel staat niet voor de teloorgang van de wetenschap, dat is volstrekte flauwekul. Dit is een **geïsoleerd geval** van iemand die **jokt** om hem moverende redenen die mij niets aangaan. **Dat heeft dus niks me dé wetenschap te maken**. Dé wetenschap bestaat trouwens ook niet. Er bestaan wetenschappen en takken van wetenschap en stromingen binnen de wetenschap: het is een wereld vol verschillen. *(geciteerd door journaliste Wilma de Rek, Bijlage 47, VK)*

De Mol past hier een boundary work strategie toe wanneer ze een grens trekt tussen ‘de wetenschap’ en Diederik Stapel. Door Stapel te portretteren als een eenling die “om hem moverende redenen” gefraudeerd heeft, distantieert ze zich van Stapel en marginaliseert zij de problemen voor de wetenschap als geheel. Door de diversiteit binnen de wetenschap te

benadrukken, beargumenteert ze bovendien dat een individuele fraudezaak niets zegt over de wetenschap in zijn geheel.

Het interpretatieve repertoire van ‘Stapel als meesteroplichter’ werd regelmatig gebruikt als een verklaring voor de nalatigheid van collega-wetenschappers. In reactie op de vraag van journaliste Sarah Venema hoe het kon dat ook Stapels co-auteurs niet wisten dat hij zijn onderzoeken gedeeltelijk verzon, antwoordde Luca Consoli, universitair docent aan de Radboud Universiteit in Nijmegen:

We moeten een debat voeren over hoe het heeft kunnen gebeuren dat we zo zijn **gefopt**. *(geciteerd door journaliste Sarah Venema, Bijlage 37, VK)*

Consoli maakt in deze uitspraak onderscheid tussen Diederik Stapel als oplichter en de wetenschappelijke gemeenschap als slachtoffer. Door gebruik te maken van het interpretatieve repertoire van ‘Stapel als meesteroplichter’, legitimeert Consoli het gedrag van wetenschappers die door Diederik Stapel zijn voorgelogen. Ditzelfde repertoire wordt ook gebruikt door rector magnificus Philip Eijlander (UvT):

Ik kende Stapel vrij goed, heb lang met hem samengewerkt. En in die tijd **heb ik hem nooit op één leugen kunnen betrappen**. Maar vanaf het moment dat duidelijk werd wat hij gedaan had, heb ik een heel andere Diederik Stapel leren kennen dan ik al kende. *(ANP bericht, Bijlage 49, VK)*

Eijlander maakt hier gebruik van het repertoire van ‘Stapel als meesteroplichter’ om zich van Stapel te distantiëren en zijn eigen gedrag te legitimeren.

Naast wetenschappers, hadden ook wetenschapsjournalisten een naam te zuiveren in de discussie over de wetenschapsfraude. In hun functie als wetenschapper en als journalist hadden zij vaak jarenlang over Stapels onderzoeken bericht zonder vraagtekens te zetten bij de geloofwaardigheid en de betrouwbaarheid van zijn onderzoeken.

Ad Bergsma, psycholoog en wetenschapsjournalist bij nrc.nl, maakt in zijn verklaring gebruik van hetzelfde interpretatieve repertoire van ‘Stapel als meesteroplichter’ om zijn journalistieke fouten te verklaren en te legitimeren:

Laat mij beginnen met de **bekentenis** dat ik een van de psychologen ben die als een blok zijn gevallen voor het werk van psycholoog Diederik Stapel. Een aantal van zijn papers had voor mij ook de **wowfactor**. Nu is gebleken dat de reputatie van **tovenaar Stapel** op een **goocheltruc** was gebouwd ben ik niet alleen teleurgesteld in mijn eigen oordeel, maar ook in het functioneren van de psychologie als geheel. *(Ad Bergsma, psycholoog en wetenschapsjournalist, Bijlage 12, NRC)*

Bergsma moet hier eigenlijk twee paradigma's repareren, namelijk het wetenschappelijke en het journalistieke. Hij doet dat door eerst zijn hand in eigen boezem te steken en op te biechten dat 'ook hij' als journalist en als psycholoog blind geloofde in het werk van Diederik Stapel. Door middel van boundary work plaatst hij Stapel als 'tovenaar' buiten de kaders van de wetenschap en legitimeert hij zijn eigen gedrag als journalist en als wetenschapper op basis van het vertrouwen dat hij had in de status van Stapel als topwetenschapper. Door zijn teleurstelling te uiten in het functioneren van de psychologie, maakt hij onderscheid tussen 'de psychologie' en 'de wetenschap' en repareert hij het wetenschappelijke paradigma waarin *peer review* de norm hoort te zijn. Tegelijkertijd legitimeert hij zijn gedrag als journalist, door te zeggen dat hij ervan uit was gegaan dat dit soort praktijken in de wetenschap niet voorkwamen.

Terwijl sommige wetenschappers gebruik maken van het interpretatieve repertoire van 'Stapel als meesteroplichter' om de affaire Diederik Stapel buiten de kaders van de wetenschap te kunnen plaatsen, benadrukken andere wetenschappers juist de uitmuntende reputatie van 'Stapel als voorbeeldwetenschapper'. Door gebruik te maken van dit repertoire proberen ze het bestaande wetenschappelijke paradigma te bevestigen, herstellen en te verdedigen. Tegelijkertijd stelt het hen in staat hun eigen gedrag in deze affaire te legitimeren en te verklaren.

In een interview met Pim Levelt, voorzitter van de onderzoekscommissie Levelt van de Universiteit van Tilburg, stelt journalist Karel Berkhout de vraag hoe het kon dat de co-auteurs van Stapel niet door hadden dat hij fraudeerde. Daarop antwoordde Levelt het volgende:

De eerste factor is Stapel zelf. Hij was een **coryfee**, een **mchtig man**, een **charismatisch wetenschapper**, die met veel studenten een **warm contact** had. Dan ga je als jonge co-auteur niet zeer kritische vragen stellen. Als een co-auteur bleef aandringen, dan kon hij heel **intimiderend** zijn.

(gecteerd door journalist Karel Berkhout, Bijlage 34, NRC)

Levelt gebruikt hier het interpretatieve repertoire van 'Stapel als topwetenschapper' om zijn eigen nalatigheid en het gedrag van de jonge co-auteurs te legitimeren. Door te zeggen dat Stapel zijn status heeft misbruikt, repareert hij het wetenschappelijke paradigma gebaseerd op onderling vertrouwen en geeft hij tegelijkertijd een verklaring voor waarom het hier is misgegaan.

Journaliste Sarah Venema citeert sociaalpsycholoog en collega-wetenschapper Roos Vonk, die op haar website gebruik maakt van een vergelijkbare strategie om haar gedrag te legitimeren:

Diederik Stapel was **een van de beste sociaal-psychologen van Europa**. Hij had een vlekkeloze reputatie, hij was een uitstekende docent en decaan en hij leek een toonbeeld van integriteit. (...) **Dat uitgerekend hij dit gedaan heeft, maakt het extra schokkend en laat zien hoezeer ook wij als psychologen ons volstrekt kunnen vergissen in mensen.** (...) Het is een uitzondering die voor mij en mijn vakgenoten waarschijnlijk schokkender en onthutsender is dan voor buitenstaanders. (*Bijlage 36, VK*)

Vonk, die mede door haar rol rondom de ‘vleeseters zijn hufters’ affaire zelf ook onder vuur lag, gebruikt hier het interpretatieve repertoire van ‘Stapel als topwetenschapper’ als legitimering voor haar eigen fouten. Door Stapel af te doen als een uitzondering, marginaliseert zij de problemen voor haar vakgebied de (sociale) psychologie, en herstelt en bevestigt zij het wetenschappelijke paradigma gebaseerd op onderling vertrouwen.

Joris Lammers, sociaalpsycholoog en collega van Stapel, geeft ook aan dat hij door Stapels positie als gerenomeerde wetenschapper lange tijd niet aan zijn integriteit durfde te twifelen. Op de vraag van journalist Bart Funnekotter of hij de data vertrouwde die Diederik Stapel aan hem gaf zei Lammers:

Ja, hij was een **vooraanstaande hoogleraar**. Er was geen reden om aan te nemen dat hij sjoemelde. (...) Achteraf kun je zeggen: die gegevens waren wel érg mooi. Er was geen enkele proefpersoon die ooit vergat een vraag in te vullen. Met de kennis van nu concludeer je dat dit een waarschuwing had kunnen zijn. Maar op dat moment dacht ik daar heel anders over. Ik schaamde me ervoor dat de resultaten van mijn onderzoek nooit zo helder waren als die van hem. **Stapel was een topper en ik moest kennelijk nog veel leren**, dacht ik. (*geciteerd door journalist Bart Funnekotter, Bijlage 26, NRC*)

Lammers legt uit dat hij, vanwege Stapels status als vooraanstaand hoogleraar, bij verdachte situaties de schuld eerder bij zichzelf legde dan bij Diederik Stapel. Het interpretatieve repertoire van ‘Stapel als topwetenschapper’ stelt hem in staat om het wetenschappelijke paradigma te bevestigen, de schuld bij Diederik Stapel te leggen, en zijn eigen gedrag als ondergeschikte onderzoeker te legitimeren.

Een soortgelijke verklaring wordt gebruikt door Lennart Renkema, net als Lammers een oud promovendus bij Diederik Stapel, die uitlegt waarom hij niet eerder gereageerd heeft op verdachte signalen:

Ik schreef die analyse toe aan zijn **enorme betrokkenheid**, aan een **onbedwingbare nieuwsgierigheid** die maakte dat hij vast zelf de resultaten ging bekijken. (...) Ik had geen moment aanleiding om Stapel te **wantrouwen**. Achteraf ben je altijd wijzer. Overigens voel ik me niet **misbruikt**, zoals die jonge onderzoekers, wel bedrogen. *(geciteerd door journalisten Karel Berkhout en Bart Funnekotter, Bijlage 10, NRC)*

Renkema legitimeert hier zijn eigen gedrag door aan te geven dat hij het wel verdacht vond wat Stapel deed, maar in goed vertrouwen in de veronderstelling was dat de meester altijd meer weet dan de leerling. Door te benadrukken dat Diederik Stapel zijn promovendi ‘bedroog’ en ‘misbruikte’, portretteert hij zichzelf en andere promovendi als slachtoffers. Tegelijkertijd repareert hij hier het wetenschappelijke paradigma door aan te geven dat er hier sprake is geweest van een abnormale gang van zaken.

Net als zijn oud-promovendi, zeggen ook de jonge klokkenluiders (onder de pseudoniemen Kim, Kees en Jesse, in een interview met journalist Maarten Keulemans, *Bijlage 60, VK*) dat Stapels status hen ervan heeft weerhouden om eerder aan de bel te trekken:

Hij was **de beste onderzoeker**, wist hoe hij zichzelf moest verkopen, en wist altijd feilloos aan te geven waarom iets maatschappelijk relevant was. (Kees)

Slim, extreem creatief. Iemand die buiten de gebaande paden kon denken. (Kim)

Zijn onderzoeksresultaten waren **perfect**. Maar dan dacht ik: hij is **ervaren**. (...) Ik wilde ook geloven dat het klopte, hè?

Als Diederik nu een **nare tiran** was geweest, zou je hem toch eerder hebben **gewantrouwd**. (Kim)

Het is net als met **verliefdheid**. (...) Als je verliefd bent op iemand, zie je de gebreken ook niet. (Kim)

Het is toch **de grote baas**. (Kees)

De klokkenluiders gebruiken het repertoire van ‘Stapel als topwetenschapper’ om hun eigen gedrag te verklaren, door het wetenschappelijk paradigma gebaseerd op onderling vertrouwen te bevestigen.

Volgens Pim Levelt, psycholinguïst en voorzitter van de onderzoekscommissie Levelt, durfde geen van de collega’s en promovendi aan Stapel te twijfelen, omdat hij “onbeschaamd gebruik [maakte] van zijn prestige, aanzien en macht; men diende vertrouwen te hebben in de heer Stapel” (*Bijlage 50, VK*). Andere wetenschappers sluiten zich aan bij de stelling van Levelt dat Stapel zijn machtspositie heeft ‘misbruikt’ ten aanzien van collega’s en promovendi:

De man had een **ongelooflijk goede reputatie** in de wetenschappelijke wereld. Helemáál in Tilburg. Hij was **charismatisch** en **dominant**, maar ook **intimiderend**, waardoor je als promovendus niet tegen hem in durfde te gaan. (...) Veel mensen hadden het idee dat ze een **goede vriend** van hem waren.

(Bram Buunk, hoogleraar evolutionaire sociale psychologie van de Rijksuniversiteit Groningen en ex-collega van Stapel, geciteerd door journaliste Mirjam van Putten, Bijlage 66, VK)

Maar door zijn **intimiderende houding** en het feit dat hij werd gezien als ‘**ster-onderzoeker**’ was het erg lastig om publiekelijk aan hem te twijfelen. *Robbert Dijkgraaf, voorzitter van de KNAW (ANP, Bijlage 49, VK)*

Wetenschappers repareren hiermee het wetenschappelijke paradigma gebaseerd op onderling vertrouwen, en leggen de schuld voor de fraude volledig bij de ontspoorde individu Diederik Stapel. Door de fraude te isoleren, repareren ze het wetenschappelijk paradigma en legitimeren ze het gedrag van de collega’s en promovendi van Stapel.

5.2. De co-auteurs

Naast de kritiek op ‘meesteroplichter’ en ‘topwetenschapper’ Diederik Stapel, wordt er in de gemedieerde stukken ook veel gesproken over de co-auteurs van Stapels onderzoeken.

Hoewel een aantal co-auteurs meent slachtoffer te zijn van Diederik Stapel, zien anderen de co-auteurs als medeplichtigen aan de affaire. Opvallend is dat vooral wetenschapsjournalisten vaak gebruik maken van het interpretatieve repertoire van de ‘co-auteurs als medeplichtig’. Door gebruik te maken van dit repertoire bekritisieren ze de gang van zaken in de (sociale) psychologie, waarin het wetenschappelijke paradigma gebaseerd op *peer review* niet naar behoren heeft gewerkt. Door collega-wetenschappers te beschuldigen van nalatigheid,

legitimeren ze hun gedrag als journalist en repareren ze het journalistieke en wetenschappelijke paradigma.

Volgens cultureel antropoloog André Köbben, zijn alle wetenschappers die aan een onderzoek meewerken verantwoordelijk voor het eindresultaat. Wanneer een topwetenschapper (zoals Diederik Stapel) fraudeert met de data, is het de taak van co-auteurs om die fouten te onderscheppen. Dat dit in de praktijk wel eens verkeerd gaat komt volgens Köbben omdat ‘mensen als Diederik Stapel’ leiden aan het ‘Ik-weet-het-toch-wel-syndroom’. Hiermee doelt hij op topwetenschappers die vanwege hun status van mening zijn dat ze geen onderzoek meer hoeven te doen omdat ze toch al weten wat de uitkomsten zullen zijn. Köbben noemt dat een kwalijke zaak maar heeft in zo’n geval ook kritiek op wetenschappers die blind vertrouwen op een prominente collega:

Die co-auteurs zijn ook niet zuiver op de graat, want die hebben uit **gemakzucht** de data blijkbaar nooit gecontroleerd. *(geciteerd door journalisten Jannetje Koelewijn en Karel Berkhout, Bijlage 8, NRC)*

Köbben doet hier aan paradigm repair wanneer hij zegt dat zowel de zogenaamde ‘topwetenschapper’, als de co-auteurs steken laten vallen in een dergelijke fraudezaak. Hiermee doet hij het gedrag van deze wetenschappers af als ‘onwetenschappelijk’ en repareert hij het wetenschappelijke paradigma dat gebaseerd is op *peer review*.

Tom Postmes, psycholoog aan de Rijksuniversiteit Groningen, is ook van mening dat de collega’s van Stapel medeplichtig zijn aan de fraude:

Als peer reviewers Stapels artikelen naast elkaar hadden gelegd, hadden ze gezien dat de resultaten telkens te mooi om waar te zijn waren. Maar dat is nooit gebeurd. *(geciteerd door journalist Karel Berkhout, Bijlage 30, NRC)*

Postmes repareert hiermee het wetenschappelijk paradigma door aan te geven dat als *peer reviewers* hun werk op een wetenschappelijk verantwoorde manier hadden gedaan, deze fraudezaak nooit zo groot had kunnen worden.

Thomas von der Dunk, cultuurhistoricus en columnist voor vk.nl, maakt gebruik van een vergelijkbare strategie om de schuld bij de co-auteurs te leggen:

Menig **zogenaamd coauteur**, die met **blinde medeondertekening** van Stapels stapels artikelen **zijn eigen publicatielijstje hoopte op te leuken** viel eveneens door de mand. *(Bijlage 45, VK)*

Von der Dunk gebruikt hier het interpretatieve repertoire van ‘de co-auteurs als medeplichtig’ om het paradigma van de journalistiek te repareren. Door aan te geven dat de schuld van de fraude ligt bij de wetenschappers die hun controlerende taak niet goed hebben uitgevoerd, legitimeert hij de fouten die er in de journalistiek zijn gemaakt in de berichtgeving over Stapels onderzoeken.

Malou van Hintum, politicoloog en columnist van vk.nl, is ook van mening dat de schuld en de verantwoordelijkheid vooral bij de wetenschappers zelf ligt. Naar aanleiding van het televisieoptreden bij *Pauw en Witteman* van sociaalpsycholoog Roos Vonk zegt zij het volgende:

Het frauderen met data dat de Tilburgse sociaal-psycholoog Diederik Stapel heeft gedaan, is op geen enkele manier goed te praten. Maar de stelling van zijn Nijmeegse collega Roos Vonk, dat de verzonden gegevens precies aansloten op eerdere onderzoeksresultaten en daarom geen achterdocht wekten, is in de grond misschien nog wel veel ernstiger van aard. **Als die houding exemplarisch zou zijn voor de manier waarop in Nederland wetenschappers werken – ik denk trouwens dat dat niet zo is – zijn ze pas écht fout bezig.** (...) Anders gezegd: **wetenschappers moeten ons aan het denken zetten en houden. Dat doen ze niet door te bevestigen wat zij (of wij) toch al vonden.** Integendeel. (*Bijlage 43, VK*)

Van Hintum maakt hier door middel van boundary work onderscheid tussen Diederik Stapel (en zijn collega Roos Vonk) en de rest van de wetenschap, op basis van hun onwetenschappelijke manier van werken. Door de fraude af te doen als incident en de uitspraken van Vonk als niet representatief voor de wetenschap te beschouwen, repareert zij het wetenschappelijk paradigma gebaseerd op verificatie en falsificatie.

Sommige wetenschapsjournalisten erkennen gedeeltelijke verantwoordelijkheid voor de journalistieke ‘fouten’ die er gemaakt zijn tijdens de affaire, maar benadrukken dat de fout van wetenschappers groter is geweest dan die van journalisten. Amanda Kluvel, historica en columniste van vk.nl, zegt bijvoorbeeld dat ze zich ergert aan de manier waarop ‘slechte’ wetenschappelijke onderzoeken door de media en door collega-wetenschappers worden overgenomen:

Dat journalisten hier geen vragen bij hebben gesteld is vreemd. Dat vakgenoten van Stapel geen vragen stelden is ernstig. Met de ontdekking van de gefingeerde data en het schandaal dat deze heeft veroorzaakt, zullen dergelijke belangrijke vragen ook niet gesteld gaan worden. Alles blijft zoals het is, alleen zal er op toe worden gezien dat de data werkelijk worden verzameld. De uitgangspunten van dit soort onderzoeken zullen waarschijnlijk niet ter discussie komen te staan terwijl een reflectie daarop

van groot belang is. **Wat Stapel de media en zijn collega-wetenschappers vertelde werd voor zoete koek geslikt** en dat zal zo blijven bij andere onderzoekers zonder gefingeerde data maar met onduidelijke en half-geëxpliciteerde uitgangspunten. (*Amanda Kluveld, historica en columniste van vk.nl, Bijlage 54, VK*)

Kluveld doet aan boundary work wanneer ze onderscheid maakt tussen ‘wetenschappers’ en ‘journalisten’. Ze verwijt journalisten nalatig te zijn geweest in hun functie als waakhond, maar is van mening dat de nalatigheid van wetenschappers nog ernstiger van aard is omdat zij beroepshalve verplicht zijn om elkaars onderzoeken te toetsen.

5.3. De (sociale) psychologie

Het thema van de (sociale) psychologie is in zowel het indirecte als in het direct gemedieerde domein een veelbesproken thema. Journalisten laten veel wetenschappers aan het woord die kritisch zijn op de sociale psychologie om een verklaring te geven voor de fraude die buiten de wetenschap en de journalistiek ligt. Wetenschappers reageren daarop met boundary work en paradigm repair strategieën, waarbij ze vooral gebruik maken van het interpretatieve repertoire van ‘de sociale psychologie als pseudowetenschap’. Hiermee distantiëren ze zich van de fraude en beperken ze de schade voor de wetenschap. Tegelijkertijd stelt dit repertoire hen in staat het wetenschappelijke paradigma opnieuw te definiëren en te repareren.

In het krantenbericht getiteld ‘Niemand controleert de psycholoog’ (*Bijlage 1, NRC*), wordt door de journalisten Karel Berkhout en Bart Funnekotter gesteld dat de werkwijze van psychologen bijna een ‘uitnodiging’ is om te frauderen. Om dit argument kracht bij te zetten laten ze diverse wetenschappelijke actoren aan het woord over de specifieke problemen van het vakgebied van de (sociale) psychologie. Een van hen is directeur Peter Doorn van Data Archiving and Networked Services (DANS), die van mening is dat er een ‘cultuuromslag’ onder psychologen nodig is om de problemen op te lossen:

Psychologen hebben helemaal geen cultuur van het delen van data. Onderzoekers houden hun gegevens voor zich. (...) Dat is bijna een **uitnodiging om te frauderen**. De affaire met Stapel is ongetwijfeld een wake-upcall voor psychologen. (*geciteerd door journalisten Karel Berkhout en Bart Funnekotter, Bijlage 1, NRC*)

Van Doorn doet hier aan boundary work wanneer hij onderscheid maakt tussen psychologen en wetenschappers uit andere vakgebieden op basis van het wetenschappelijke criterium van

het openbaar maken van data. Omdat psychologen hun data nauwelijks delen, is hun vakgebied volgens hem fraudegevoeliger dan andere vakgebieden. Hij zegt dat de fraude van Stapel daarom ook te verwachten viel:

We organiseren regelmatig congressen met mensen uit een bepaald vakgebied om te praten over het delen van data. **We hebben het ook geprobeerd met het vakgebied psychologie, maar we konden geen vakgroep vinden die daarvoor interesse had.** (*Bijlage 1, NRC*)

Van Doorn repareert hier het wetenschappelijke paradigma gebaseerd op onderlinge toetsing en controle, door onderscheid te maken tussen ‘de psychologie’ en ‘de wetenschap’, op basis van de omgang met data.

In een interview gepubliceerd met Carsten de Dreu, een collega van Diederik Stapel, citeert Karel Berkhout het rapport van de commissie Levelt, die de fraude van Stapel onderzocht:

Betreurenswaardig is, tenslotte, **de cultuur bij het (sociaal-) psychologisch onderzoek, waar iedereen zijn eigen data bewaart en niet ter beschikking stelt van een openbaar archief.** (...) Archivering en openbare toegankelijkheid van onderzoeksdata maakt niet alleen dit soort datafabricatie beter zichtbaar, zij is tevens een voorwaarde voor zinvolle replicatie en meta-analyse. (*geciteerd door journalist Karel Berkhout, Bijlage 11, NRC*)

Berkhout maakt hier als journalist in een interview gebruik van het boundary work van de commissie Levelt. De commissie maakt in het rapport onderscheid tussen de (sociale) psychologie en de rest van de wetenschap op basis van het wetenschappelijk criterium van het delen van data. Door aan te sturen op maatregelen die specifiek gericht zijn voor de data-archivering binnen de (sociale) psychologie, marginaliseert de commissie de problemen voor de hele wetenschap. Tegelijkertijd repareert de commissie het wetenschappelijk paradigma, door op maatregelen aan te sturen die dit soort fraude in de toekomst onmogelijk maken. Deze publieke zelfkritiek van de wetenschap, stelt de media indirect ook in staat het journalistieke paradigma gebaseerd op de waakhondfunctie te reinigen. Door aan te geven dat er in de wetenschap ‘fouten’ zijn gemaakt, legitimeren journalisten hun eigen nalatigheid in de berichtgeving over de onderzoeken van Stapel.

In het artikel ‘Psycholoog wil geen pottenkijkers’ (*Bijlage 13, NRC*), wordt Jelte Wicherts, universitair docent psychologische methodenleer aan de Universiteit van Amsterdam, aan het woord gelaten. Wicherts, zelf psycholoog, uit kritiek op zijn eigen

vakgebied en erkent dat de neiging tot het delen van data onder psychologen in de praktijk inderdaad niet groot is:

Een piloot wordt in de cockpit op de handen gekeken door een co-piloot en een accountant laat de omzetcijfers in het jaarverslag narekenen door een collega. **Maar de meeste psychologen laten hun werk niet controleren.** (...) Ze stellen hun onderzoeksgegevens niet ter beschikking van collega's. *(Bijlage 13, NRC)*

Wicherts doet hier aan boundary work, wanneer hij onderscheid maakt tussen de psychologie en andere wetenschappen op basis van het wetenschappelijk criterium van het delen van data. Door Wicherts aan het woord te laten, maakt journalist Berkhout hier gebruik van de zelfkritiek van iemand die werkzaam is in de psychologie die vindt dat de oorzaak van de problemen rondom de fraude in het eigen vakgebied ligt. Wicherts repareert het wetenschappelijke paradigma door aan te geven dat er wel regels voor data-archivering in de psychologie bestaan, maar dat die door de overheid en de wetenschappelijke tijdschriften beter moeten worden gehandhaafd. Hiermee legt hij de schuld voor de misstanden uiteindelijk toch buiten zijn eigen vakgebied:

Daar zijn ook gewoon regels voor, onder meer van de APA. Maar **de regels moeten wel worden gehandhaafd, door de verstrekkers van onderzoekssubsidies en door de wetenschappelijke tijdschriften.** (...) Want tot nu toe stond er op het niet delen van data geen sanctie. *(Bijlage 13, NRC)*

In een interview met Kees Schuyt, voorzitter van een van de onderzoekscommissies en socioloog, vraagt journalist Bart Funnekotter of verschillende wetenschapsgebieden wat van elkaar kunnen leren als het gaat om data-archivering. Schuyt antwoordt hierop het volgende:

Zeker. In de natuur- en scheikunde bijvoorbeeld wordt in het laboratorium een labjournaal bijgehouden van alles wat daar gebeurt. **Als dat bij onderzoeken in de psychologie ook de gewoonte was geweest, had dat veel problemen kunnen voorkomen.** *(Bijlage 14, NRC)*

Schuyt past hier een boundary work strategie toe wanneer hij onderscheid maakt tussen 'de psychologie' en de natuur- en scheikunde, op basis van het wetenschappelijke criterium van onderlinge verantwoording en controle. Door aan te geven dat er in de natuurwetenschappen wél goede controlemechanismen zijn, beschermt hij zijn eigen vakgebied en roept hij op tot maatregelen om dit soort fraude in de toekomst ook in de psychologie te voorkomen.

Hoewel de teneur van de mediaberichten over de sociale psychologie heel negatief is, lijken veel wetenschappers (vooral sociaalpsychologen) te pleiten voor een genuanceerder beeld over het vakgebied. In het eerder genoemde artikel ‘Niemand controleert de psycholoog’ (*Bijlage 1, NRC*), stellen de journalisten Berkhout en Funnekotter dat ‘ook Robbert Dijkgraaf, voorzitter van de KNAW en hoogleraar wiskunde’ zich verbaast over de manier waarop er in de sociale wetenschappen met data-archivering om wordt gegaan. Zij gebruiken daarvoor een citaat waarin Dijkgraaf ogenschijnlijk aan boundary work doet:

In de bètawetenschappen heerst een sterkere cultuur om data te delen. Vaak kan dat ook niet anders, omdat bijvoorbeeld in de deeltjesfysica zo ongelooflijk veel data wordt geproduceerd dat je een onderzoeker die onmogelijk in zijn eentje kan laten analyseren. (*geciteerd door journalisten Karel Berkhout en Bart Funnekotter, Bijlage 1, NRC*)

Later in het artikel beargumenteert Robbert Dijkgraaf juist dat de gammawetenschappen, waartoe ook de psychologie behoort, helemaal niet fraudegevoeliger zijn dan bètawetenschappen. Volgens hem betroffen een aantal van de grootste fraudezaken van de afgelopen jaren juist de bètawetenschappen, ondanks het feit dat daar door veel meer wetenschappers aan data gewerkt wordt. Desondanks houden de journalisten vast aan de titel van het stuk ‘Niemand controleert de psycholoog’, waardoor de teneur van het stuk alsnog gericht is op specifieke problemen in de psychologie.

Eenzelfde selectieve selectie van uitspraken door journalisten gebeurt in het interview met sociaal psycholoog Carsten de Dreu. Hoewel de Dreu juist zegt dat de fraude van Stapel helemaal niet overeenkomt met zijn beeld over de manier van werken in zijn vakgebied, stelt journalist Karel Berkhout dat ‘de sociale wetenschap’ zich buigt over de schade voor het vakgebied. Over de conclusies van het onderzoeksrapport van de commissie Levelt zegt de Dreu het volgende:

Je mond valt open als je dit allemaal leest. (...) **Dit staat zo totaal haaks op de normale praktijk in mijn vakgebied.** (*geciteerd door journalist Karel Berkhout, Bijlage 11, NRC*)

Journalist Berkhout vervolgt zijn verhaal door aan te geven dat Stapel zijn data zelf ‘verzamelde’, zelf analyseerde en zo een informatiemonopolie kon oprichten, waarmee hij zijn collega’s en promovendi om de tuin kon leiden. De Dreu antwoordt daarentegen dat hij zich dat moeilijk voor kan stellen:

Want **normaal gesproken werken onderzoekers in een team** met een hoogleraar of universitair hoofddocent die verantwoordelijk is, een postdoc of promovendus die het onderzoek trekt en student-assistenten die de data verzamelen. *(geciteerd door journalist Karel Berkhout, Bijlage 11, NRC)*

De Dreu past hier een paradigm repair strategie toe om zijn vakgebied te beschermen, door aan te geven dat de conclusies die de commissie trekt over de sociale psychologie, helemaal niet overeenkomen met de dagelijkse praktijk in zijn vakgebied zoals hij het ervaart. Hij repareert het wetenschappelijke paradigma gebaseerd op onderlinge controle, door de fraude te isoleren en de problemen daarmee te marginaliseren. Wanneer journalist Berkhout doorvraagt over de problemen in de sociale psychologie antwoordt de Dreu:

Er is inderdaad een zekere ‘**hipheid**’ in de sociale psychologie. (...) Maar de praktijk is ook dat er aan universiteiten over de hele wereld langdurig onderzoek gedaan wordt dat in de loop van de jaren een genuanceerd beeld geeft van menselijk gedrag. *(geciteerd door journalist Karel Berkhout, Bijlage 11, NRC)*

De Dreu doet hier aan paradigm repair wanneer hij aangeeft dat de wetenschappelijke wanpraktijken waarop journalist Berkhout aanstuurt, helemaal niet representatief zijn voor zijn vakgebied. Toch is de algemene boodschap van het artikel dat de problemen wel degelijk te verklaren zijn vanuit het vakgebied van de sociale psychologie

5.4. De publicatiedruk

Wanneer wetenschappers door journalisten worden gevraagd naar de oorzaken van de fraude leggen sommigen van hun de schuld volledig bij Diederik Stapel en stelt een aantal van hen dat de co-auteurs ook steken hebben laten vallen. Naast deze ‘persoonlijke verklaringen’, is er ook sprake van kritiek op de werking van het wetenschappelijk systeem die fraude in de hand zou werken.

Een van de vaakst genoemde verklaringen voor fraude is volgens wetenschappers de oplopende publicatiedruk. Door deze druk vermindert de kwaliteit van wetenschap omdat wetenschappers minder tijd kunnen besteden aan *peer review* en minder replicatiestudies uitvoeren. Peer review en replicatiestudies worden door veel wetenschappers gezien als ‘zelfreinigende mechanismen’, die van oudsher functioneerden als de kwaliteitsgarantie van de wetenschap. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de volgende uitspraken:

Als je zelf al **weinig tijd** hebt voor onderzoek en je wordt gevraagd om de peer review te doen van het artikel van een ander, dan besteed je daar misschien minder tijd aan dan eigenlijk zou moeten. *(Laurens Hessels, promovendus, Bijlage 1, NRC)*

Je bent toch **afhankelijk** van elkaar. Degene wiens artikel jij afwijst, is degene die straks beslist over een publicatie van jou in een tijdschrift. *(Louise Fresco, universitair docent aan de UvA, geciteerd door journalisten Karel Berkhout en Esther Rosenberg, Bijlage 19, NRC)*

Wie ondanks zijn veronderstelde brilte toch een lage H-factor heeft, moet iets uitleggen. (...) **De meeste wetenschappers weten intussen hoe je je H-index kunt opvoeren.** *(Henk van der Vorst, emeritus hoogleraar van de Universiteit Utrecht en lid van de KNAW, geciteerd door journalisten Karel Berkhout en Margriet van der Heijden, Bijlage 24, NRC)*

Tegelijkertijd dreigt publicatie in zo'n tijdschrift een doel op zich te worden. (...) Dat vergroot de publicatiedruk. *(Robbert Dijkgraaf, Bijlage 1, NRC)*

Het systeem van publiceren en citeren is aan het doldraaien *(Arthur Wilde, cardioloog, Bijlage 23, NRC)*

Wanneer wetenschappers wordt gevraagd naar de verklaring voor die oplopende publicatiedruk maken ze gebruik van drie interpretatieve repertoires, namelijk: 'de overheid als corrumperende macht', 'de wetenschappelijke tijdschriften als commerciële uitgevers' en 'universiteitsbestuurders als managers'.

Volgens Carsten de Dreu, sociaal psycholoog en collega van Stapel, zijn universiteiten steeds 'hijgeriger' geworden, waardoor de druk op wetenschappers om snel en veel te publiceren wordt opgevoerd. De verklaring daarvoor ligt volgens hem bij de steeds groter wordende invloed van de twee externe partijen 'de overheid' en 'de markt'. De Dreu maakt in eerste instantie gebruik van het interpretatieve repertoire van 'de overheid als corrumperende macht' om het wetenschappelijke paradigma te repareren. Hij zegt daarover het volgende:

Het Nederlandse kabinet wil een 'kenniseconomie' creëren. De wetenschap moet bijdragen aan innovatie in Nederland. Dat zet de **druk op de universiteiten** om vaak en snel naar buiten te treden met resultaten waar de kenniseconomie wat aan heeft. *(geciteerd door journalist Karel Berkhout, Bijlage 11, NRC)*

De Dreu past hier een paradigm repair strategie toe, wanneer hij de schuld voor de problemen in het wetenschappelijke systeem bij de overheid legt, die de druk op universiteiten om te

‘scoren’ steeds meer opvoert. Hij vervolgt zijn betoog door gebruik te maken van het interpretatieve repertoire van ‘de wetenschappelijke tijdschriften als commerciële uitgevers’ als verklaring voor de oplopende publicatiedruk:

Bibliotheken kopen gezamenlijk abonnementen met korting in, waardoor het rendement van de tijdschriften onder druk staat. Die tijdschriften proberen dat goed te maken door pay-per-view, ofwel betalen voor een afzonderlijk artikel op de website van een tijdschrift. (...) Maar **als een artikel wordt gepromoot met een persbericht kan het aantal downloads makkelijk vertienvoudigen**. Dat geeft aan hoe groot het **commerciële belang** is van een persbericht en van de **publiciteit** die daarmee wordt gegenereerd. En daarmee van een aansprekend wetenschappelijk artikel. *(gecteerd door journalist Karel Berkhout, Bijlage 11, NRC)*

De Dreu, die zelf onderdeel uitmaakt van enkele redacties van tijdschriften, trekt hier een grens tussen ‘de wetenschap’ en ‘wetenschappelijke tijdschriften’ op basis van het wetenschappelijk criterium van belangeloosheid. Door de wetenschappelijke tijdschriften als commerciële uitgevers buiten de kaders van de wetenschap te plaatsen en hen de schuld te geven van de oplopende publicatiedruk, probeert hij het wetenschappelijke paradigma gebaseerd op onafhankelijkheid en belangeloosheid te repareren.

Volgens Prof. Dr. Louise Fresco, hoogleraar aan de UvA en lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, zijn universiteiten steeds meer veranderd in ‘publicatiefabrieken’. Volgens haar moet een hoogleraar voor de financiering van zijn onderzoek met:

steeds **meer en opvallender resultaten** komen die **aandacht** moeten krijgen **in de media** *(gecteerd door journalisten Karel Berkhout en Esther Rosenberg, Bijlage 19, NRC)*

Fresco gebruikt hier het repertoire van de ‘overheid (als financier van wetenschappelijk onderzoek) als corrumperende macht’, als verklaring voor misstanden in de wetenschap. Door een grens te trekken tussen ‘de wetenschap’ en ‘de overheid’, probeert zij de onafhankelijkheid en integriteit van de wetenschap te beschermen.

Henk van der Vorst, wiskundige en emeritus hoogleraar in de numerieke analyse van de Universiteit van Utrecht, is ook van mening dat wetenschappelijke tijdschriften veel te verwijten valt. Volgens hem etaleren wetenschappelijke uitgevers en redacteuren hun tijdschriften gretig als ‘*high impact*’ door alleen sensationele onderzoeksresultaten te publiceren:

Interessante artikelen worden zo nogal eens afgewezen, omdat de redactie verwacht dat er niet veel uit geciteerd zal worden. *(geciteerd door journalisten Karel Berkhout en Margriet van der Heijden, Bijlage 24, NRC)*

Van der Vorst, zelf auteur van het wereldwijd meest geciteerde wiskundeartikel in de jaren negentig en schrijver van het ludieke essay *Hoe schrijf ik een veel geciteerd artikel?*, maakt hier gebruik van het interpretatieve repertoire van ‘de wetenschappelijke tijdschriften als commerciële uitgevers’, als verklaring voor de oplopende publicatiedruk in de wetenschap. Door middel van boundary work maakt hij onderscheid tussen ‘de wetenschap’ en ‘de wetenschappelijke tijdschriften’, om het wetenschappelijke paradigma gebaseerd op belangeloosheid te repareren.

Een aantal wetenschappers is ook kritisch op de interne organisatie van de wetenschap en richt zich daarbij vooral op de universiteitsbesturen. Deze wetenschappers doen aan boundary work door gebruik te maken van het interpretatieve repertoire van de ‘universiteitsbestuurders als managers’, waarmee ze de universiteitsbestuurders buiten de kaders van de wetenschap plaatsen.

Een van die wetenschappers is socioloog Kees Schuyt, die in een interview met journalisten Karel Berkhout en Esther Rosenberg, kritiek heeft op universiteitsbestuurders die vanwege commerciële belangen de publicatiedruk steeds verder opvoeren:

Hoe zal ik het zeggen? Universiteiten hebben een prijs ingesteld voor de wetenschapper die jaarlijks de meeste **publieke belangstelling** krijgt. Maar daar gaat het natuurlijk niet om. Ze maken een bekende en uitstekende cabaretier hoogleraar, of een bekende politicus die nooit een wetenschappelijk artikel heeft geschreven, omdat het ‘scoort’. Er is **steeds meer samenwerking met bedrijven**, hetgeen ze belangrijker vinden dan **onafhankelijke wetenschapsbeoefening**. *(in een interview met journalisten Karel Berkhout en Esther Rosenberg, Bijlage 15, NRC)*

Schuyt gebruikt hier een boundary work strategie wanneer hij onderscheid maakt tussen ‘wetenschappers’ en ‘universiteitsbestuurders’ om het wetenschappelijke paradigma gebaseerd op belangeloosheid te repareren. Volgens hem zijn bestuurders van universiteiten teveel gericht op ‘scoren’ en richten ze zich daarom vooral op zaken die commercieel gezien goed liggen, maar die niet stroken met de oorspronkelijke doelstelling van ‘onafhankelijke wetenschapsbeoefening’ van de universiteit.

Volgens Gijs Wuite, hoogleraar natuurkunde aan de Vrije Universiteit van Amsterdam en lid van de Jonge Akademie, richten universiteiten zich op wetenschappers met een hoge

citatiescore om zelf een betere plek te verwerven in de internationale ranglijsten van universiteiten:

En zo werken bestuurders in de hand dat wetenschappers gaan sturen op een hoge H-index. (...) Zelfs al zijn de tekortkomingen van die index aan elke wetenschapper wel duidelijk. *(gecteerd door journalisten Karel Berkhout en Margriet van der Heijden, Bijlage 24, NRC)*

Wuite maakt hier onderscheid tussen ‘universiteitsbestuurders’ en ‘wetenschappers’ op basis van het criterium van belangeloos onderzoek doen. Volgens hem hebben universiteitsbestuurders en wetenschappers uiteenlopende doelstellingen die moeilijk met elkaar te verenigen zijn. Universiteitsbestuurders zijn vooral gericht op winst voor het wetenschapsbedrijf, terwijl wetenschappers gericht zijn op onafhankelijk en kwalitatief goed onderzoek doen. Door te zeggen dat ‘elke wetenschapper’ weet dat met die druk om te scoren de kwaliteit van wetenschap in gevaar wordt gebracht, probeert Wuite het wetenschappelijke paradigma te repareren.

5.5. De mediacultuur

Net als in de indirect gemedieerde stukken uit wetenschappers in interviews met journalisten veel kritiek op de media. Hoewel de meerderheid van de wetenschappers zegt niet ongevoelig te zijn voor alle media-aandacht, menen vrijwel alle wetenschappers dat deze ‘mediacultuur’ de kwaliteit van wetenschap in gevaar brengt. Wetenschappers doen aan paradigm repair wanneer ze gebruik maken van het interpretatieve repertoire van ‘de media als sensatiezoekers’, waarmee ze de schuld voor misstanden in de wetenschap buiten de kaders van de wetenschap plaatsen om het bestaande wetenschappelijke paradigma te herstellen, te bevestigen en te beschermen.

Carsten de Dreu, de eerder genoemde sociaal psycholoog en collega van Stapel, zegt in een interview met journalist Karel Berkhout dat hij uit eigen ervaring weet hoe moeilijk het is om tegen de druk van de media bestand te zijn als wetenschapper. Naar aanleiding van zijn onderzoek naar het ‘knuffelhormoon’ oxytocine (een stofje dat ervoor zorgt dat individuen relatief positief staan ten aanzien van hun eigen groep en relatief negatiever ten aanzien van andere groepen), zegt hij:

We kwamen in een soort **mediacircus** terecht. Ik werd voortdurend gebeld door journalisten. (...) Het was ook heel erg leuk natuurlijk, maar het gaf wel een soort druk. Door de veelheid, en soms door de

vragen. Sommige journalisten vroegen: maakt oxytocine racistisch? Nee, dat is natuurlijk een veel te vergaande conclusie **en dus moet je de hele tijd op de rem gaan staan.** (*Bijlage 11, NRC*)

De Dreu doet hier aan paradigm repair wanneer hij benadrukt dat hij, als wetenschapper en als auteur van een mediageniek onderzoek, constant ‘op de rem’ moest staan bij journalisten die aanstuurden op uitspraken die te kort door de bocht waren. Door de schuld te leggen bij de media, die de wetenschappers ‘verleiden’ tot het doen van onwetenschappelijke uitspraken, repareert hij het wetenschappelijke paradigma.

Ben Vollaard, misdaadeconoom bij de Universiteit Tilburg, spreekt op een vergelijkbare manier als de Dreu over de druk die op wetenschappers wordt gelegd vanuit de media. Volgens hem moeten wetenschappers ervoor oppassen om in hun contact met de pers niet in “de valkuil te trappen om met hun uitspraken verder te gaan dan eigenlijk kan op basis van feiten” (*Bijlage 4, NRC*). Uit eigen ervaring zegt hij hoe moeilijk dat is omdat je als wetenschapper afhankelijk bent van diezelfde media om je resultaten aan de man te brengen:

Ik worstel daar ook mee. Het onderzoek dat ik doe, is maatschappelijk relevant. Als dat buiten wetenschappelijke tijdschriften nergens terug te vinden is, dan is de impact wat mij betreft te klein.
(*geciteerd door journalist Bart Funnekotter, Bijlage 4, NRC*)

Vollaard geeft aan hoe ingewikkeld de relatie tussen ‘de wetenschap’ en ‘de media’. Hoewel beiden elkaar nodig hebben vindt hij dat wetenschappers ervoor moeten waken om geen uitspraken te doen in de media die ze wetenschappelijk gezien niet kunnen onderbouwen. Volgens Vollaard zijn het vooral de media die niet geïnteresseerd zijn in de details en de nuance van goed wetenschappelijk onderzoek:

Echt **goede wetenschap** en echt **goede wetenschappers halen**, in mijn vakgebied in ieder geval, maar **zelden de krant.** (*geciteerd door journalist Bart Funnekotter, Bijlage 4, NRC*)

Door gebruik te maken van het interpretatieve repertoire van ‘de media als sensatiezoekers’ legt Vollaard de schuld voor ‘slechte’ of ‘niet-wetenschappelijke’ onderzoeken en conclusies bij de media. Tegelijkertijd bevestigt en beschermt hij de autoriteit en integriteit van wetenschappers, door te zeggen dat zij wel gericht zijn op gedegen onderzoek.

Een vergelijkbaar argument wordt gebruikt door Patricia Osseweijer, hoogleraar wetenschapscommunicatie aan de Technische Universiteit Delft:

Een specialist weet dat er nog talloze vraagtekens bestaan op zijn onderzoeksgebied, terwijl een **journalist op zoek is naar één pakkende quote** die de discussie over een bepaald onderwerp beslecht. *(geciteerd door journalist Bart Funnekotter, Bijlage 4, NRC)*

Ossewijer doet aan boundary work wanneer ze een grens trekt tussen wetenschappers en journalisten. Door onderscheid te maken tussen de commerciële doelstellingen van een journalist en de doelstelling van objectieve kennisvermeerdering van een wetenschapper, probeert zij het wetenschappelijke paradigma te definiëren en te repareren.

Cultuurhistoricus Herman Pleij bevestigt het beeld van de wetenschapper die zich moet beschermen tegen de versimpeling en verfraaiing van zijn resultaten door de media. Pleij geeft aan dat hij, hoewel hij er zelf geen last meer van heeft omdat hij inmiddels met emeritaat is, van collega-wetenschappers weet dat ze een grote druk voelen als het gaat om hun mediaoptredens. Hij zegt daarover het volgende:

Je moet niet denken dat zo'n redacteur of presentator je laatste boek helemaal gelezen heeft. Dat kun je ook eigenlijk niet verwachten. **Maar als wetenschapper moet je er dus op bedacht zijn dat er vooral fraaie sweeping statements van je worden verwacht.** *(geciteerd door journalist Bart Funnekotter, Bijlage 4, NRC)*

Pleij maakt net als Ossewijer onderscheid tussen wetenschappers en journalisten. Hij repareert het wetenschappelijke paradigma door aan te geven dat je jezelf als wetenschapper moet beschermen tegen de versimpeling en vercommercialisering van je onderzoeksresultaten door journalisten.

Ook wetenschapsredacteurs gebruiken een aantal keer het interpretatieve repertoire van 'de media als sensatiezoekers' om het, in hun hoedanigheid als wetenschapper, op te nemen voor de wetenschap en om in hun hoedanigheid als journalist te erkennen dat de journalistiek hier steken laat vallen.

Volgens Amanda Kluveld, historica en columniste van vk.nl, hebben journalisten zich ook in de affaire Stapel te weinig kritisch opgesteld, waardoor ze op zijn minst gedeeltelijk verantwoordelijk zijn voor de lange duur van de affaire:

Nooit was er iemand die vroeg: U heeft de proefpersonen dit en dit laten doen of laten zien, maar op basis waarvan denkt u daar nu een conclusie uit te kunnen trekken die breder is dan een conclusie die alleen van toepassing is op de proefpersonen die u in deze specifieke setting heeft onderzocht? Het is

mogelijk dat Stapel (of een van zijn collegae) daar een zinnig en overtuigend antwoord op zou hebben kunnen geven, maar het gaat mij erom dat **zulke vragen niet zijn of worden gesteld**. (*Bijlage 54, VK*)

Kluveld doet hier aan een vorm van zelfkritiek voor de journalistiek, door gedeeltelijke schuld aan het niet eerder ontdekken van de fraude te erkennen. Door aan te geven dat journalisten zich te weinig kritisch hebben opgesteld naar Stapels onderzoeksresultaten, herstelt en bevestigt ze het journalistieke paradigma gebaseerd op de waakhondfunctie. Diezelfde strategie wordt gebruikt door collega Thomas von der Dunk, cultuurhistoricus en columnist voor vk.nl:

Productiecijfers en ranglijstjes – waar ook de even **onwetende media** dol op zijn – worden dan doorslaggevend. Het personeel wordt daar dus op **afgerekend**. (*Bijlage 42, VK*)

Von der Dunk is hier kritisch op de werkwijze van universiteitsbestuurders en de media, die alleen nog maar gericht zijn op goed scorende cijfers, en erkent de negatieve gevolgen daarvan voor wetenschappers. Door deze vorm van zelfkritiek op de media en de wetenschap toe te passen probeert hij beide paradigma's te repareren en het vertrouwen in de integriteit van wetenschappers te herstellen.

5.6. Conclusie

Uit de analyse blijkt dat er een aantal verschillen en overeenkomsten zijn in de interpretatieve repertoires waarvan wetenschappers gebruik maken, wanneer ze in een indirect gemedieerde context en in een direct gemedieerde context over de wetenschapsfraude spreken.

Een overeenkomstig repertoire waarvan wetenschappers gebruik maken om het wetenschappelijke paradigma in beide domeinen te repareren, is 'de sociale psychologie als pseudowetenschap'. Door de sociale psychologie buiten de kaders van de wetenschap te plaatsen, distantiëren ze zich van de fraude en herstellen ze het imago van de wetenschap. Omdat wetenschappers de fraude verklaren vanuit de frauduleuze aard van het vakgebied de sociale psychologie, pleiten ze de wetenschappelijke gemeenschap vrij van schuld aan het niet eerder ontdekken van de fraude. Voor wetenschapsredacteuren is dit repertoire bovendien een bruikbaar middel om ook het journalistieke paradigma te repareren. Door aan te geven dat journalisten ervan uitgingen dat wetenschappers verplicht zijn elkaar te controleren, legitimeren ze de journalistieke fouten die gemaakt zijn in deze affaire.

In reactie op vragen van journalisten naar verklaringen voor de fraude, stellen de repertoires van ‘de politiek als corrumperende macht’ en ‘het bedrijfsleven als corrumperende macht’ wetenschappers in staat om de schuld en verantwoordelijkheid voor de oplopende publicatiedruk buiten de wetenschap te plaatsen. Daarnaast maken ze op basis van hun doelstellingen, onderscheid tussen ‘universiteitsbestuurders’, ‘uitgevers van wetenschappelijke tijdschriften’ en ‘wetenschappers’. Door universiteitsbestuurders en wetenschappelijke tijdschriften als commerciële partijen buiten de kaders van de wetenschap te plaatsen, proberen ze het wetenschappelijke paradigma gebaseerd op belangeloos en onafhankelijk onderzoek te repareren.

Wanneer wetenschappers, in reactie op vragen van journalisten, uitspraken doen over de mediacultuur in de wetenschap, gebruiken ze het repertoire van ‘de media als sensatiezoekers’. Door onderscheid te maken tussen ‘de media’ en ‘de wetenschap’ op basis van hun doelstellingen, geven ze de sensatiebeluste media de schuld voor de oplopende druk op wetenschappers om resultaten te leveren die niet wetenschappelijk verantwoord zijn. Door deze kritiek van wetenschappers op de media te publiceren, doen journalisten aan een vorm van zelfkritiek, waarmee ze het journalistieke paradigma repareren. Ze gebruiken de affaire Stapel als een anti-voorbeeld voor hoe journalistieke verslaggeving zou moeten gaan, en presenteren deze zelfkritiek als bewijs voor de zelf-zuiverende werking van de journalistiek.

Een belangrijk verschil tussen de uitspraken in de twee domeinen is dat wetenschappers onder druk van journalisten veel meer uitspraken doen over individuele wetenschappers. In de indirect gemedieerde stukken lijken wetenschappers het vooral te willen hebben over de algemene gang van zaken in hun vakgebied en geven ze vaak een verklaring voor de fraude die buiten de kaders van de wetenschap ligt. In direct gemedieerde stukken worden wetenschappers gevraagd naar hun persoonlijke ervaring met of mening over Diederik Stapel en zijn co-auteurs. Dit komt onder meer omdat het in deze context niet alleen gaat over het wetenschappelijke belang van een publieke discussie over de wetenschapsfraude, maar ook over het belang dat journalisten hebben bij een bepaalde representatie van het verhaal. Uitspraken over individuele wetenschappers zijn voor de media het meest interessant omdat ze leiden tot ‘nieuwe onthullingen’ in de ontwikkeling van het nieuwsverhaal. Deze context is van belang voor het publiek om het verhaal over de fraude als ‘schandaal’ te interpreteren.

Wanneer wetenschappelijke actoren over Diederik Stapel spreken, gebruiken ze twee tegenstrijdige repertoires van ‘Stapel als meesteroplichter’ en ‘Stapel als topwetenschapper’.

Bij het gebruik van het eerste repertoire van ‘Stapel als meesteroplichter’ doen ze aan boundary work, wanneer ze Diederik Stapel buiten de kaders van de wetenschap plaatsen om zich te distantiëren van de fraude. Beide repertoires stellen hen in staat hun eigen gedrag te legitimeren en het wetenschappelijke paradigma gebaseerd op vertrouwen te legitimeren.

Wanneer wetenschappelijke actoren over de collega’s van Stapel spreken, gebruiken ze vaak het repertoire van ‘de co-auteurs als medeplichtig’. Hiermee leggen ze de schuld voor de fraude gedeeltelijk bij de co-auteurs, die hun taak als *peer reviewer* niet goed hebben uitgevoerd. Dit repertoire wordt opvallend vaak gebruikt door wetenschapsredacteurs die daarmee zowel het wetenschappelijke als het journalistieke paradigma proberen te repareren. Door de schuld voor de fraude bij Diederik Stapel en zijn co-auteurs te leggen, marginaliseren ze het probleem van de fraude voor de wetenschap en repareren ze het wetenschappelijk paradigma gebaseerd op onderlinge controle. Tegelijkertijd stelt dit repertoire hen in staat om hun gedrag als journalist te legitimeren en de schuld voor het niet eerder ontdekken van de fraude bij de directe collega’s van Stapel te leggen.

Hoofdstuk 6. Conclusie en aanbevelingen

De vraag die in dit onderzoek centraal stond is, op welke manier er door wetenschappelijke actoren op de websites van *de Volkskrant* en het *NRC Handelsblad* werd gesproken over de wetenschapsfraudezaak van Diederik Stapel, in de periode september 2011 tot en met december 2012. In antwoord daarop kan gesteld worden dat de mate van media-interventie van invloed is op de manier waarop wetenschappelijke actoren zich uitspreken over de fraude.

In indirect gemedieerde stukken, waarin er sprake was van weinig media-interventie, grepen wetenschappers de affaire vooral aan om hun onvrede te uiten over het functioneren van het wetenschappelijk systeem. In direct gemedieerde stukken, waarin er sprake is van een hoge mate van media-interventie, werd er daarnaast relatief veel gesproken over individuele wetenschappers, waaronder Diederik Stapel, zijn co-auteurs en zijn promovendi.

De verklaring voor waarom wetenschappers op eigen initiatief vooral over de werking van het systeem spreken, is omdat deze fraudezaak (vanwege de ernstige omvang en lange duur van de fraude) een fundamentele bedreiging vormde voor de hele wetenschap. Wetenschappers reageerden daarom met een vorm van *second-order paradigm repair*, zoals dat recentelijk door Carlson (2012) is beschreven. Door zich minder op de betrokken individuen te richten, maar meer op het systeem, probeerden ze de structurele problematiek in de wetenschap aan te kaarten en het wetenschappelijke paradigma te herdefiniëren. Het doel van het gebruik van deze strategieën was naast het legitimeren van het eigen gedrag, het wetenschappelijke domein te reinigen van ‘onwetenschappelijke’ invloeden, om het vertrouwen in de wetenschap te herstellen.

Opvallend was dat sociaalpsychologen zich in het algemeen afzijdig hielden in het debat dat onder wetenschappers plaatsvond in de indirect gemedieerde stukken. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat zij niet wilden dat hun naam verbonden zou worden aan deze fraude, die door een van hun meest prominente collega's was gepleegd.

De verklaring voor waarom wetenschappers in stukken waarin er sprake is van een hoge mate van media-interventie wél veel uitspraken deden over individuele wetenschappers is tweeledig. Allereerst gingen journalisten vooral op zoek naar reacties van collega's van Stapel, en andere sociaalpsychologen, wiens reactie in het publieke debat vaak uitbleef. De wetenschappers die bereid waren te reageren, deden vaak uitspraken over Diederik Stapel, zijn co-auteurs en promovendi, om zich te distantiëren van de fraude of om hun eigen gedrag te legitimeren. Ten tweede werden wetenschappers door journalisten herhaaldelijk gevraagd naar hun mening over en ervaring met Diederik Stapel. Dit heeft te maken met de functie van

de media als verslaggever en vormgever van het publieke debat. Vanwege hun informerende en entertainende rol hadden de media belang bij nieuwe onthullingen van meer persoonlijke details en schandalen, zoals is beschreven door Scholten, Vasterman & Ruigrok (2007). Bovendien stelde deze schuldvraag journalisten in staat om ook het journalistieke paradigma te repareren, omdat de primaire verantwoordelijkheid voor controle op wetenschappers hiermee bij de wetenschappers zelf gelegd werd.

Wanneer wetenschappers in reactie op vragen van journalisten, in directe gemedieerde context, uitspraken deden over Diederik Stapel, stelden ze alles in het werk om zich van Stapel te distantiëren. Dit komt overeen met wat er de literatuur over boundary work door Gieryn (1999) en paradigm repair door Bennett, Gressett en Haltom (1985) wordt gesteld over hoe een groep normaal gesproken reageert op een afwijkende actor die de regels van de groep ondermijnd. Door middel van boundary work plaatsten ze Stapel als ‘meesterplichter’ buiten de kaders van de wetenschap, waarmee ze het probleem van de fraude probeerden te marginaliseren en hun eigen gedrag te legitimeren. Het ogenschijnlijk tegenstrijdige repertoire van ‘Stapel als topwetenschapper’, werd door wetenschappers gebruikt om het bestaande paradigma te definiëren en hun eigen gedrag te verklaren. Door te benadrukken dat het in de wetenschap draait om ‘onderling vertrouwen’, probeerden ze het oude wetenschappelijke paradigma, gebaseerd op normen als ‘gemeenschappelijkheid’, ‘onafhankelijkheid’, ‘belangeloosheid’ en ‘georganiseerde kritiek’ te repareren.

Wanneer wetenschappelijke actoren zich in direct gemedieerde context uitspreken over de co-auteurs maakten ze gebruik van het repertoire van ‘de co-auteurs als medeplichtigen’. Opvallend was dat dit repertoire vooral vaak gebruikt werd door wetenschapsredacteurs, die, vanuit hun positie als wetenschapper en als journalist, zowel het wetenschappelijke als het journalistieke paradigma moesten repareren. Het repertoire van ‘de co-auteurs als medeplichtig’ stelde hen in staat om het wetenschappelijke paradigma, gebaseerd op het principe van *peer review*, te repareren, en hun eigen nalatigheid als journalistieke waakhond te legitimeren.

De thema’s waarover in beide domeinen (indirect en direct gemedieerd) veel gesproken werd, zijn ‘de sociale psychologie’, ‘de publicatiedruk’ en ‘de mediacultuur’. Het interpretatieve repertoire van ‘de sociale psychologie als pseudowetenschap’ bleek bijzonder bruikbaar voor wetenschappers om zich in beide domeinen te distantiëren van de fraude en zo de problemen voor de wetenschap als geheel te marginaliseren. Bovendien bood het hen de mogelijkheid om aan de hand van ‘onwetenschappelijke’ onderzoeksmethoden en praktijken in de sociale psychologie het wetenschappelijke paradigma te definiëren.

Het thema van de publicatiedruk stelde wetenschappers in beide domeinen in staat om de fraude te verklaren vanuit de werking van het wetenschappelijk systeem. Het stelde hen in staat om hun onvrede over het huidige systeem te ventileren en daarmee tegelijkertijd hun eigen gedrag te legitimeren. Hoewel wetenschappers in discussies over de publicatiedruk kritisch waren op hun eigen gedrag en het gedrag van collega-wetenschappers, legden ze de verantwoordelijkheid daarvoor vaak bij de bestuurlijke toplaag en invloedrijke partijen buiten de wetenschap. Door middel van boundary work legden ze de schuld voor de oplopende druk bij de universiteitsbestuurders, die volgens hen steeds meer managers zijn geworden, en bij de redacties van wetenschappelijke tijdschriften, die steeds commerciëler zijn geworden. Daarnaast zouden invloedrijke partijen van buiten de wetenschap zoals ‘de politiek’ en ‘het bedrijfsleven’, te veel invloed hebben op de bedrijfscultuur op universiteiten. Wetenschappers riepen daarom op tot een zuivering van het wetenschappelijke domein van ‘onwetenschappelijke’ invloeden, om het vertrouwen in het instituut wetenschap te herstellen.

Het interpretatieve repertoire van ‘de media als sensatiezoekers’ werd door wetenschappelijke actoren in beide domeinen gebruikt als een andere verklaring voor de oplopende druk op wetenschappers om te ‘scoren’. Door de schuld bij de media te leggen, reparaerden ze het wetenschappelijk paradigma en legitimeerden ze hun eigen gedrag. Sociaalpsychologen gebruikten dit repertoire ook om de discussie over de wetenschappelijke aard van hun vakgebied af te doen als een non-discussie, die voort zou komen uit de negatieve beeldvorming over de sociale psychologie.

In stukken waarin er sprake was van een hoge mate van media-interventie, stelde het repertoire van ‘de media als sensatiezoekers’ wetenschapsredacteuren bovendien in staat om naast het wetenschappelijke paradigma ook het journalistieke paradigma te repareren. Door deze kritiek van wetenschappers op het functioneren van de media te publiceren, doen de media aan een vorm van ‘zelfkritiek’, zoals door Bishop (1999) is beschreven. Aan de hand van een voorbeeld van ‘slechte journalistiek’ erkenden ze gedeeltelijke schuld voor hun eigen rol in de affaire en probeerden ze het journalistieke paradigma te herdefiniëren en te repareren.

De literatuur over boundary work en paradigm repair zoals die in het theoretisch kader van dit onderzoek is besproken, is nuttig gebleken voor dit onderzoek. Boundary work bleek een zinvol concept om te onderzoeken hoe wetenschappers onderscheid maakten tussen wetenschap en non-wetenschap om zich van de fraude te distantieren en om de autoriteit van de wetenschap als kennisinstituut te bewaren. Paradigm repair bleek een zinvol concept om te

onderzoeken hoe wetenschappers het wetenschappelijke paradigma, vaak aan de hand van anti-voorbeelden, probeerden te definiëren en te repareren.

Dit onderzoek biedt een aanvulling op het werk van Gieryn (1983; 1999), uit de sociologie van wetenschap. Het laat aan de hand van een specifieke casus zien, hoe wetenschappers op *downstream sites* verschillende constructies maken van ‘de wetenschap’, in een poging de sociale autoriteit van de wetenschap te bewaren, nadat die door een fraudezaak is aangetast. Het onderzoek is ook relevant voor de mediawetenschap, omdat het aantoont dat de mate van media-interventie van invloed is op de manier waarop sociale actoren tijdens een ‘mediaschandaal’ op publieke platforms aan boundary work en paradigm repair doen.

De hoofdvraag van dit onderzoek is gericht op hoe wetenschappelijke actoren over de wetenschapsfraude spreken en gaat dus over de reacties van de *incrowd* op een schandaal uit eigen kring. Daarom waren opiniërende artikelen van de websites van kranten zeer geschikt als data voor dit onderzoek. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op de reacties van de *outcrowd*, ofwel de mensen buiten de wetenschap. Het zou bijvoorbeeld interessant zijn om onderzoek te doen naar de reacties van het grote publiek op dit wetenschapsschandaal. Hiervoor zouden uitspraken op *Twitter* of andere sociale media als data kunnen dienen.

In deze thesis is gebruik gemaakt van het concept interpretatieve repertoires om te onderzoeken op welke manieren wetenschappelijke actoren in het debat over de wetenschapsfraude aan boundary work en paradigm repair doen. Deze aanpak is in de literatuur over boundary work en paradigm repair nog niet eerder gebruikt, maar is uiterst zinvol gebleken omdat het een conceptueel kader bood van waaruit de bevindingen geïnterpreteerd konden worden. Door gebruik te maken van dit concept, kon onderzocht worden hoe wetenschappelijke actoren strategisch gebruik maken van de verschillende repertoires die ze tot hun beschikking hebben om aan boundary work en paradigm repair te doen.

Uit dit onderzoek is een nieuwe strategie gebleken waarmee wetenschappelijke actoren het wetenschappelijk paradigma proberen te repareren. In de literatuur worden verschillende strategieën voor paradigm repair genoemd. De eerste strategie is het distantiëren van de bedreigende actor, de tweede strategie is het opnieuw definiëren van de bestaande regels en de derde strategie is het marginaliseren van de problemen, zodat de discussie erover kan worden afgedaan als een non-discussie. Naast deze strategieën bedienden wetenschappers zich in deze casus ook van het repertoire van ‘vroeger was alles beter’. Hiermee leggen ze de

schuld voor de misstanden in het systeem bij ‘onwetenschappelijke’ partijen die het systeem vercommercialiseren en benadrukken ze het belang van het oorspronkelijke paradigma.

In zijn theorie over paradigma's zegt Thomas Kuhn (1970) dat er, wanneer er heel veel en aanhoudende kritiek wordt geleverd op het bestaande paradigma, een *paradigm shift* kan plaatsvinden. Wanneer de wetenschappelijke gemeenschap de fundamentele van het vakgebied niet langer meer kan onderschrijven, moet het oude paradigma plaats maken voor een nieuwe. In dit onderzoek bleek, tijdens de analyse van de uitspraken van wetenschappelijke actoren, dat wetenschappers heel veel kritiek hebben op de werking van het wetenschappelijke systeem. Hiervoor geven ze de schuld aan partijen buiten de wetenschap zoals de politiek, het bedrijfsleven en de media, wiens invloed de laatste jaren steeds groter is geworden. Binnen de wetenschap geven ze de schuld aan universiteitsbestuurders en redacties van wetenschappelijke tijdschriften, die, vanwege hun commerciële insteek, de essentie van wetenschap uit het oog zijn verloren.

In tegenstelling tot wat Kuhn zegt over hoe aanhoudende en fundamentele kritiek op een paradigma leidt tot een *paradigm shift*, lijken wetenschappers in deze zaak eerder te pleiten voor een terugkeer naar de kern van de wetenschap. Zij refereren daarbij aan de oorspronkelijke functie van wetenschap, waarin de normen ‘gemeenschappelijkheid’, ‘universalisme’, ‘belangeloosheid’ en ‘georganiseerde kritiek’, van Robert Merton, het ideaalbeeld vormden. Uit dit onderzoek is gebleken dat wetenschappers zich in hun fundamentele kritiek niet richten op een revolutionaire *shift*, maar unaniem oproepen tot een *paradigm return* in de wetenschap.

Literatuurlijst

- Abbott, A. (1988). *The System of Professions*. Chicago: University of Chicago Press.
- ANP. (31-10-2011). 'Geschokte Robbert Dijkgraaf: Fraude Stapel veel erger dan gevreesd', *de Volkskrant*. Geraadpleegd op <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2672/Wetenschap-Gezondheid/article/detail/3005181/2011/10/31/Geschokte-Robbert-Dijkgraaf-Fraude-Stapel-veel-erger-dan-gevreesd.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).
- Bakker, M. (01-11-2011). 'Fraude Stapel verbijsterend', *de Volkskrant*. Geraadpleegd op <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/3006205/2011/11/01/Fraude-Stapel-verbijsterend.dhtml> (laatst bekeken: 20-06-2013).
- Bennett, W. L., Gressett, L. A., & Healtom, W. (1985). Repairing the news: A case study of the news paradigm. *Journal of Communication*, 35, 50-68.
- Berger, G. (2010). A paradigm in process. In D. Berkowitz (ed.). *Cultural meanings of news: A text-reader* (pp. 225-240). Los Angeles: Sage.
- Berkowitz, D. (2000). Doing double duty: Paradigm repair and the Princess Diana what-a-story. *Journalism*, 1, 125-143.
- Bicket, D., & Wall, M. (2007). Blasphemy as sacrilegious rite/right: "The Mohammed cartoons affair" and the maintenance of journalistic ideology'. *Journalism Studies*, 8, 779-797.
- Bishop, R. (1999). From behind the Walls: boundary work by news organizations in their coverage of Princess Diana's death. *Journal of Communication Inquiry*, 23, 90-112.
- Boeije, H.R. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek: denken en doen*. Amsterdam: Boom Onderwijs.
- Broad, W., & Wade, N. (1982). *Betrayers of the Truth*. New York: Simon & Schuster.
- Bryman, A. (2004). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Carlson, M. (2012). "Where once stood titans": Second-order paradigm repair and the vanishing US newspaper. *Journalism*, 13, 267-283.
- Cecil, M. (2002). Bad apples: Paradigm overhaul and the CNN/Time "Tailwind" story. *Journal of Communication Inquiry*, 26, 46-58.
- Coddington, M. (2012). Defending a Paradigm by Patrolling a Boundary: Two Global Newspapers' Approach to Wikileaks. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 89, 377-396.
- Edley, N. (2001). Analysing Masculinity: Interpretative Repertoires, Ideological Dilemmas and Subject Positions. In Wetherell, M. (eds). *Discourse as Data: a guide for analysis* (pp. 189-228). London: Sage.
- Esser, F., & Hartung, U. (2004). Nazis, Pollution, and No Sexes Political Scandals as a Reflection of Political Culture in Germany. *American Behavioral Scientist*, 47, 8, 1046-1071.
- Exterkate, W. (15-12-2011). 'Ook in Vox volop aandacht voor de kwestie-Vonk'. Geraadpleegd op <http://asapnijmegen.nl/media/ook-in-vox-volop-aandacht-voor-de-kwestie-vonk> (laatst bekeken: 10 juni 2013).
- Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*. London: Sage.
- Fairclough N. (2003). *Analysing Discourse; Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Fakazis, E. (2006). Janet Malcolm: Constructing boundaries of journalism. *Journalism* 7, 5-24.
- Foucault, M. (1971). *L'ordre du discours*. Parijs: Gallimard.
- Frank, R. (2003). 'These crowded circumstances': When pack journalists bash pack Journalism. *Journalism*, 4, 441-458.
- Gamson, W.A., Croteau, D., Hoynes W., & Sasson, T. (1992). Media images and the social construction of reality. *Annual Review of Sociology*, 44, 373-393.
- Gieryn, T. F. (1983). Boundary-Work and the Demarcation of Science from Non-science: Strains and Interests in Professional Interests of Scientists. *American Sociological Review* 28, 781-795.
- Gieryn, T.F. (1999). *Cultural boundaries of science: credibility on the line*. Chicago en

- Londen: The University of Chicago Press.
- Gilbert G.N., & Mulkey, M. (1984). *Opening Pandora's Box: a Sociological Analysis of Scientists' Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Glaser, B.G., & Strauss, A.L. (1967). *The discovery of grounded theory*. Chicago: Aldine.
- Habermas, J. (1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. T. Burger en F. Lawrence (vertaling). Cambridge, MA: The MIT Press. (originele werk gepubliceerd in 1962).
- Handley, R. L. (2008). Israeli image repair: Recasting the deviant actor to retell the story. *Journal of Communication Inquiry*, 32, 140-154.
- Hindman, E. B. (2003). The princess and the paparazzi: Blame, responsibility, and the media's role in the death of Diana. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 80, 666-688.
- Hupkens, J. (14 september 2011). 'Veel media trappen in vals wetenschapsnieuws of niet? Veel kranten blijken juist gezond sceptisch', *NRC Next*. Geraadpleegd op <http://www.nrcnext.nl/blog/2011/09/14/veel-media-trappen-in-vals-wetenschapsnieuws/> (laatst bekeken: 10 juni 2013).
- Kuhn, T.S. (1970). *The structure of scientific revolutions: Thomas S. Kuhn's philosophy of science*. Alexander T. Levine (vertaling). Chicago: University of Chicago Press. (originele werk gepubliceerd in 1962).
- Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. London: Verso.
- Lamont, M., & Molnár, V. (2002). The Study of Boudnaries in the Social Sciences. *Annual Review of Sociology*, 28, 167-95.
- LeComte, M.D., & Schensul, J.J. (1999). *Analyzing and interpreting ethnographic data*. Walnut Creek, CA: Altamira Press.
- Lull, J., & Hinerman, S. (1997). The search for scandal. In J. Lull & S. Hinerman (eds.), *Media Scandals: Morality and Desire in the Popular Culture Marketplace* (pp. 1-33). New York: Columbia University Press.
- Meyers, O. (2011). Expanding the scope of paradigmatic research in journalism studies: The case of early mainstream Israeli journalism and its discontents. *Journalism*, 12, 261-278.
- Merton, R.K. (1973). *The Sociology of Science*. Chicago: University of Chicago Press.
- Potter, J., & Wetherell, M. (1987). *Discourse and Psychology; Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage.
- Reese, S. D. (1990). The news paradigm and the ideology of objectivity: A socialist at the Wall Street Journal. *Critical Studies in Mass Communication*, 7, 390-409. Sarfatti
- Larson, M. (1977). *The rise of professionalism: a sociological analysis*. Londen: University of California Press.
- Scholten, O., Vasterman, P., & Ruikrok, N. (2007). *Media en Mabel. Een onderzoek naar de berichtgeving in vijf landelijke dagbladen over de affaire Mabel Wisse Smit*. Amsterdam: De Nederlandse Nieuwsmonitor.
- Stapel, D.A. (31-10-2011). 'Diederik Stapel: De druk is mij teveel geworden', *de Volkskrant*. Geraadpleegd op <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/3184/opinie/article/detail/3004921/2011/10/31/Diederik-Stapel-De-druk-is-mij-te-veel-geworden.dhtml> (laatst bekeken: 10-06-2013).
- Strauss, A.L., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Thompson, J.B. (2000). *Political Scandal. Power and Visibility in the Media Age*. Cambridge: Polity Press.
- Tuchman, G. (1978). *Making news: A study in the construction of reality*. New York: Free Press.
- Van den Berg, H. (2004). Discoursanalyse, *KWALON* 26, 9, 29-39. Geraadpleegd op http://www.boomlemmatijdschriften.nl/tijdschrift/KWALON/2004/2/KWALON_2004_009_02_006.pdf
- Van Staa, A. en Evers, J. (2010). 'Thick analysis': strategie om de kwaliteit van

- kwalitatieve data-analyse te verhogen, *KWALON* 43, 15, 5-12. Geraadpleegd op http://www.boomlemmatijdschriften.nl/tijdschrift/KWALON/2010/1/KWALON_2010_015_001_002.pdf
- Van 't Hoog, A. (14-09-2011). 'Hoogleraren en journalisten mishandelen wetenschap in de media', Geraadpleegd op <http://www.denieuwereporter.nl/2011/09/hoogleraren-en-journalisten-mishandelen-wetenschap-in-de-media/> laatst bekeken: 10-06-2013).
- Van Zoonen, L. (2012). I-Pistemology: Changing truth claims in popular and political Culture. *European Journal of Communication*, 27, 56-67.
- Vasterman, P. (2010). De digitale schandpaal. De invloed van internet op het verloop van affaires en schandalen. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 38, 2, 118-139.
- Wetherell, M., & Potter, J. (1992). *Mapping the language of racism: Discourse and the legitimation of exploitation*. New York: Columbia University Press.
- Wetherell, M. (1998). Positioning and Interpretive Repertoires: Conversation Analysis and Post-Structuralism in Dialogue. *Discourse & Society*, 9, 387-412.
- Zelizer, B. (1993). 'Has communication explained journalism?', *Journal of Communication*, 43, 80-888.

BIJLAGEN.

Bijlage 1. Berkhout, K & Funnekotter, B. (09-09-2011). ‘Niemand controleert de psycholoog’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaaleditie.nrc.nl/digitaaleditie/NH/2011/8/20110909_/1_06/index.html#page6 (laatst bekeken: 01-06-2013).

Bijlage 2. Van Praag, M. (13-09-2011). ‘Na rechter en bankier staat nu de hoogleraar onder druk’, Mirjam van Praag, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaaleditie.nrc.nl/digitaaleditie/NH/2011/8/20110913_/1_14/index.html#page14 (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 3. Slootweg, P.J. (13-09-2011). ‘Wederzijds vertrouwen is onmisbaar bij dit werk’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaaleditie.nrc.nl/digitaaleditie/NH/2011/8/20110913_/1_14/index.html#page15 (laatst bekeken: 01-06-2013).

Bijlage 4. Pleij, H. (13-09-2011). In: Funnekotter, B., ‘Optreden in de media is goede reclame voor de universiteit’, Bart Funnekotter, zie: http://digitaaleditie.nrc.nl/digitaaleditie/NH/2011/8/20110913_/1_04/index.html#page5 (laatst bekeken: 01-06-2013).

Bijlage 5. Oud, H. (13-09-2011). ‘Fraude is te gemakkelijk in de sociale wetenschappen’, Han Oud, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaaleditie.nrc.nl/digitaaleditie/NH/2011/8/20110913_/1_14/index.html#page15 (laatst bekeken: 20-06-2013).

Bijlage 6. Dane, J. (22-09-2011). ‘Psychologen moeten volwassen worden’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaaleditie.nrc.nl/digitaaleditie/NH/2011/8/20110922_/1_16/index.html#page16 (laatst bekeken: 01-06-2013).

Bijlage 7. Berkhout, K. (12-10-2011). ‘NWO eist onderzoeksdata op’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaaleditie.nrc.nl/digitaaleditie/NH/2011/9/20111012_/1_01/index.html (laatst bekeken: 01-06-2013).

Bijlage 8. Köbben, A. (01-11-2011). In: Koelewijn, J. & Berkhout, K., ‘Geen stoornis, eerder een karakterfout’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaaleditie.nrc.nl/digitaaleditie/NH/2011/10/20111101_/1_04/index.html#page5 (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 9. De Bruin, E. (01-11-2011). ‘Als Diederik binnenkwam, dan keek iedereen naar hem’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaaleditie.nrc.nl/digitaaleditie/NH/2011/10/20111101_/1_04/index.html#page4 (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 10. Berkhout, K. & Funnekotter, K. (02-11-2011). ‘Wie met Stapel werkte, voelt zich nu bedrogen’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaaleditie.nrc.nl/digitaaleditie/NH/2011/10/20111102_/1_08/index.html#page8 (laatst bekeken: 01-06-2013).

- Bijlage 11.** De Dreu, C. (05-11-2011). In: Berkhout, K., 'Nieuwsgierigheid als redding', *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op:
http://digitaalredactie.nrc.nl/digitaalredactie/NH/2011/10/20111105___/4_04/index.html#page4 (laatst bekeken: 21-06-2013).
- Bijlage 12.** Bergsma, A. (07-11-2011). 'Leuke weetjes' gijzelen de psychologische wetenschap', *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op:
http://digitaalredactie.nrc.nl/digitaalredactie/NH/2011/10/20111107___/1_14/index.html#page15 (laatst bekeken: 21-06-2013).
- Bijlage 13.** Berkhout, K. (11-11-2011). 'Psycholoog wil geen pottenkijker', *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op:
http://digitaalredactie.nrc.nl/digitaalredactie/NH/2011/10/20111111___/1_18/index.html#page19 (laatst bekeken: 01-06-2013).
- Bijlage 14.** Schuyt, K. (11-11-2011). In: Funnekotter, B., 'De universiteiten zijn wel wakker geschud', *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op:
http://digitaalredactie.nrc.nl/digitaalredactie/NH/2011/10/20111111___/1_02/index.html#page3 (laatst bekeken: 01-06-2013).
- Bijlage 15.** Berkhout, K. & Rosenberg E. (14-01-2012). 'Op zoek naar zonden', *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op:
http://digitaalredactie.nrc.nl/digitaalredactie/NH/2012/0/20120114___/4_08/index.html#page8 (laatst bekeken: 21-06-2013).
- Bijlage 16.** Oud, J.H.L. (28-01-2012). 'Significantiejacht', *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op:
http://digitaalredactie.nrc.nl/digitaalredactie/NH/2012/1/20120225___/4_06/index.html#page6 (laatst bekeken: 21-06-2013).
- Bijlage 17.** Wiers, R. (28-01-2012). 'Positieve resultaten', *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op:
http://digitaalredactie.nrc.nl/digitaalredactie/NH/2012/0/20120128___/4_10/index.html#page11 (laatst bekeken: 21-06-2013).
- Bijlage 18.** Corten, R. (28-01-2012). 'Visitatiecommissie', *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op:
http://digitaalredactie.nrc.nl/digitaalredactie/NH/2012/0/20120128___/4_10/index.html#page11 (laatst bekeken: 21-06-2013).
- Bijlage 19.** Fresco, L. (04-02-2012). In: Berkhout, K. & Rosenberg, E., 'Fraude is zaak van universiteiten', *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op:
http://digitaalredactie.nrc.nl/digitaalredactie/NH/2012/1/20120204___/4_06/index.html#page6 (laatst bekeken: 20-06-2013).
- Bijlage 20.** Varekamp, I. (11-02-2012). 'Jos Engelen', *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op:
http://digitaalredactie.nrc.nl/digitaalredactie/NH/2012/1/20120211___/4_06/index.html#page6 (laatst bekeken: 20-06-2013).
- Bijlage 21.** 't Hart, H. (11-02-2012). 'Significantiejacht (2)', *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op:
http://digitaalredactie.nrc.nl/digitaalredactie/NH/2012/1/20120211___/4_06/index.html#page6 (laatst bekeken: 20-06-2013).

Bijlage 22. Oud, J.H.L. (25-02-2012). ‘Significantiejacht (3)’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaleeditie.nrc.nl/digitaleeditie/NH/2012/1/20120225_/4_06/index.html#page6 (laatst bekeken: 20-06-2013).

Bijlage 23. Huizenga, H. (e.a.) (10-03-2012). ‘Dilemma’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: <http://archieff.nrc.nl/index.php/2012/Maart/10/Wetenschap/nhnl04012/Brieven+over+fraude> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 24. Wuite, G. & van der Vorst, H. (17-03-2012). In: Berkhout, K. & van der Heijden, M., ‘Noem jij mij, dan noem ik jou’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaleeditie.nrc.nl/digitaleeditie/NH/2012/2/20120317_/4_04/index.html#page4 (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 25. Van den Belt, H. (24-03-2012). ‘Limiet van tien auteurs’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: <http://archieff.nrc.nl/index.php/2012/Maart/24/Wetenschap/nhnl04011/BRIEVEN+publicatiedrift> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 26. Lammers, J. (28-03-2012). In: Berkhout, K., ‘Waarom ging Stapel dan niet helemaal los?’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaleeditie.nrc.nl/digitaleeditie/NH/2012/2/20120328_/1_06/index.html#page7 (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 27. Van Amersfoort, H. (31-03-2012). ‘Scoringsdrift’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: <http://archieff.nrc.nl/index.php/2012/Maart/31/Wetenschap/nhnl04012/Brieven+wetenschap> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 28. Ter Gast, E. (28-04-2012). ‘Onderzoek vervalsen: je moet nu bijna wel’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: <http://archieff.nrc.nl/index.php/2012/April/28/Overig/nhnl04004/Onderzoek+vervalsen+++%3A++je+moet+nu++bijna+wel> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 29. Drenth, P.J.D. (23-06-2012). ‘Gedragscode’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaleeditie.nrc.nl/digitaleeditie/NH/2012/5/20120623_/6_10/index.html#page11 (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 30. Postmes, T. (20-09-2012). In: Berkhout, K., ‘Zelfreinigende wetenschap is een mythe’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaleeditie.nrc.nl/digitaleeditie/NH/2012/8/20120920_/1_12/index.html#page13 (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 31. Berkhout, K. & Rosenberg, E. (22-09-2012). ‘Minder schrijven, meer lezen’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaleeditie.nrc.nl/digitaleeditie/NH/2012/8/20120922_/4_06/index.html#page7 (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 32. Komter, A. (06-10-2012). ‘In de psychologie lukt bijna elke proef’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaleeditie.nrc.nl/digitaleeditie/NH/2012/9/20121006_/4_12/index.html#page12 (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 33. Dul, J., Hak, T. & Wynstra, F. (27-10-2012). ‘Publicatiebias’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: <http://archieff.nrc.nl/index.php/2012/Oktober/27/Wetenschap/nhnl04012/Brieven> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 34. Levelt, P. (28-11-2012). In: Berkhout, K. , ‘Het was slodderwetenschap, het hele systeem heeft gefaald’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaleeditie.nrc.nl/digitaleeditie/NH/2012/10/20121128_/1_04/index.html#page4 (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 35. Berkhout, K. (01-12-2012). ‘Reddingsboei van madeliefjes’, *NRC Handelsblad*, geraadpleegd op: http://digitaleeditie.nrc.nl/digitaleeditie/NH/2012/11/20121201_/4_04/index.html#page4 (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 36. Venema, S. (08-09-2011). ‘Tilburg betraapt hoogleraar op fraude’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/2896420/2011/09/08/Tilburg-betraapt-hoogleraar-op-fraude.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 37. Consoli, L. (09-09-2011). In: ‘De druk is enorm: publiceer of crepeer’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/2899324/2011/09/09/De-druk-is-enorm-publiceer-of-crepeer.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 38. Keulemans, M. & Willigers, J. (09-09-2011). ‘Fraude raakt Stapel, niet de wetenschap’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/2899328/2011/09/09/Fraude-raakt-Stapel-niet-de-wetenschap.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 39. Borsboom, D., Wagenmakers, E., Kievit, R., Wetzels, R., van den Berg, H. & Wichers, J. (09-09-2011). ‘Universiteiten en subsidieverstrekker moeten fraude aanpakken’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/3184/opinie/article/detail/2900040/2011/09/09/Universiteiten-en-subsidieverstrekkers-moeten-fraude-aanpakken.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 40. Huibers, M. (10-09-2011). ‘Bijna alle wetenschappers hebben wel reputatiestress’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/2900493/2011/09/10/Bijna-alle-wetenschappers-hebben-wel-reputatiestress.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 41. Van Stuijvenberg, M. (13-09-2011). ‘Ranking the stars’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/2903599/2011/09/13/Geachte-redactie.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 42. Von der Dunk, H. (13-09-2011). ‘Op de drift tot scoren volgt het bedrog’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/2903557/2011/09/13/Op-drift-tot-scoren-volgt-het-bedrog.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 43. Van Hintum, M. (13-09-2011). ‘Gegevens zoeken die je gelijk geven is geen wetenschap’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/6177/Malou-van-Hintum/article/detail/2903961/2011/09/13/Malou-van-Hintum-Gegevens-zoeken-die-je-gelijk-geven-is-geen-wetenschap.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 44. Dijkstra, I. (15-09-2011). ‘Een student weet meer van onderzoek dan professor Vonk’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/2908003/2011/09/15/Een-student-weet-meer-van-onderzoek-dan-professor-Vonk.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 45. Von der Dunk, T. (15-09-2011). ‘Von der Dunk: ‘Winststreven corrumpeert wetenschap’’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/6178/Thomas-von-der-Dunk/article/detail/2908625/2011/09/15/Von-der-Dunk-Winststreven-corrumpert-wetenschap.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 46. Folmer, H. (21-09-2011). ‘Controleer intern alle publicaties’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/2920864/2011/09/21/Controleer-intern-alle-publicaties.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 47. Mol, A. (05-10-2011). In: ‘Bestudeer de werkelijkheid in het wild’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/2949534/2011/10/05/Bestudeer-de-werkelijkheid-in-het-wild.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 48. Stapel, D. (31-10-2011). ‘De druk is mij te veel geworden’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/3184/opinie/article/detail/3004921/2011/10/31/Diederik-Stapel-De-druk-is-mij-te-veel-geworden.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 49. Eijlander, Ph. & Dijkgraaf, R. (31-10-2011). In: ‘Geschokte Robbert Dijkgraaf: Fraude Stapel veel erger dan gevreesd’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2672/Wetenschap-Gezondheid/article/detail/3005181/2011/10/31/Geschokte-Robbert-Dijkgraaf-Fraude-Stapel-veel-erger-dan-gevreesd.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 50. Bakker, M. (01-11-2011). ‘Fraude Stapel ‘verbijsterend’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/3006205/2011/11/01/Fraude-Stapel-verbijsterend.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 51. Jacobs, E. (01-11-2011). ‘Rapport-Stapel: Hoeksteen van de wetenschap blijkt van eierkoek’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/7544/DeJaap/article/detail/3008340/2011/11/01/Rapport-Stapel-hoeksteen-van-de-wetenschap-blijkt-van-eierkoek.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 52. Jongeneel, I. (03-11-2011). ‘Enquête is slechte en fraudegevoelige onderzoeksmethode’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/3011637/2011/11/03/Enquete-is-slechte-onderzoeksmethode.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 53. Meijer, M. (03-11-2011). ‘Betere begeleiding promovendi kan fraude aan het licht brengen’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/3184/opinie/article/detail/3013301/2011/11/03/Betere-begeleiding-promovendi-kan-fraude-aan-het-licht-brengen.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 54. Kluvel, A. (04-11-2011). ‘Resultaten van Stapel werden door media en wetenschap voor zoete koek geslikt’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/6175/Amanda-Kluvel/article/detail/3015400/2011/11/04/Resultaten-van-Stapel-werden-door-media-en-wetenschap-voor-zoete-koek-geslikt.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 55. Veldhuis, T. & Wittik, R. (04-11-2011). ‘Onderzoeker wil vooral publiceren’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/3184/opinie/article/detail/3013041/2011/11/04/Onderzoeker-wil-vooral-publiceren.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 56. Smet, E. (04-11-2011). ‘Antropologie’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/3014132/2011/11/04/Geachte-redactie.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 57. Hoekstra, L. (11-11-2011). ‘Aan romanschrijvers heb je meer dan aan wetenschap’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/3184/opinie/article/detail/3025766/2011/11/11/Aan-romanschrijvers-heb-je-meer-dan-aan-wetenschap.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 58. Van Hintum, M. (26-11-2011). ‘In elk vakgebied gaat het soms mis’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/3051232/2011/11/26/In-elk-vakgebied-gaat-het-soms-mis.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 59. Dekkers, G. (10-12-2011). ‘Studie naar complexiteit inspirerend voor sociale wetenschappen’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/3071947/2011/12/10/Studie-naar-complexiteit-inspirerend-voor-sociale-wetenschappen.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 60. Keulemans, M. (21-01-2012). ‘Te mooi om waar te zijn’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/3131763/2012/01/21/Te-mooi-om-waar-te-zijn.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 61. Keulemans, M. (21-01-2012). ‘Ontmaskering frauderende Stapel werd maandenlang voorbereid’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2672/Wetenschap-Gezondheid/article/detail/3131931/2012/01/21/Ontmaskering-frauderende-Stapel-werd-maandenlang-voorbereid.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 62. Keulemans, M. (28-03-2012). ‘Ruim helft studies Stapel frauduleus’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2672/Wetenschap-Gezondheid/article/detail/3231764/2012/03/27/Eerste-deel-onderzoek-Helft-publicaties-Stapel-frauduleus.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 63. Keulemans, M. ‘Diederik Stapel pleegde al fraude tijdens promotie in Amsterdam’, (01-06-2012) *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/3264084/2012/06/01/Diederik-Stapel-pleegde-al-fraude-tijdens-promotie-in-Amsterdam.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 64. Van Ostaijen, M. (05-11-2012). ‘Helden vallen omdat ze van ons moeten scoren’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/3342510/2012/11/05/Helden-vallen-omdat-ze-van-ons-moeten-scoren.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 65. Redactie. (28-11-2012). ‘Diederik Stapel: ik heb gefaald als wetenschapper’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2686/Binnenland/article/detail/3355070/2012/11/28/Diederik-Stapel-ik-heb-gefaald-als-wetenschapper.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 66. Buunk, B. (28-11-2012). In: Van Putten, M., ‘Meesteroplichter Stapel heeft de hele wetenschap geschaad’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2672/Wetenschap-Gezondheid/article/detail/3355175/2012/11/28/Meesteroplichter-Stapel-heeft-de-hele-wetenschap-geschaad.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 67. De Rek, W. (01-12-2012). ‘Weg met de held’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/3356429/2012/12/01/Weg-met-de-held.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 68. Van Kleef, G. (04-12-2012). ‘Vertekenend beeld van ‘sexy’ onderzoekjes met flitsende conclusies is onterecht’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2672/Wetenschap-Gezondheid/article/detail/3358033/2012/12/04/Vertekend-beeld-van-sexy-onderzoekjes-met-flitsende-conclusies-is-onterecht.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 69. Keulemans, M., ‘Stapel werd niet door de media bewierookt’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/3359563/2012/12/07/Stapel-werd-niet-door-de-media-bewierookt.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).

Bijlage 70. Van Hintum, M. (15-12-2012). ‘Levelt maakt ten onrechte gehakt van ons’, *de Volkskrant*, geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/3363705/2012/12/15/Levelt-maakt-ten-onrechte-gehakt-van-ons.dhtml> (laatst bekeken: 21-06-2013).